121. Torstaina 9 päivänä tammikuuta 1992

kello 12

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

S.

Ainoa käsittely:

1) Ehdotus valtion tulo- ja menoarvioksi vuodelle 1992 4218

Hallituksen esitys n:o 57
Raha-asia-aloitteet n:ot 1-1290
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 72

Esitellään:

2) Hallituksen esitys n:o 225 Tšekin ja Slovakian liittotasavallan kanssa sairaanhoidon antamisesta tilapäisen oleskelun aikana tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 4330

3) Hallituksen esitys n:o 226 laeiksi valtiopäiväjärjestyksen ja edustajanpalkkiosta annetun lain sekä eduskunnan virkamiehistä annetun lain 4 §:n muuttamisesta ..... ”

4) Hallituksen esitys n:o 227 televiestintälainsäädännön muuttamisesta 4331

5) Hallituksen esitys n:o 228 laiksi vientitakuulain 2 a ja 3 §:n muuttamisesta ..... ”

6) Hallituksen esitys n:o 229 laiksi Suomen Vientiluotto Oy:n korkotuesta, valuuttakurssitappioiden korvaamisesta ja antolainauksen valtion takauksista annetun lain muuttamisesta ..... ”

S.

7) Hallituksen esitys n:o 230 työntekijäin eläkemaksua koskevaksi lainsäädännöksi 4331

8) Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 1990 (K 13) ... ”

Pöydällepanoa varten esitellään:

9) Hallintovaliokunnan mietintö n:o 13 hallituksen esityksestä laiksi valtion paikallishallinnon kehittämisen perusteista (HE 154) ..... ”

10) Hallintovaliokunnan mietintö n:o 15 hallituksen esityksestä laiksi poliisin hallinnosta (HE 155) ..... ”

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Paakkinen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi toinen varapuhemies Pesälä sekä edustajat Biaudet, Donner, Juhantalo, Kalli, Kuuskoski, Laakso, Lamminen, Mäkelä, Norrback, Pelttari, Saapunki, Suhonen, Tennilä ja Väyrynen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat toinen varapuhemies Pesälä sekä edustajat Saapunki ja Kalli.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä yksityisasioiden vuoksi edustajat Pesälä ja

Tennilä sekä tästä ja huomisesta päivästä sairauden vuoksi ed. Pelttari.

Uusi hallituksen esitys

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentin kirjelmän ohella viime joulukuun 30 päivältä on eduskunnalle saapunut hallituksen esitys n:o 231, joka nyt on edustajille jaettu.

Eduskunnan tietoon saatettuja asetuksia

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta 15 päivänä helmikuuta 1974 annetun lain 7 §:ssä säädetyssä tarkoituksessa ovat eduskunnalle, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet sanotun lain nojalla 13 päivänä joulukuuta 1991 annetut

Asetus kansainvälistä tekstiilikauppaa koskevan sopimuksen voimassapitämistä koskevan pöytäkirjan voimaansaattamisesta;

Asetus Kiinan kansantasavallan kanssa tehdyn tekstiilituotteiden kauppaa koskevan sopimuksen voimaansaattamisesta;

Asetus Hongkongin kanssa eräiden tekstiilituotteiden Hongkongista tapahtuvan tuonnin rajoittamisesta ja valvomisesta tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta;

Asetus Korean tasavallan kanssa tehdyn tekstiilituotteiden kauppaa koskevan sopimuksen voimaansaattamisesta; sekä

Asetus Macaon kanssa eräiden tekstiilituotteiden Macaosta tapahtuvan tuonnin rajoittamisesta ja valvomisesta tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta.

Nämä asetukset on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla ne edustajille.

Kirjalliset kysymykset

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 373 ja 374. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Eduskunnan pääsihteerin vaalin toimittaminen

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnan pääsihteerin vaali toimitetaan huomenna perjantaina kello 12 alkavassa täysistunnossa. Viran hakijoiden ansioluettelot ovat nähtävinä eduskunnan kansliassa pääsihteerin huoneessa.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotus valtion tulo- ja menoarvioksi vuodelle 1992

Ainoa käsittely
Hallituksen esitys n:o 57
Raha-asia-aloitteet n:ot 1—1290
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 72

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 72. Eilen pidetyssä täysistunnossa julistettiin yleiskeskustelu asiasta päättyneeksi.

Esitellään menot.

Pääluokka 21

Yleiskeskustelu:

Ed. Helle: Arvoisa puhemies! Viime syksynä ennen joulua niin tässä salissa kuin julkisuudessakin keskusteltiin paljon ns. normaaliparlamentarismiin siirtymisestä. Tuolla puheella tarkoitettiin ns. lepäämäänjättämismahdollisuuden ja eräiden määräenemmistösäädösten poistamista eduskuntakäytännöstämme.

Kiistämättä keskustelu oli oikean suuntaista, ja sopimus, mikä suurten hallituspuolueiden ja sosialidemokraattien kesken tehtiin, on monessa mielessä kannatettava. Mutta vasemmistoliitto ei tuolloin voinut blankovaltakirjaa antaa tälle hankkeelle, koska emme tienneet emmekä tiedä tänä päivänäkään, minkä sisältöisinä tuon periaatepaperin pohjalta tullaan esitykset tekemään.

Mutta, hyvät edustajatoverit, samaan aikaan maassamme ollaan menossa yhä kauemmaksi parlamentarismista. Tämähän on tosiasia. Kaiken lisäksi suomalainen parlamentarismi on ollut hyvin puolinaista tähänkin asti. Tosiasia on,

että me olemme siirtymässä kauemmaksi parlamentarismista johtuen siitä, että presidentin valta tässä maassa lisääntyy kohisten. Tästä ei näytä juuri kukaan kantavan valitettavasti huolta. Presidentin valta lisääntyy niin, että puheet parlamentarismista ja demokratiasta voidaan hyvin pitkälti Suomen osalta jopa unohtaa, ellei valtiosääntöön tehdä asiaa koskevia muutoksia ja ellei lähdetä demokratisoimaan meidän päätöksentekojärjestelmäämme.

Yksi syy, minkä vuoksi presidentin valta kasvaa, on tietysti uusi vaalitapa, mihin ollaan siirtymässä. Siinähän presidentti saa valtuutuksensa suoraan kansalta. Vaalilain yhteydessä muutettiin jonkin verran presidentin valtaoikeuksia; niitä hieman vähennettiin mutta ei suinkaan riittävästi. Kun tilanne on se, että myös eduskunta kollektiivisena elimenä saa valtuutuksensa suoraan kansalaisilta, on selvästi nähtävissä, että syntyy pidemmän päälle ristiriita näiden kahden valtaelementin välille, presidentin ja eduskunnan, ellei vallanjakoa selkeytetä. Mielestäni on aivan selvä, että kollektiivinen elin on huomattavasti demokraattisempi kuin yhden henkilön muodostama valtioelin.

Tähän astihan hallitusmuodon 33 §:ää on meillä tulkittu niin, että presidentti on suvereeni ulkoasioiden hoidossa ja eduskunnalla on niissä vain sivurooli. Tosiasia on, että tällä hetkellä yhä useampi sisäpoliittinenkin asia on kansainvälinen eli liittyy tavalla tai toisella ulkosuhteisiin, ulkoasioihin. Tältä osin tilanne on todella käymässä kestämättömäksi eduskunnan päätösvallan osalta.

Toteaahan eduskunnan Eta-toimikuntakin asiakirjassaan, joka marraskuun lopussa jaettiin kaikille edustajille: "Eta-säädösten katsominen yksinomaan hallitusmuodon 33 §:n tarkoittamiksi suhteiksi ulkovaltoihin merkitsisi asiallisesti sitä, että huomattava osa perinteisestä lainvalmistelusta siirtyisi parlamentaarisesti vastuulliselta valtioneuvostolta tasavallan presidentin yksinomaisen ulkopoliittisen päätösvallan piiriin. Samoin myös eduskunnan lainsäädäntövaltaa sidottaisiin tosiasiallisesti käyttämällä ulkoasiain päätöksentekoa." On huomattava, että tuo toimikunta muodostui eduskunnan virkamiehistä. He näyttävät kantavan vastuuta siitä, miten paljon tässä talossa päätösvaltaa on vastaisuudessa.

Kaikki valtiosääntöasiantuntijat, jotka viime aikoina ovat tähän asiaan puuttuneet, ovat kantaneet samaa huolta. Mutta löytyykö huolenkantoa tästä salista? Puolueiden piirissä, niiden johtohenkilöiden piirissä, on valitettavasti vain muutama, jotka ovat ottaneet selkeän kannan demokratian lisäämiseksi Suomen valtiosäännössä ja parlamentarismin kohentamiseksi. Tästä asiasta halutaan jostain syystä vaieta. Täällä nukutaan hyvin pitkälti tämän asian suhteen ruususen unta.

On siis aivan selvä, että ulkopolitiikka tulee asettaa parlamentaariseen valvontaan eli siirtää se pois presidentiltä hallituksen reviiriin, ja hallitushan on elin, jonka tulee nauttia eduskunnan luottamusta ja jonka tekemisiin eduskunta pystyy vaikuttamaan ja jonka tekemisiä eduskunta pystyy suoraan valvomaan.

On tietysti monta muutakin seikkaa, jotka ovat johtaneet maamme pienen piirin hallintaan. Onhan tasavallan presidentillä monia muitakin kuin ulkopoliittisia valtuuksia. On esimerkiksi aika omituista, että hallituksen, jonka tulee olla eduskunnan luottamusta nauttiva, muodostamisessa presidentillä on keskeinen osa. Eduskunta on siinä asiassa hyvin pitkälti edelleenkin sivuraiteella. Mielestäni tulisi päästä siihen, että eduskunta vastaa hallituksen muodostamisesta.

Kaiken lisäksi presidentin päätöksenteon, mitä hänelle mahdollisesti jatkossa jäisi, tulisi olla sidottua hallituksen enemmistön kantaan. Vain silloin voidaan parlamentarismin mukaan valvoa eri toimeenpanoelimiä tässä maassa.

Lisäksi on aika omituista, että asetukset ovat presidentin annettavia. Eihän sitä voi ymmärtää. Lait, joiden mukaan asetuksia annetaan, ovat eduskunnan säätämiä. Eikö asetusten tulisi silloin olla eduskunnan luottamusta nauttivan hallituksen antamia eikä jonkin muun valtioelimen?

Ulkopoliittisen vallankäytön osalta presidentillä on paljon muitakin vallankäytön elimiä, ja yksi suurimpia on se, että presidentti nimittää lukuisan määrän, satamäärin, johtavia virkamiehiä tähän maahan: pääjohtajia, kansliapäälliköitä, piispoja, professoreita, toimistopäällikköjä myöten kaiken maailman viranhaltijoita. On aivan selvää, että tämä asiantila suo presidentille erittäin suuren vallan ja vaikutusvallan meidän virkakoneistossamme ja sitä kautta koko yhteiskunnan asioiden hoidossa. Mielestäni se ei voi olla demokratiaa vaan on lähinnä yksinvaltaan viittaavaa.

Alussa puhuin ns. normaaliparlamentarismin toteuttamisesta ja siitä, että lepäämäänjättämissäädöksen muuttamisen osalta puhuttiin eduskuntaryhmien sopimuksesta, vaikka kyse oli vain eräiden ryhmien sopimuksesta. Tässä yhteydessä haluan muistuttaa siitä, että kaksi vuotta

sitten koko eduskunta yhtä edustajaa lukuun ottamatta ja puoli vuotta sitten koko eduskunta yksimielisesti on hyväksynyt kaksi vuotta sitten tekemäni esityksen, että "hallitus jatkaa valtiosääntöuudistuksen valmistelua eduskunnan, tasavallan presidentin ja valtioneuvoston valtaoikeuksien tasapainottamiseksi ja siten eduskunnan aseman vahvistamiseksi". Edellinen eduskunta ja tämä eduskunta ovat siis selkeästi ilmaisseet tahtonsa valtaoikeuksien muuttamisen suunnasta.

Tapahtuuko tämän sopimuksen, meidän tahtomme, mukaista toimintaa tällä hetkellä? On eräitä toimikuntia, jotka asiaa pohtivat. Siitä huolimatta tuntuu siltä, että eduskunnan tahto ja siihen liittyvä sopimus on haluttu unohtaa. Sitähän ei tosin olekaan vahvistettu ryhmien johtajien allekirjoittamin paperein. Mielestäni eduskunnan selvästi päätöksessään antama tahto on paljon voimakkaampi ja sitä tulisi noudattaa.

Edellä olevasta tulee väistämättä siihen tulokseen, että meidän on todella pakko nopeasti ja kiireellisesti ja ennen seuraavia presidentinvaaleja hoitaa asia kuntoon, tehdä muutokset siihen suuntaan kuin eduskunta on edellyttänyt. Se merkitsee todella oleellisia muutoksia valtaoikeuksiin. Jotta näin todella tapahtuisi, tulisi puolueiden ja etenkin presidenttiehdokkaiden ilmaista kantansa näihin muutosvaatimuksiin, tähän muutostahtoon. Tällaisia kannanottoja ei ole juurikaan valitettavasti näkynyt.

Olen muutaman kerran tältä paikalta perännyt tämäntapaisia kannanottoja, mutta syvä hiljaisuus on vallinut ainakin ns. potentiaalisten presidenttiehdokkaiden suunnasta. On tietysti niin, että nämä ilmeisesti ja todennäköisesti eivät halua muutoksia valtaoikeuksiin. Se on minusta hyvin selkeä johtopäätös siitä hiljaisuudesta, joka on olemassa. Mutta sitä ihmettelen, että puolueet ja niiden eduskuntaryhmät ovat olleet myös erittäin hiljaisia ja herranpelkoisia asian suhteen.

Vasemmistoliiton osalta totean, että olemme ottaneet selkeästi kannan tähän suuntaan ja pyrimme nimenomaan toteuttamaan eduskunnan selvästi ilmaiseman tahdon näissä asioissa. Haluan tässä yhteydessä edelleen perätä niin kuin viimeksi kai tein kesäkuussa, että puolueet ja niiden potentiaaliset presidenttiehdokkaat ilmaisisivat kantansa näihin asioihin. Tässä tietysti mennään sen asian taakse, että nimettyjä presidenttiehdokkaita ei ole olemassa. Ei olekaan, mutta en ainakaan minä voi lähteä kannattamaan ehdokasta, joka ei ole ilmaissut kantaansa näihin asioihin. Missään tapauksessa en voi kannattaa sellaista ehdokasta, joka ei halua oleellisia demokraattisia, parlamentarismia lisääviä muutoksia tämän maan valtiosääntöön. Vielä kertaalleen totean, että sen hiljaisuuden, joka valtiosäännön muutosten osalta näissä asioissa on, tulisi loppua. Puolueiden ja niiden johtohenkilöiden tulee ottaa selkeä kanta, niin että me vuoden kuluttua kykenemme tekemään päätöksiä asiasta.

Ed. Saapunki merkitään läsnä olevaksi.

Ed. I v a r i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Helle on aivan oikeassa siinä, että meneillään oleva kansainvälistymiskehitys hämärtää entisestään sisä- ja ulkopolitiikan rajaa. Oikeassa hän on myös siinä, että laajat presidentin valtaoikeudet eivät sovellu luontevasti normaaliparlamentarismiin.

Sosialidemokraatit ovat omalta osaltaan yrittäneet käynnistää myös presidentin ulkopoliittisia valtaoikeuksia koskevaa keskustelua. Aloitin sen itse viime tammikuussa, ja äskettäin Helsingin Sanomissa ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Paasio otti voimakkaasti kantaa normaali-parlamentarismin lisäämiseksi myös ulkopoliittisessa päätöksenteossa.

Toivon hartaasti, kun lepäämäänjättämissäädösten muutoksista päätetään eduskunnassa, että samassa yhteydessä käydään keskustelu myös siitä, miten valtiosääntöuudistusta jatketaan ja miten presidentin valtaoikeuksiin tulevaisuudessa suhtaudutaan.

Ed. Helteen puheenvuorosta kävi eräs mielenkiintoinen itseäni kovasti askarruttanut asia ilmi. Se on se, että vasemmistoliitto ei nykyisellään kykene vaikuttamaan oppositiosta käsin sillä tavalla, että se kykenisi tekemään sopimuksia muiden kanssa tai kunnollisiin päätöksiin vieviin keskusteluihin. Tämä valitus tuli myös nyt voimakkaasti ed. Helteen puheenvuorossa esiin. Toivottavasti vasemmistoliitto voisi antaa panoksensa valtiosäännön muuttamisessa myös sillä tavalla, että siirryttäisiin puheista tekoihin.

Ed. A n d e r s s o n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mielestäni ed. Helle otti esiin hyvin tärkeitä asioita, kun hän puhui valtioneuvoston ja presidentin valtasuhteista ja vallanjaosta. Lähitulevaisuudessa on näkyvissä monta-

kin seikkaa, jotka ovat omiaan heikentämään nimenomaan eduskunnan asemaa yhteiskunnassamme. Eräs on uusi presidentin vaalitapa, joka tulee entisestään vahvistamaan presidentin asemaa. Toinen on tietysti mahdollinen EY-jäsenyys, jolloin parlamentin rooli miltei mitätöityy ja lainsäädäntövalta otetaan meiltä pois.

Syy, miksi haluan kannattaa voimakkaasti ed. Helteen näkemyksiä, on se, että ennen kuin presidentinvaaliralli lähtee toden teolla käyntiin, olisi hyvin tärkeätä, että eri puolueet, kansanedustajat ja muut tahot toisivat ilmi näkemyksiään presidentin valtaoikeuksista. Olisi erittäin tärkeätä, että nämä näkemykset olisivat tiedossa, esimerkiksi potentiaalisten presidenttiehdokkaiden näkemykset olisivat tiedossa, nimenomaan tästä asiasta. Esimerkiksi vasemmistoliitto tulee kannattamaan presidenttiehdokkaaksi sellaisia ehdokkaita, jotka ovat radikaalisti presidentin vaalioikeuksien supistamisen kannalla.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Täytyy ottaa kaikki äänet, kun se saattaa olla pienestä kiinni, ja kalastelen tietysti ed. Helteen ääntä, kun hän sanoi, että hänen täytyy saada tietää kannanotot, ennen kuin hän vetää viivansa.

Rouva puhemies! Ed. Helle puhui kauniisti parlamentarismista, mutta parlamentarismi ei valitettavasti toimi ainakaan huonoina aikoina. Nytkin näemme tällä hetkellä, että me emme tahdo saada edes yhtä budjettia kasaan huonona aikana eduskunnassa. Parlamentarismi toimii vain silloin, kun kaikki päätökset voidaan tehdä yksinkertaisella äänten enemmistöllä ja jos valtapuolueet pääsevät sopimukseen asioista keskenään.

Olen aina sanonut, että talossa täytyy olla isäntä, joka määrää tietyissä asioissa, joissa täytyy tehdä nopeita ratkaisuja, mutta tietysti se on selvä asia, että sen isännän täytyy olla sellainen, että se käyttää myös valtaansa niin kuin Kekkonen käytti aikoinaan, ehkä joissakin asioissa väärinkin mutta valtapainotteisesti aivan oikein. Minä viittaan Yhdysvaltoihin, siis USA:han, jossa presidentillä on valtavan suuret valtaoikeudet. Tuollaista jättivaltiota ei pystyttäisi hallitsemaan sillä tavalla ja niin hyvin kuin sitä hallitaan, jos presidentillä ei olisi sellaisia valtaoikeuksia kuin Yhdysvalloissa. Mielestäni siirtyminen parlamentarismin valtavoimaan merkitsee sitä, että missään asioissa ei koskaan saada päätöstä sillä tavalla nopeasti kuin sen pitäisi tapahtua esimerkiksi ulkopoliittisissa asioissa.

Nimenomaan ulkopolitiikassa pitää presidentin valtaoikeuksia pitää nykyisellään ja monissa muissa asioissa lisätä nimenomaan sillä perusteella, että talossa täytyy olla isäntä, joka sanoo silloin, kun muu toiminta ei enää pelaa eikä toimi, missä kaappi seisoo.

Ed. Helle (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Iivarin puheenvuoron alkuosa oli aivan hyvä, ja on todella mielenkiintoista todeta, että sosialidemokraattisen puolueen entiset johtajat ovat nyt aktiivisesti ottaneet kantaa presidentin valtaoikeuksien vähentämisen puolesta, mutta nykyisistä en tiedä ja saatan hieman jopa epäillä, mutta olkoon se asia erikseen.

Ihmettelen sitä ed. Iivarin puheenvuoron loppua, jossa hän väitti, että me emme vasemmistoliittona ole kykeneviä tekemään sopimuksia muitten puolueitten kanssa. Tästä ei ole teillä mitään näyttöä. Me olemme valmiita keskustelemaan. On asia erikseen, jos esimerkiksi meille tuodaan paperi, joka on muitten keskenään sopima, ja sanotaan, että ottakaa tämä tai jättäkää, niin että emme ole itse olleet esimerkiksi keskusteluissa mukana. Minusta on aivan selvää, että siinä tilanteessa on syytäkin olla varovainen. Tuontapainen mielipiteen muokkaus, jota ed. Iivari nyt asiassa yrittää harrastaa, ei perustu tosiasioihin vaan joihinkin omalaatuisiin mielikuviin.

Ed. Wahlström (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi kaipaa vahvaa johtajaa, niin kuin on aiemminkin mielipiteensä lausunut ja tällä tavoin tosiasiassa halveksii eduskunnan valtaa ja mahdollisuuksia päättää. Minä uskon, että siihen aikaan, kun meillä oli vahvoja johtajia, Lassila ja Tiivola kahdessa suuressa pankissa, tuli kansan keskuuteen semmoinen ajatus, että samanlainen järjestelmä pitäisi olla valtionhallinnossakin, että vahva johtaja päättää ja asiat hoidetaan jämäkästi. Nyt ehkä ollaan vähän eri mieltä esimerkiksi KOPin vahvasta johtajasta ja näin voidaan olla myös eri mieltä siitä, jos presidentti epäonnistuu. Eräs kolumnisti kyllä sanoi, että meillä on ollut viime vuosina hyvä herraonni, että meillä on ollut semmoisia presidenttejä, jotka ovat kyenneet tehtävänsä hoitamaan.

Mutta minä ihmettelen sitä, että otetaan esimerkiksi USA. Miksi ei oteta esimerkiksi vaikkapa Ruotsia tai Saksaa, joissa toimii parlamentarismi? Ei Ruotsissa ole kuninkaalla mitään valtaa, se on hallituksella, pääministerillä ja

eduskunnalla. Samoin on Saksassa, ei siellä presidentillä ole mitään valtaa. Minusta ne toimivat hyvin, ilman että siellä tarvitaan yhtä vahvaa johtajaa. Se vahva johtaja on silloin pääministeri ja hallitus, joka nauttii eduskunnan luottamusta.

Meillä sanotaan perustuslaissa, että valta kuuluu kansalle. Varsinkin, kun uusi vaalijärjestys tulee, valta kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta, mutta saman vallan kansa antaa presidentinvaaleissa myös presidentille. Kun nämä kaksi valtaa joutuvat ristiriitaan, valitettavasti meillä vielä nykyisen valtiosäännön mukaan käy niin, että presidentin valta voittaa; eduskunnan pitää nauttia presidentin luottamusta mutta ei päinvastoin. Tässä minusta näkyy jo se epäkohta erittäin voimakkaasti.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Vastauspuheenvuoroon varattu aika on päättynyt!

Ed. Kalli merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Alho (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi todella tavan takaa haikailee suurta johtajaa. Hän ei kuitenkaan ollenkaan ota huomioon sitä, että maailma on muuttunut kovin paljon ja myös Suomi on muuttunut kovin paljon. Kansainvälinen yhteistyö on erinomaisen tärkeää tänä päivänä. Kansainväliset sopimukset säätelevät hyvin monia elämän alueita ympäristönsuojelusta sosiaaliturvaan jne. On päivänselvä asia, että tämäntapaisessa kansainvälisessä yhteistyössä myös Suomen eduskunnan aseman tulee olla merkittävä. Sen tulee voida hyväksyä kaikki merkittävät taloudelliset ja yhteiskuntapoliittiset sopimukset ja niistä on voitava käydä keskustelua, koska ne vaikuttavat kansalaisten elämään ja eduskunta on täällä kansan asialla. Hämmästelen kovasti, että "köyhän kansan" edustaja on heittämässä kansan edut kokonaan romukoppaan.

Ed. Helle puhui erinomaisen tärkeästä kysymyksestä sen vuoksi, että tasavallan presidentin valtaoikeuksien uudelleentarkastelu ei ole todellakaan pelkästään seurausta siitä, että tasavallan presidentin vaalitapa muuttuu, joskin jo perustuslakivaliokunta omissa mietinnöissään on tähänkin asiaan kiinnittänyt huomiota. Keskeisten valtioelinten valtasuhteethan on pidettävä jossakin määrin tasapainossa, ja vaalitavan muutos merkitsee sitä, että tasavallan presidentin valtaoikeuksia on tästä syystä nyt kavennettava, kun hänen valtansa tai ainakin asemansa suoralla vaalilla selvästi kasvaa.

Presidentin valtaoikeuksia tarkisteleva työhän on meneillään koko ajan, ja kohtapuoliin kansanedustaja Nikulan johdolla toimivan valtiosääntötoimikunnan piiristä valmistuu keskusteluaineisto, johon toivon myös eduskunnassa olevan mahdollisuus paneutua, sillä ulkopolitiikan parlamentarisoiminen ei mielestäni ole sitä, että hallituksen ulkopoliittisen päätöksenteon osuus kasvaa, vaan että eduskunnan tietämys, asiantuntemus ja painoarvo ulkopolitiikassa ja ennen kaikkea laveasti kansainvälisissä kysymyksissä kasvaa. Se on välttämätöntä Eta-sopimuksen ollessa ...

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Vastauspuheenvuoroon varattu aika on päättynyt!

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Iivari väittää, että vasemmistoliitto ei pysty vaikuttamaan asioihin ja tekemään sopimuksia. Se perustuu siihen, että Ahon hallitus tietää, että sosialidemokraattien kanssa sopimalla saa asiat ilmaiseksi.

Ed. Aittoniemi, joka pitää itseään potentiaalisena presidenttiehdokkaana, esitti erään merkittävän ohjelmajulistuksensa tuleviin presidentinvaaleihin. Toivottavasti kansa ymmärtää, että ed. Aittoniemi haluaa diktaattoriksi. Minä ainakaan en halua elää siinä valtakunnassa, jota johtaisi diktaattori Aittoniemi. Toivottavasti ei moni muukaan tämän maan kansalainen. (Ed. Tuomioja: Ei kelpaisi presidentti Aittoniemikään!)

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli hyvä, että ainakin eräs potentiaalinen presidenttiehdokas nimeltä Aittoniemi kertoi, mitä hän ajattelee presidentin valtaoikeuksista. Se oli hyvin selvää tekstiä. Mielestäni Suomen kansa on täysi-ikäistä, hyvin koulutettua ja pystyy aikuisen, hyvin koulutetun kansan tavoin itse päättämään asioistaan, ei tarvita tällaista kaikkitietävää presidenttiä, jolla on miltei rajattomat oikeudet.

Presidentin valtaoikeuksien suuruus on käynyt selvästi ilmi viime aikoina nimenomaan integraatioprosesseissa, joissa presidentillä on kaikki valta. Tulevaisuudessakin Suomen olot

säädellään valtiosopimuksin, jotka ovat tällä hetkellä presidentin päätettävissä.

Toinen esimerkki ulkopoliittisen valmistelun ja päätöksenteon huonosta toimivuudesta liittyy mielestäni Persianlahden sotaan. Oli myös kohtuutonta, että eduskunta ja eduskunnan ulkoasiainvaliokunta ei millään tavalla osallistunut näinkään elintärkeään päätökseen, jota Suomi silloin oli tekemässä turvallisuusneuvostossa.

Mielestäni keskustelu presidentin valtaoikeuksien kaventamisesta on eräs tämän hetken tärkeimpiä asioita, ja se tulisi käydä nimenomaan ennen kuin presidentinvaali henkilötasolla lähtee käyntiin.

Valtioneuvoston selonteko EY-jäsenyyden vaikutuksista Suomelle

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s: Ulkopuolella päiväjärjestyksen ilmoitetaan, että valtioneuvoston kirjelmän ohella tältä päivältä on eduskunnalle saapunut valtioneuvoston selonteko 9.1.1992 EY-jäsenyyden vaikutuksista Suomelle. Selonteko on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla se edustajille.

Valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n 3 momentin mukaan selonteko on pantava pöydälle johonkin seuraavaan istuntoon. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia pantaisiin pöydälle ensi tiistaina kello 12 alkavaan eduskunnan istuntoon.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia pannaan pöydälle ensi tiistaina kello 12 alkavaan istuntoon.

Yleiskeskustelu pääluokasta 21 jatkuu:

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Aittoniemi ihannoi Yhdysvaltain presidentinvaltaa ja systeemiä, hän unohtaa kokonaan, että Yhdysvaltain demokratia on aivan toinen kuin Suomen tai Englannin demokratia. Siellä ei ole parlamentarismia, vaan presidentin ja kongressin suhteet ja toimivalta on järjestetty aivan muuten. Eikä Yhdysvalloissakaan presidentti ole niin suuri poliittinen tai ulkopoliittinen johtaja, ettei kongressi voisi myös presidentille antaa tietyt rajat. Ja senaatti antaakin hyvin usein.

Ed. Helle valitti, että eduskunnassa ei ole asiasta keskusteltu. Minun mielestäni tässä eduskunnassa nimenomaan eduskunnan vallasta ja presidentin vallasta on keskusteltu. Viime syksy keskusteltiin tästä asiasta monessa istunnossa. Tämän keskustelun perusteella Nikulan toimikunta ainakin osaltaan pohtii eduskunnan vallan vahvistamista myös presidentin vallan kustannuksella.

Mutta ne käsitykset ovat aivan oikeita, mitä tässä keskustelussa on esitetty, eli että presidentin ulkopoliittista valtaa on ehdottomasti vähennettävä ja eduskunnan ja hallituksen valtaa laajennettava, koska sitä edellyttää nimenomaan jo integraatiosopimus, niin kuin on tuotu esille.

Olisin kiinnittänyt kuitenkin yhteen asiaan huomiota. Se, että presidentillä on tällainen ulkopoliittinen valta kuin on, on vaikuttanut jo meidän ulkopoliittiseen keskusteluumme. Kaikki kyyristelevät. Niin Paasiokin kyyristeli silloin, kun hän oli ulkoministeri. Vasta nyt, kun puolue on oppositiossa ja Paasio ei ole ulkoministerinä, hän uskaltaa sanoa, mitä mieltä on. Tällaisen avoimen keskustelun kannaltakin on tärkeää, että presidentin valta vähenee.

Ed. K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Helteen käynnistämässä keskustelussa on jäänyt vähäiselle huomiolle se seikka, että presidentin valtaoikeuksissa on tapahtunut todella laaja ja syvällinen parlamentarisoituminen presidentti Koiviston kaudella, siis käytännössä harjoitetuissa valtaoikeuksissa. Monissa maissa tällaiset valtasuhteiden muutokset ovatkin tapahtuneet käytännön kautta. Valtion päämieheltä parlamentille on siirtynyt poliittisessa elämässä lainsäädäntövaltaa ja parlamentille vastuunalaiselle hallitukselle toimeenpanovaltaa. Tästähän hyvänä esimerkkinä ovat Euroopan monarkiat: Pohjoismaat jne.

Meillä vahva legalistinen traditio edellyttää tietysti sitä, että Koiviston kaudella tapahtuneet muutokset kirjattaisiin myös valtiosääntöön mahdollisimman pikaisessa aikataulussa ja siten, että tällaiset linjaratkaisut voitaisiin tehdä jo ennen vuoden 94 presidentinvaaleja.

Ed. Nikulan johdolla paraikaa tehtävä valmistelutyö toivottavasti saa jatkossa mukaansa myös presidentin kanslian ja ulkoministeriön edustuksen, jotka tässä vaiheessa ovat puuttuneet ja tämä parlamentarisoitumiskehitys voitaisiin tosiaankin ripeällä aikataululla viedä myös valtiosääntöön.

Ed. Aittoniemen ihannoima USA ei käy esimerkiksi presidentin vallasta tai demokratiasta. Otetaan nyt yksi esimerkki. Vaaleihin osallistu-

minen on siellä 50 prosentin luokkaa tai sen alle, ja kansalaiset ovat huomattavasti laajemmin vieraantuneita poliittisesta päätöksenteosta.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Vastauspuheenvuoroon varattu aika on päättynyt!

Ed. S-L. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Helteen käynnistämä keskustelu presidentin valtaoikeuksista on peilannut tätä ongelmaa lähinnä siltä puolelta, että tasavallan presidentillä on liikaa valtaa. Kuitenkin haluaisin muistuttaa siitä, että itsenäisen Suomen historian aikana mielestäni meidän suomalaisten presidentit ovat omanneet tilanteen mukaan juuri sen vallan, mikä on ollut tarpeen, koska Suomea on pystytty näin merkittävällä tavalla kehittämään. Meitä lähellä on aivan toisenlaisia esimerkkejä siitä, mikä Suomen tilanne saattaisi olla, jos meillä ei olisi ollut näin kauaskantoisia ja viisaita ulkopolitiikan johtajia. Aikoinaan, kun presidentin valtaoikeudet on näin laajoiksi määritelty, nähdäkseni on ollut yhtenä tavoitteena se, että presidentti pistää riiteleville puolueille kirkon tavallaan keskelle kylää.

Yhdyn niihin ajatuksiin, että tässä uudessa tilanteessa, kun tasavallan presidentin vaali muuttuu suoraksi, tarvittaessa kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi, varmasti myös uutta kansainvälistä ja kansainvälistyvää kehitystaustaa vasten tulee tasavallan presidentin valtaoikeuksia tarkistaa. Jo Eta-sopimuksessa, joka todennäköisesti helmikuun aikana tullaan lopullisesti hyväksymään, toivottavasti näin tehdään, tasavallan presidentin asema kasvaa hyvin merkittävästi, koska tämän sopimuksen kautta tapahtuvat asiat ovat ulkopolitiikan sektorille liittyviä.

Minusta on täysin perusteltua näitä asioita tässä tilanteessa uudelleen tarkistaa ja myös siitä syystä, että presidentin valta kasvaa aikamoisesti sitä kautta, että hän jatkossa saa valtansa suoraan kansalta kaksivaiheisen vaalin kautta ja se omalta osaltaan tietysti merkittävästi lisää hänen vaikutusvaltaansa.

Siinä mielessä toivon, että Nikulan toimikunta tekee hyvää työtä.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Suominen.

Ed. O. Rehn (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Yhdyn ed. Ukkolan sekä ed. Koskisen ja ed. Anderssonin esittämiin näkemyksiin ja täydentäisin niitä sillä, että todellakin eteen tuleva Eta-ratkaisu sekä mahdollinen EY-jäsenyys johtavat siihen, että entistä useammalla poliittisella kysymyksellä on kytkentä myös eurooppalaiseen päätöksentekoon. Jotta me pystymme Suomen eduskuntana tai suomalaisina vaikuttamaan sekä osallistumaan nopeasti ja dynaamisesti eurooppalaiseen päätöksentekoon, on meidän suorastaan pakko myös uudistaa Suomen valtiosääntöä. Meidän on pakko oppia tekemään eurooppalaista sisäpolitiikkaa eikä tarkastelemaan kaikkea pelkästään Suomen ulkopolitiikan doktriinin silmälasien lävitse.

Tämän vuoksi ulko- ja sisäpolitiikan johdossa on jatkossa oltava käytännössä sama henkilö. On valittava joko presidenttimalli tai pääministerimalli, siis joko Mitterrand-vaihtoehto taikka Kohl — Major-vaihtoehto, ja itse kannatan ehdottomasti pääministerimallia, joka on selkeästi parlamentaarinen vaihtoehto ja ankkuroi eurooppalaisen päätöksenteon myös suomalaisen kansan tahdon heijastumaan eli eduskunnan päätöksentekoon.

Tässä suhteessa yhdyn myös ed. Koskiseen siinä, että presidentti Koivisto on jo uudistanut käytännössä ulkopoliittista johtotapaa siihen suuntaan, että hän antaa entistä enemmän parlamentarismille liikkumatilaa. Näin ollen kannustankin Nikulan valtiosääntötoimikuntaa uudistamaan valtiosäännön 33 §:ää niin, että se ottaa huomioon eurooppalaisen sisäpolitiikan vaatimukset.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Ukkola puhui siitä, että presidentillä on liikaa ulkopoliittista valtaa. Sanoisin, että sitä on, mutta myös nykyinen hallitusmuoto nimenomaan antaa sisäpoliittista valtaa sellaiselle presidentille, joka haluaa sitä käyttää. Presidentin valta on melkein absoluuttinen.

Olen samaa mieltä ed. Koskisen kanssa siitä, että istuva presidentti Koivisto on käytännössä toiminut erittäin parlamentarismia kunnioittavasti eikä ole sillä tavalla valtaoikeuksiaan käyttänyt. Se luettakoon hänelle kunniaksi, mutta se ei kuitenkaan muuta hallitusmuodon muutostarvetta. Ajatelkaapa vaikka, että ed. Aittoniemen tapainen ihminen tulee presidentiksi ja ryhtyy käyttämään kaikkea sitä valtaa, mitä instituutio hänelle tarjoaa. Silloin saattaisi tulla tukalat paikat tässä maassa.

Mitä tulee ed. S-L. Anttilan rinnastukseen johonkin naapurimaahan, jossa on hoidettu huonosti tai hyvin asioita, ajattelin ensin Ruotsia, Norjaa ja Tanskaa. Siellä ei ole ollut erityisen vahvaa presidenttivaltaa. Siellä asiat ovat aika hyvin. Itänaapurissa on ollut erittäin voimakas presidenttivalta. Minä en oikein ymmärtänyt hänen rinnastustaan tai sitä, mihin hänen allegoriansa tähtäsi.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Olli Rehnille ja muutamille muillekin, jotka ovat korostaneet sitä, että presidentti Koivisto ei ole käyttänyt omia suuria valtaoikeuksiaan sen enempää ulko- kuin sisäpolitiikassakaan, totean, että varmasti pitää paikkansa, että hän ei ole käyttänyt. Mutta sen sijaan hän on epäsuorasti kyllä käyttänyt tätä valtaoikeutta, ja se epäsuoruus johtuu juuri presidenttiinstituutiosta ja sen sisältämästä vallasta. Kyllä ilmeisesti hän myös on käyttänyt suorastikin niitä valtaoikeuksia tietyllä tavalla eli kieltämällä ulkopoliittisen keskustelun. (Ed. Jaakonsaari: Kieltänytkö?) — Esimerkiksi Eta — EY-vaihtoehdosta ei vielä puolitoista vuotta tai vuosi sitten saanut juuri keskustella. — Tässä mielessä asiallisesti ei pidä paikkaansa, ettei Koivisto olisi käyttänyt sitä ulkopoliittista valtaa, joka hänellä on. Mielestäni vallankäyttöä on se, että tietyllä tavalla estetään demokraattinen keskustelu.

Se kiire, missä me tällä hetkellä olemme EY-jäsenhakemuksen kanssa, yksinkertaisesti johtuu siitä, että meillä ei ole uskallettu sen enempää selvitellä vaihtoehtoja kuin keskustellakaan EY-vaihtoehdosta, koska olemme ankkuroineet oman linjamme Etaan. Se, että ei ole uskallettu, on johtunut siitä, että ulkopoliittinen johto ja nimenomaan presidentti Koivisto on jyrähdellyt silloin, kun joku on uskaltanut puuttua tähän asiaan.

Ed. P u l l i a i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Helteen erittäin hyvä aloituspuheenvuoro stimuloi keskustelun, joka oli tuon ed. Helteen puheenvuoron arvoinen. Näin juuri tästä asiasta tässä nimenomaisessa tilanteessa pitäisi käydä keskustelua.

Olen moneen kertaan sanonut, että maailma on täynnä potentiaalista valtaa. Kysymys on vain siitä, kuka sitä kulloinkin käyttää hyväkseen. Itsenäisen Suomen historian vaiheet tähän saakka ovat olleet sellaiset, että ne ovat suosineet voimakasta, merkittävää presidentin valtaa. Tälle vallankäytölle on tavallaan ollut sosiaalinen tilaus jokaisessa Suomen historian merkittävässä vaiheessa 75 vuoden aikana.

Nyt on kysymys vain siitä, niin kuin täällä on moneen kertaan todettu, että aika on tässä suhteessa muuttumassa. On aika merkittävää, että kun se on muuttumassa siihen suuntaan, että valtaoikeuksia pitäisi presidentiltä siirtää hallitukselle, ehkä erikoisesti pääministerille, ja eduskunnalle, niin me ennen kuin tämä kansainvälisten sopimusten aikakausi itse asiassa alkoi teimme ratkaisun, joka käytäntöön sovellettuna Ranskan mallia noudatellen merkitseekin presidentin vallan kasvamista. Niin kuin täällä on moneen kertaan todettu, presidentti saa valtakirjansa suoraan kansalta, ja tämän instituution rinnalla on sitten eduskunta, joka niin ikään on saanut valtansa kansalta.

Kun nyt ajatellaan sitä, mihin maailmaa ollaan siirtämässä itse asiassa vuoden sisällä, merkitsee se sitä, että melkoinen osa ulkopoliittisia asioita on erittäin voimakkaasti sisäpoliittisia asioita. Ajateltakoonpa vaikka noita 250:tä Etalakia, jotka tänne tulevat mitä todennäköisimmin tämän vuoden aikana. Presidenttihän joutuisi periaatteessa katsomaan erittäin tarkkaan joka ikisen ehdotuksen, ennen kuin asianomainen lakiesitys eduskunnalle annetaan, siis erittäin merkittävää lisäharkintaa suorittamaan sisäpoliittisesti.

Tämä merkitsee omassa ajattelussani sitä, että tulee erinomaisen suuri kiire siirtyä seuraavaan vaiheeseen, joka tarkoittaa kyllä käytännössä sitä, että myös käytännön tasolla ja lainsäädännöllisesti siirretään merkittävästi ulkopoliittista valtaa pääministerille ja eduskunnalle. Ed. Helle hyvin perusteli näitä asioita, en toista niitä argumentteja.

Kiinnitän erityisesti huomiota tässä yhteydessä vain siihen, mikä on aikatilanne tällä hetkellä. Nykyisen tasavallan presidentin toimikautta on pari vuotta jäljellä, ja päättymisvaiheessa on sitten presidentinvaalit, ja silloin presidentti valitaan kuudeksi seuraavaksi vuodeksi. Tätä vuotta täyttävät erittäin runsaat ja merkittävät lainsäädäntötyöt, joita höystävät vielä lukuisat selonteot ja tiedonannot. Esillä on hyvin merkittäviä asioita, mm. EY-jäsenyysasia. Ei tähän mahdu enää kiireellä käsiteltynä sellaista perustuslaillista muutosta, mitä valtaoikeuksien lisäsiirtäminen käytännössä merkitsisi, eikä sitä tule tapahtumaan varmasti myöskään seuraavien valtiopäivien aikana. Tämä tarkoittaa sitä, että presidentinvaaleihin lähdetään näiltä osin niillä eväillä, jotka ovat kaikkien tiedossa.

Millä tavalla tämän pitäisi sitten realisoitua käytännön politiikassa? Olen hyvin samoilla linjoilla tässä asiassa kuin ed. Helle, eli nyt ei ole mielestäni älyllisesti rehellistä, että potentiaaliset presidenttiehdokkaat ajavat näissä asioissa sammutetuin lyhdyin. Toisin sanoen jokaiselta kandidaatilta edellyttäisin sitä, että hän julkituo selvästi näkemyksensä presidentin valtaoikeuksiin ja henkilökohtaisella persoonallaan valittuna tehtävään vaikuttaa siihen suuntaan, että tämä prosessi etenee merkittävällä vauhdilla. On syytä muistaa se, että presidentti Koivisto edellisessä vaiheessa lausui joitakin vaatimuksia sen suhteen, mitä hän on valmis tuomaan eduskunnan käsittelyyn ja mitä ei.

Tässä katsannossa minä peräänkuulutan sitä, että presidentinvaalikeskusteluun löydettäisiin sellainen henkilö päivänpolitiikan ulkopuolelta, joka henkilökohtaisella persoonallaan olisi vaikuttamassa presidentiksi valittuna siihen suuntaan, että tämän laatuinen prosessi etenisi mahdollisimman hyvin ja tyylikkäästi. (Ed. Jaakonsaari: Mistä nimet löydetään?) — Nimiä ed. Jaakonsaari juuri tässä ilmoitti etupenkissä ryhtyvänsä julkituomaan mahdollisimman pian, ja toivoisin niitä ehdotuksia muiltakin kuin ed. Jaakonsaarelta.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Ed. Helle on ansiokkaasti alustanut keskustelua presidentin valtaoikeuksista vähintään kahden viime vuoden ajan. Jokaisessa yhteydessä, missä asiasta on suurin piirtein voinut keskustella, ed. Helle on käyttänyt valmistellun, huolellisesti harkitun puheenvuoron. Valitettavasti tämä keskustelu ei ole saanut laajempia mittasuhteita. Ed. Paasio juuri nyt ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajan ominaisuudessa myös vaati presidentin valtaoikeuksien kaventamista ja kuten ed. Iivari totesi, hän on myös tätä asiaa esittänyt, mutta vielä ei voi sanoa, että olisi ollut laajaa keskustelua tästä aiheesta tai että nimenomaan eduskunnassa tätä keskustelua olisi perusteellisemmin käyty. On hyvä, että tästä asiasta nyt edes tämänkin verran on virinnyt keskustelua, mutta tämä ei ole vielä johtanut mihinkään merkittäviin päätöksiin edes ryhtyä selvittämään tätä asiaa.

Tässä onkin aiheellista lukea selonteon, joka nyt vihdoinkin meille jaettiin, tätä koskeva kohta. Täällä on tasan yksi kappale: "EY-ratkaisut vaativat nopeaa ja yksityiskohtaista ohjausta. EY-jäsenyydestä saattaisi seurata tarve tarkistaa hallitusmuodon ulkopoliittista päätöksentekoa koskevia säännöksiä (HM 33 §), jotta osa eduskunnalle nykyään kuuluvasta lainsäädäntövallasta ei jäisi kokonaan eduskunnan valvonnan ja parlamentaarisen vastuun ulkopuolelle." Tämä on kyllä aika niukka esitys siihen nähden, että tämä asia on todella ollut esillä jo pitkään. Jo Eta-ratkaisu, EY:stä puhumattakaan, vaatisi tasavallan presidentin ja eduskunnan valtasuhteiden tarkistamista nimenomaan niin, että eduskunnan asemaa vahvistetaan. Toivottavasti nyt tämän selonteon yhteydessä tässä asiassa päästään vähän pidemmälle ja saadaan hallitukseltakin vähän pidemmälle harkittuja kannanottoja kuin tämä selonteon yksi kappale.

Herra puhemies! Ministeri Viinanen on täällä kerta toisensa perään penännyt oppositiolta vähennysesityksiä. Olen tehnyt tasavallan presidentin kansliaa koskevaan lukuun vähennysesityksiä. Muut kulutusmenot kasvavat miljoonalla markalla eli 20 prosentilla, kun yleensä linja on ollut se, että menoja ei lisätä. Mieluummin niitä ja niitä on karsittu nimenomaan sieltä, missä ei olisi ollenkaan varaa, kun ihmisten toimeentulo on jo muutenkin aivan äärirajoilla. Tästä voitaisiin tämä kasvu leikata. Ei ole kysymys kuin 1 miljoonasta markasta, mutta maastakin marja on noukittava.

Kaluston hankintaa koskeva määräraha nousee vuoden 1991 4,5 miljoonasta markasta 16,5 miljoonaan markkaan. Tätä määrärahaa saadaan käyttää presidentin kanslian kaluston hankinnan lisäksi myös atk-laitehankintoihin sekä Mäntyniemen sisustus- ja taidehankinnoista aiheutuvien menojen maksamiseen. Luulenpa, että jos tästä 5 miljoonaa markkaa nyt otettaisiin pois, niin Mäntyniemen sisustus- ja taidehankinnat eivät siitä kärsisi. Itse kyllä kannatan sitä, että valtio hankkii taidetta, mutta luulen, että tässä nyt löytyy joitakin ranskalaisia sisustuskankaita tai ulkomailta hankittavia huonekaluja. Pahasti pelkään, että näin tapahtuu. En ole siitä varma. (Ed. Rinne: Vanhat Glazunovit riittäisivät hyvin!) Siinä mielessä luulen, että täältä löytyisi karsittavaa ilman, että Suomen maine tästä kärsisi, ja nimenomaan päästäisiin siihen, mitä ministeri Viinanen viimeksi eilen toivoi, että hankitaan kotimaasta sen sijaan, että hankittaisiin ulkomailta. Valtiovarainministeri voi antaa ohjeita alaisilleen ja myös varmaan presidentin kanslian virkamiehille, että nämä hankinnat suunnataan kotimaahan. Tässä voitaisiin tehdä 5 miljoonan markan säästö.

Eivät nämä kaksi määrärahan säästöä, yhteensä 6 miljoonaa, mitään oleellista muutosta

tuo budjetin linjaan, mutta nämä ovat esimerkkejä siitä, millä tavalla täältä olisi löytynyt karsittavaa, jos olisi haluttu tämä perusteellisesti tehdä.

Mihin esimerkiksi nämä rahat tarvittaisiin kipeästi? Olemme kuulleet viime päivien uutisissa, että sairaaloihin ja terveyskeskuksiin ei palkata sijaisia kesän ajaksi. Sairaansijoja joudutaan sulkemaan runsain määrin. Esimerkiksi tässä olisi sellainen paikka, että kyllä näilläkin 6 miljoonalla markalla yhtä ja toista tehtäisiin. Monta hyvää pientä asiaa varmasti voitaisiin hoitaa, jotka olisivat todella tarpeeseen tulevia korjauksia.

Haluaako ministeri Viinanen kuulla lisää näitä vähennysehdotuksia? Jos haluaa, niin me voimme varmasti jatkaa sitten, kun pääsemme budjetissa eteenpäin.

Ed. Skinnari: Herra puhemies! Kun ed. Stenius-Kaukonen totesi, että nimenomaan ed. Helle on täällä pitänyt yllä keskustelua tasavallan presidentin, eduskunnan ja valtioneuvoston asemasta, niin kyllä nimenomaan sosialidemokraattien taholta tähän asiaan on puututtu. Omalta osaltanikin olen todennut, kuinka Ranskan malli, voimakas presidentin valta, paljon nopeammin tuli Suomeen kuin aikoinaan ajateltiin, kun tätä uutta systeemiä alettiin luoda. Monissa EY-maissa ja niiksi pyrkivissä ei tasavallan presidentin ongelmaa ole, niin kuin täällä todettiin, koska ne ovat kuningaskuntia ja tässä suhteessa tilanne on niissä toinen.

Ongelmaan, minkä ed. Stenius-Kaukonen toi esille tasavallan presidentin kanslian asemassa, totean, että en kalustoasiassa ole mikään asiantuntija, mutta tosiasiahan on se, että henkilökunta siellä on tavattoman pieni. Tässä maailman tilanteessa, jossa ei ole vielä päästy, sanoisinko valitettavasti, muuttamaan näitä säännöksiä, pikemminkin kyllä näen tilanteen itse niin, että tasavallan presidentin kanslian asemaa jopa pitäisi jossain määrin vahvistaa, koska nykyisellään erittäin pienellä henkilökuntamäärällä hoidetaan tavattoman paljon asioita, vaikka voidaan tietysti sanoa, että ulkoministeriö ja ulkoasiainhallinto on tasavallan presidentin käytössä.

Mutta kyllä on tosiasia, että tällä järjestelmällä, mikä Suomeen ollaan 1994 alusta luomassa, sisäpoliittinen valta presidentillä tulee, tahtoo hän sitä tai ei, kasvamaan, koska henkilöllä tullakseen presidentiksi pitää olla sisäpoliittinen ohjelma. Ei enää riitä se, että on suhteet Venäjään tai johonkin muuhun kunnossa, vaan kansa vaatii ohjelman siitä, mitä ehdokas aikoo tehdä meidän asemamme parantamiseksi. Tämä myös pakottaa presidentin ehkä nimittämään sen mukaisia hallituksia.

Ed. Helle: Arvoisa puhemies! Ed. Skinnarin toteamukseen, että presidentin kanslia tarvitsisi lisää henkilöstöä, totean, että se veisi kehitystä juuri siihen suuntaan, että presidentin valta myös tätä kautta kasvaisi, joten en katso sitä kyllä kovinkaan järkeväksi esitykseksi. Mitä tulee siihen, minkä ed. Skinnarikin totesi, että presidentin valta tulee myös sisäpolitiikassa kasvamaan, ellei näitä muutoksia tehdä, se on tosiasia. Se tosiasia näkyy mm. siinä, mihin täällä on viitattu jo aikaisemmin, mm. edustajat Ukkola ja Pulliainen puheenvuoroissaan, että meillä ei kyetä keskustelemaan edes näiden valtaoikeuksien muuttamisesta eikä siitä vallankäytöstä johtuen juuri siitä, että joko on kuviteltua tai todellista valtaa yhdellä henkilöllä eli tasavallan presidentillä. Viittasin puheenvuorossani siihen, että mm. hyvin laaja nimitysoikeus tosiasiassa aiheuttaa riippuvuuksia, aiheuttaa hiljaaoloa, aiheuttaa kritiikittömyyttä ja supistaa keskusteluilmapiiriä ja keskustelumahdollisuuksia. Nämäkin seikat kyllä vievät kehitystä siihen, että meidän on pakko tehdä hyvin nopeasti muutoksia valtaoikeuksien suhteen siihen suuntaan kuin eduskunta on edellyttänyt.

Ed. Zyskowicz: Arvoisa puhemies! Samoin kuin ed. Helle totean, että jos ja kun pyritään presidentillä olevaa ulkopoliittista ja muutakin valtaa siirtämään presidentiltä parlamentaarisille elimille, niin tietysti pyrkimys presidentin kanslian vahvistamiseen, vaikka se on tällä hetkelläkin voimavaroiltaan hyvin pieni toimisto, ei ole tämän kanssa yhden suuntainen.

Olisin kiinnittänyt yhteen asiaan huomiota, joka tässä keskustelussa on kokonaan sivuutettu, joka liittyy hallitusmuodon 33 §:n ongelmallisuuteen. Tuo näkökohta on se, että hallitusmuodon 33 §:ää oikeastaan ainoana presidentin valtaoikeuksia säätelevänä säädöksenä on nimenomaan sotien jälkeisessä Suomessa tulkittu hyvin sananmukaisesti, tulkittu siis, että kun siellä sanotaan että presidentti johtaa ulkopolitiikkaa tai päättää Suomen suhteista ulkovaltoihin, niin se on todellakin juuri näin eikä niin, että presidentti käyttäessään tuota valtaa itse asiassa hyvin pitkälle nojaisi hallituksen piirissä tapahtuvaan parlamentaariseen valmisteluun niin pit-

källe, että tosiasiallinen päätöksenteko tapahtuisi muutoin kuin presidentin toimesta.

Muiden presidentin valtaoikeuksien kohdalla, mm. silloin kun presidentti antaa hallituksen esityksiä eduskunnalle tai antaa asetuksia tai nimittää virkamiehiä, käytännössä jo vuosikymmeniä on tilanne muotoutunut sellaiseksi, että presidentti siltä osin ei käytä niinkään henkilökohtaista valtaa, vaan nimenomaan hallitus käyttää tosiasiallista valtaa tässä suhteessa.

Mielestäni olisi hyvin ajankohtaista keskustella, onko tuo sotien jälkeen nimenomaan Paasikiven ja Kekkosen aikana syntynyt tulkinta hallitusmuodon 33 §:stä tänä päivänä tarpeellinen ja ajanmukainen vai eikö tässäkin suhteessa jo tulkinnallakin saavutettaisi hyviä tuloksia.

Ed. Koskinen: Herra puhemies! Ed. Skinnari viittasikin jo tuohon, että sosialidemokraatit ovat johdonmukaisesti tasavallan presidentin vaalitavan muutoksen yhteydessä edellyttäneet toimia korkeimpien valtionelinten välisten päätösvaltasuhteiden tarkistamiseksi eli päätösvallan siirtämistä presidentiltä eduskunnalle ja sille vastuunalaiselle hallitukselle.

Ed. Zyskowiczin toteama tilanne on tosiasia. Voidaan miettiä myös syitä, minkä takia näin on. Varmaan aika tärkeä tekijä on ihan ymmärrettävä ulkoministeriön ja ulkoasiainhallinnon halu pitää oma linjansa päätöksenteossa. Presidenttivaltaisuus ulkopolitiikassa on samalla tiennyt sitä, että ulkoministerillä on vahvempi asema suhteessa valtioneuvostoon ja muihin ministeriöihin kuin ilman tätä järjestelyä olisi.

Ed. Stenius-Kaukosen mainitsemassa hallituksen EY-selonteossa on toinenkin kohta, jossa mainitaan päätöksentekojärjestelmä. Sivulla 51 todetaan, että "EY-jäsenyydestä seuraisi myös muutoksia valtionelinten tosiasiallisiin valtasuhteisiin, ellei valtiosääntöä muuteta valtasuhteiden säilyttämiseksi". Siinäkin hallituksen lähtökohta tällä hetkellä on se, että pyritään vain säilyttämään nykyinen ulkopoliittinen päätöksentekotapa, kun pyrkimyksenä tietysti pitäisi olla näiden aikaisempien eduskunnan lausumienkin mukaan eduskunnan parlamentaarisen vallankäytön lisääminen myös ulkopoliittisissa asioissa. Tässä kyllä hallitus näkyy valinneen kovin piilottelevan linjan tai sitten kokonaan halunnut väistää mahdollisen EY-jäsenyyden kautta välttämättä esiin tulevan kysymyksen siitä, edustaako Suomea tärkeimmissä päätöksentekotilanteissa hallitus, pääministeri vai presidentti.

Ed. Skinnari: Arvoisa puhemies! Ettei tule väärinkäsitystä tasavallan presidentin kanslian resursseista, halusin lähinnä vastakohtana sille, mitä ed. Stenius-Kaukonen esitti, tavallaan tuoda ilmi arvostukseni siitä, että näinkin pienellä henkilökunnalla on tästä Euroopan ja maailman tilanteesta selvitty.

Ehkä se, että valmistelukoneisto on hyvin ohut, vaikuttaa myös siihen, mikä on presidentin kanslian valmius valmistella asioita ja avauksia uudeksi keskusteluksi, koska ei tasavallan presidentti ole sen kummempi virkamies kuin moni mukaan siinä mielessä, että jonkun tietysti pitää katsoa, että nämä asiat istuvat Suomen kansainvälisiin sopimuksiin ja siihen ulkopoliittiseen linjaan ja muuhun, mikä meillä on omaksuttu.

Esimerkkinä siitä, miten voi käydä, ellei näissä asioissa päästä eteenpäin — ja siinä on nimenomaan näiden säännösten muutos on tärkeätä — on EY:n yksi vapaus: pääomien liikkumisen vapaus, jossa me olemme karmealla tavalla epäonnistuneet, kun ulkomaista pääomaa Suomeen otettiin 87 jälkeen 300 miljardia markkaa lainaksi, pääosin yksityisen elinkeinoelämän taholta. Silloin nimenomaan, kun eduskunnassa käytiin keskustelua siitä, että eduskunnan vallan pitäisi näissä kysymyksissä olla suurempi, todettiin, että nämä ovat niin vaikeita asioita, että ainoastaan Suomen Pankin johto pystyy päättämään näistä kysymyksistä, ja tässä ollaan.

Sama koskee kansainvälisiä asioita. Eurooppa ja maailma on niin monimutkaisessa tilanteessa, että tuskin kukaan, valittakoon seuraavaksi presidentiksi kuka tahansa, yksin pystyy näitä asioita hoitamaan, vaan siihen vaaditaan keskustelua, joka olisi näissä raha-asioissakin varmasti tuonut toisen tyyppisen lopputuloksen kuin se, että tämä oli yksin Suomen Pankin johdon vastuulla, vaikka siihenkin johtokuntaan kuuluu aika iso määrä ihmisiä. Tässä mielessä pitäisi nyt edetä säännöstasolla ja mahdollisimman nopeasti.

Ed. Helle: Arvoisa puhemies! Ed. Zyskowiczin toteamus siitä, että mm. hallitusmuodon 33 §:ää voitaisiin tulkita aivan toisella tavalla, on tietysti ihan oikein. Tosiasiahan on, että itsenäisyytemme alkuvuosikymmeninä näin meneteltiinkin. Vasta sota-aikana ja sen jälkeen tulkinta on muuttunut. Mutta toisaalta kun tietää sen, että tämmöinen oikeudellinen traditio on muodostunut, niin jotta tästä tulkinnasta ja käytännöstä päästäisiin eroon, mielestäni se edellyttää kyllä myös selviä säännösmuutoksia tältä osin,

siitä huolimatta, kuten ed. Koskinen ja muutkin ovat todenneet, että nykyinen presidentti on pyrkinyt suhteellisen vähän käyttämään ainakin julkisesti näitä valtaoikeuksiaan. Mutta tämäntapainen käytäntö pitää muuttaa myös näitten säännösten muuttamisella.

Mitä tulee viittaukseen esimerkiksi hallituksen kantaan näistä asioista, niin se juuri osoittaa sitä, että meillä tämä keskustelu on lukkiutunut, ei uskalleta käydä keskustelua näistä asioista. Me olemme kuulleet juuri, että esimerkiksi ministerit eivät saaneet ottaa kantaa EY-asiaankaan, vaikka se on mitä ajankohtaisin poliittinen kysymys. Tämän taustallakin on juuri se, että katsotaan, että presidentti päättää yksin siitä, haetaanko EY-jäsenyyttä vai ei. Näinhän käytännössä pitkälti onkin, että hänellä on valta ottaa tai päästää. Minusta se on väärin. Tämänkin asian pitäisi olla hallituksen ja eduskunnan käsissä. Sekin osoittaa juuri sitä, että näihin säännösmuutoksiin pitää päästä ja pitää päästä nopeasti.

Ed. Wahlström: Herra puhemies! Ed. Zyskowicz viittasi mielenkiintoiseen ongelmaan puhuessaan 33 §:n tulkinnasta ja siitä, miten presidentin päätöksenteon pitäisi tapahtua ja missä suhteessa se olisi kytköksissä hallituksen toimiin, niin kuin muutkin asiat ovat.

Koko tämän keskustelun ongelma tietysti on se, että presidenttikysymys nähdään henkilökysymyksenä eikä ajatella, että presidentti on instituutio aivan niin kuin eduskuntakin. Siinä instituutiossa yksi ihminen tekee päätöksiä, mutta sitä pitäisi voida käsitellä aivan samalla tavoin kuin muitakin kansanvallan elimiä — hallitusta ja eduskuntaa — ja keskustella riippumatta siitä, kuka henkilö sattuu presidenttinä olemaan. Tämä henkilön päätösvaltahan on mennyt jopa niin pitkälle, että hallitusmuodon seuraavaa pykälää ei olekaan noudatettu. Nimittäin 34 § toteaa, että presidentti tekee päätöksensä valtioneuvostossa sen ministerin esittelystä, jonka toimialaan asia kuuluu. Nyt kun presidentti tekee päätöksensä ulkopolitiikasta yksin, on tapahtunut mm. sellaisessa tärkeässä asiassa kuin päätettäessä suhtautumisesta Persianlahden sotaan niin, että presidentti teki päätöksensä Pariisissa. Hän antoi siellä ohjeet ulkoministerille, miten YK:ssa pitää toimia. Tätä tärkeää ulkopoliittista päätöstä ei suinkaan tehty valtioneuvostossa, niin kuin pitäisi tehdä.

Mitä tulee yleensä presidentin valtaoikeuksiin, niin hyvin vähän on keskustelussa viitattu siihen, miten suuri valta on presidentillä, kun hän nimittää hallituksen ja sillä tavoin ohjaa sisäpolitiikkaa ratkaisevasti. Niin kuin tiedämme lähihistoriasta, presidentti ei suinkaan ole aina suostunut istumaan puolueiden kattamaan pöytään.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Selventääkseni ed. Skinnarille, mitä tarkoitin, toistan vielä, koska hän ei nytkään malttanut tarkkaan kuunnella: Ehdotin kalustomäärärahoja vähennettäväksi enkä puuttunut palkkausmäärärahoihin. Vaikka ed. Helle toi esille sen, että tämäkin on yksi tapa, millä vahvistetaan presidentin asemaa, mielestäni tämä ei ole niin oleellinen asia, että valtiosääntöä täytyisi muuttaa ja sitä kautta asiaan puuttua. Kyllä tälläkin vaikeaa työllisyystilannetta edes vähän autetaan, että muutama henkilö saa palkkansa tasavallan presidentin kansliassa. Näin ollen siis näihin palkkamenoihin en ole tehnyt minkäänlaisia muutosehdotuksia.

Tilanne tuntuu vähän hassunkuriselta. Tosiasiassa ne puolueet, jotka ovat vaatineet muutoksia presidentin valtaoikeuksiin voimakkaasti, ovat olleet vasemmistoliitto ja sosialidemokraatit — porvarithan eivät tästä kovasti ole olleet kiinnostuneita. Meidän kannattaisi nyt ennemmin kuin nokitella toisiamme kääntyä yhdessä porvaripuolueiden suuntaan ja vaatia heiltä myöskin toimenpiteitä, niin kuin tässä keskustelussa nyt on tapahtunut.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! En halua arvostella istuvaa presidenttiä, mutta haluan todeta sen, että presidentti Kekkosen aikana olisi tällaiseen kysymykseen kuin Euroopan talousalue tai Euroopan yhteisö otettu kantaa mahdollisimman korkealta taholta jo tässä vaiheessa.

Meillä syntyy sellainen tilanne, että hallitus työntää, ja toki kuuluu eduskunnalle ottaa kantaa tähän asiaan, mutta eihän tämä eduskunta pysty mitään kantaa ottamaan, vaan vaatii kansanäänestystä. Vaikka kansalaiset ovat valinneet kansanedustajat päättämään, nyt he joutuvat päättämään itse siitä, mitä kansanedustajien pitäisi päättää. Tämä on sitä parlamentarismia, vastuun siirtämistä henkilöltä toiselle!

Miten tällainen eduskunta, joka ei pysty tekemään esimerkiksi Euroopan yhteisön hakemuksen osalta päätöstä, vaan pyrkii siirtämään vastuuta kansalle, pystyy tekemään nopeita, selkeitä päätöksiä silloin, kun sellaiset ovat välttämättö-

miä? Näin minä parlamentarismin näen. Se on vastuun siirtelyä toiselta toiselle tänä päivänä ja tällä hetkellä. Presidentin pitäisi ottaa minun mielestäni tällaiseen asiaan voimakkaasti kantaa jo tässä vaiheessa.

Ed. Iivari: Herra puhemies! Ei tilanne ole vahvankaan johtajan aikana ollut aina niin selvä ja helppo ja yksikertainen. Kehottaisin, että ed. Aittoniemi ottaisi historian kertauskurssin ja palauttaisi mieliin, mitä tapahtui EY-vapaakauppasopimusta solmittaessa 70-luvulla ja minkälaiset olivat Nordek-hankkeen vaiheet.

Ed. Skinnari: Herra puhemies! Tasavallan presidentti on tässä asiassa menetellyt aivan oikein. Olisi ollut ihan väärin, että hän olisi ilmoittanut, että näin ja näin pitää tehdä, koska hallitus on vasta valmistelemassa asiaa. Eri asia on, miten hallitus on onnistunut tai epäonnistunut. Se on toinen asia. Mutta jos tasavallan presidentti olisi tavallaan määrännyt, että tässä asiassa pitää tehdä näin, niin miksi hallitus antaisi selontekoa ja tiedonantoa eduskunnalle ja me täällä päättäisimme, jos asia olisi päätetty, niin kuin ed. Aittoniemi jossain määrin jäävinä puheenvuoron käyttäjänä esitti?

Mitä tulee eduskunnan asemaan muuten tässäkin kysymyksessä, mihin ed. Aittoniemi viittasi, niin eihän eduskunta ole vielä päättänyt mitään. En minä tiedä, jos ed. Aittoniemen ryhmä on tehnyt jo omat päätöksensä, ennen kuin asiakirjat ovat edes saliin tulleet, koska tietoa on vahdittu. Eduskunnan osuushan tässä vaiheessa on vielä ihan puhdas. Jopa epäonnistuneen hallituksen eduskuntaryhmien tilanne on tässä suhteessa täysin avoin. Eduskunta voi hyvin paljon pelastaa tästä tilanteesta, missä hallitus on epäonnistunut. Minä ainakin tässä vaiheessa luotan vielä eduskuntaan, jopa nykyisten hallituspuolueitten eduskuntaryhmiin, että sieltä löytyy sellainen linja, jonka varassa Suomi pärjää tässä asiassa eli mahdollisimman nopeasti jättää jäsenanomuksen. Sen jälkeen katsotaan, miten neuvotteluissa käy. Viime kädessä eduskunta ratkaisee tämän asian.

Ed. Niinistö: Arvoisa puhemies! Kun on puhuttu eduskunnan toimivaltuuksista ja erityisesti ulkopoliittisista toimivaltuuksista ja mahdollisuuksista puuttua esimerkiksi päivänpolttavaan kysymykseen, on esitetty epäilyjä, että eduskunnan käytettävissä nyt olevat työmenetelmät eivät riitä nostamaan akuutteja asioita esille. Minusta nyt käyty keskustelu on jälleen kerran todistus siitä, että näin todella on asianlaita. Mitä keinotekoisimmissa yhteyksissä haetaan aasinsilta päivänpolttavien asioiden esille ottamiseen juuri ulkopolitiikan alueella. Näen, että keskustelu tuntuvasti vahvistaa niitä ajatuksia, että eduskunnan on löydettävä uusia työtapoja, joilla tällainen välitön keskustelu saadaan aikaan turvautumatta lista-asioista poikkeamisiin.

Ed. Zyskowicz: Herra puhemies! Ed. Skinnarin puheenvuoro johdosta totean, että hyvin päivänkohtainen keskustelu EY:n päätöksenteosta on hyvä esimerkki siitä, mihin jo viittasin, että tulkintatraditio hallitusmuodon 33 §:n kohdalla on niin kovin erilainen kuin muiden presidentin valtaoikeuksien kohdalla. Saatamme näinä päivinä lukea valtakunnan päälehdestä otsikoita, joissa korostetaan, että päätöksenteko on presidentin käsissä. Saatamme jopa kuulla ministereiden ja kansanedustajien sanovan, että kun presidentti ei ole vielä ratkaissut kantaansa, niin he eivät ole halunneet ottaa kantaa ja ovat korostaneet nimenomaan presidentin roolia.

Aivan toisin voisi olla. Voisi kuvitella tilannetta, joka olisi suunnilleen samanlainen kuin vaikkapa matkustajaveron kohdalla: En huomannut otsikoita, joissa olisi todettu, että presidentti ei ole vielä päättänyt, antaako hän eduskunnalle esityksen matkaveroksi ja että presidentti ei ole vielä päättänyt, minkä sisältöisenä hän sen antaa, tai joissa edustajat ja ministerit olisivat todenneet, että eivät lausu kantaansa matkustajaverosta, kun eivät tiedä, mikä on esityksen antavan presidentin kanta asiaan.

En halua ollenkaan bagatellisoida EY-ratkaisua, joka on kansallisesti mitä keskeisin, mutta haluan näillä kahdella esimerkillä vain korostaa, että me voisimme jo tänä päivänä suhtautua ulkopolitiikan asioihin ja niihin, jotka muodollisesti presidentti todellakin päättää, paljon aloitteellisemmin itse. Muut piirit yhteiskunnassa — hallitus, eduskunta lähinnä — voisivat ottaa niissä aktiivisemmin oman roolinsa ja vähemmän kunnioittaa sitä seikkaa, että viime kädessä päätöksenteko muodollisesti nykyisen perustuslain säännösten mukaan kuuluu todellakin presidentille. Tällä haluan korostaa tulkinnan mahdollisuutta. En halua sanoa sitä, ettei mahdollisesti olisi tarvetta myös hallitusmuodon 33 §:n tarkistamiseen.

Oikeusministeri Pokka: Herra puhemies! Presidentithän ovat valtaoikeuksiaan käyttäneet hyvin erilaisella tavalla. Nykyinen presidentti on halunnut toimia niin, että eduskunta ja hallitus käyttävät päätösvaltaansa. Sitä linjaa älkäämme nykyisen presidentin osalta suinkaan moittiko.

Kuitenkin haluan myös ed. Zyskowiczin tapaan korostaa sitä, että kyllähän nykyinen maailmanmeno ja varsinkin meidän mukanaolomme Euroopan integraatiossa Eta-ratkaisunkin vuoksi merkitsee sitä, että on tarpeen vahvistaa eduskunnan asemaa myös ulkopoliittisen päätöksenteon, keskustelun ja tiedon saamisen osalta. En väitä, ettei hallituksessakin olisi vähän samanlaista tarvetta tällä hetkellä. Ulkoasioita hoitavat niin keskitetysti eduskunnan ulkoasiainvaliokunta, hallituksen ulkoasiainvaliokunta ja tietysti presidentti. Viittaan eduskunnan aseman vahvistamiseen: Parhaillaan istuu ed. Nikulan johtama parlamentaarinen toimikunta. Kovin suurella mielenkiinnolla odotan ulkopoliittista selvitysraporttia, joka aivan lähipäivinä toimikunnalta valmistunee.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Ministeri Pokka on toiminut juuri niin kuin ed. Zyskowiczkin edellisessä puheenvuorossaan toivoi, ja siitä hänelle hatunnosto.

Tämä näytelmä, jossa pääministeri Aho on yrittänyt estää ministereitä sanomasta kantaansa, on ollut aika surkuhupaisa. On ollut todella hyvä, että edes yksi ministeri on uskaltanut reilusti sanoa, mitä mieltä asiasta on. Näin täytyy kyllä olla. Meillä on oikeus mielipiteeseen. Meillä on oikeus myös sen ilmaisemiseen. Jos saamme parempaa tietoa ja selvitystä, niin voimme myös jopa muuttaa mielipidettämme. Jos sen kerran sanoo ääneen, niin ei voi olla niin, että ei voi harkita asioita uudestaan ja päätyä joskus jopa toisenkinlaiseen ratkaisuun nimenomaan niiden tietojen perusteella, joita on saatavissa.

Olisikin mielenkiintoista nyt ministeri Pokalta kuulla, kun hallituksen selonteko on näin niukka näiden valtasuhteiden osalta, oliko tämä tarkoitus ja käytiinkö tässä yhteydessä keskustelua hallituksen sisällä.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Pääluokan käsittely keskeytetään.

Pääluokka 22

Yleiskeskustelu:

Ed. S-L. Anttila: Herra puhemies! Eduskunnan vallasta, arvovallasta ja vaikutusmahdollisuuksista on puhuttu paljon, ja tyytymättömimpiä eduskunnan asemaan ovat olleet kansanedustajat itse. Hallitusmuodon mukaan ylin valta Suomessa kuuluu kansanedustuslaitokselle. Ongelmana on vain se, että me emme ole sitä valtaa halunneet ottaa itsellemme, vaan olemme tyytyneet olemaan hallituksen tahdon toteuttajia eduskunnassa. Syy siis ei ole missään muualla kuin meissä itsessämme, koska valtaahan ei jaeta. Sitä ei ole myytävänä. Se pitää omalla toiminnallaan ottaa.

Maan valtalehti Helsingin Sanomat kirjoitti joulun alla pääkirjoituksessaan siitä, miten uusi maalisvaaleissa valittu eduskunta ja sen hallituspuolueiden kansanedustajat alistuivat suuremmitta murinoitta hallituksen tahdon toteuttajiksi budjettikäsittelyssä. (Ed. Laine: Tottahan se on!) Kuitenkin tässä talouden syvässä lamassa emme pysty tekemään valitettavasti juuri muita kuin kielteisiä säästöpäätöksiä. Niiden oikeudenmukaisuudesta toki voidaan olla monta mieltä. Oma kantani on se, että niissä olisi toki ollut parantamisen varaa sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta puhuttaessa.

Suomen sisäpolitiikka on hyvin hallitusvetoista ja se johtuu siitä, että hallitus valmistelee ja antaa esitykset eduskunnan käsiteltäviksi. Asioiden valmistelu tapahtuu pääosin virkakoneiston toimesta ministeriöissä. Todellisuudessa siis Suomessa valmistelevalla virkakoneistolla on erittäin suuri valta. Se valta tulee asioiden valmistelun kautta ja sen lisäksi hyväksyttyjen lakiesitysten täytäntöönpano-ohjeita laadittaessa.

Miksi hallitus ei enempää hyödynnä sitä kokemusta ja asiantuntemusta, jota löytyy eduskunnasta kansanedustajilta? Useimmiten vain komiteavalmisteluun ja joihinkin toimikuntiin hallitus on nimennyt jäseniksi kansanedustajia. Tässä yhteydessä suosittelisinkin lämpimästi, että hallitus omassa valmistelutyössään hyödyntäisi enemmän sitä asiantuntemusta, joka kansanedustajilla omasta alastaan on. Näin syntyisi mahdollisuus vaikuttaa eduskunnan jäsenten toimesta asioiden valmisteluvaiheessa jo siihen, minkälaisia esityksiä eduskuntaan tulee. Tämä ei varmaankaan kavenna sitä valtaa, mikä hallituksella käytännössä silti on esitysten

antamisessa tasavallan presidentin esittelyjen kautta eduskunnalle.

Eduskunnan asemaa tulee Eta-sopimus myös muuttamaan. Brysselin esityksiin meidän on kyettävä vaikuttamaan Efta-blokin kautta ja mielellään kerrottava kantamme jo ennen kuin asiat Brysselissä lyödään lukkoon. Tämä tulee merkitsemään sitä, että täytyy löytyä järjestelmä, jolla tämä eduskunnan kanta muotoutuu. Silloin valiokuntien rooli muuttuu, ja valiokuntien tulee käsitellä Brysselissä valmisteltavana olevia direktiivejä ja sitä kautta muodostaa se Suomen kanta, jota Efta-blokin kautta pyritään saamaan Brysselissä valmisteltavan esityksen osalta sinne tietoon. Eta-toimikunta onkin valmistellut minusta varsin hyvän esityksen, jolla eduskunnan vaikutusmahdollisuudet tässä yhteydessä turvataan.

Arvoisa puhemies! Eduskunnan työtapoja on kehitetty viimeisten vuosien aikana varsin merkittävästi. On otettu käyttöön puheenvuorojen suosituspituusjärjestelmä, meillä on käytössämme tietokoneet ja erilaiset tietojärjestelmät, on valtioneuvoston kyselytunnit jne. Vielä kuitenkin kaipaisin elävämpää vuoropuhelua eduskunnan ja hallituksen välillä tänne eduskuntaan ja nimenomaan vuoropuhelua ajankohtaisista asioista.

Kerran kuukaudessa järjestettävä valtioneuvoston kyselytunti toimii tietysti hyvin, vähän ehkä on jäykkä, mutta siinä monta asiaa jo menettää ajankohtaisuutensa. Silloin suosittelisinkin, että harkittaisiin esimerkiksi kyselytuntijärjestelmän kehittämistä niin, että vähintään kaksi kertaa kuukaudessa valtioneuvoston jäsenet olisivat täällä vastaamassa kansanedustajien kysymyksiin. Kannattaisi myös selvittää se, pitääkö kysymykset välttämättä aina jättää huolellisesti etukäteen, jotta niihin voi ministeri valmistautua. Kannattaisi jopa kokeilla sitä järjestelmää, että täällä olisi kyselytunti, jossa valtioneuvoston jäsenille voitaisiin kansanedustajien kiinnostuksen mukaan esittää kysymyksiä, joihin he vastaisivat. Näin saataisiin elävää ja aitoa vuoropuhelua asioiden valmistelun ja niistä päättävän eduskunnan välille.

Ed. A l h o : Herra puhemies! Ed. S-L. Anttilalla oli erittäin mielenkiintoinen ehdotus puheenvuoronsa lopussa eduskunnan kyselytunnin kehittämiseksi. Myöskin minä olen samaa mieltä siitä, että meidän eduskuntamme ongelma on se, että meiltä puuttuu elävä ja aito keskusteluyhteys hallituksen ja eduskunnan välillä. Nykyinen kyselytunti-instituutio on selvästi parempi kuin aikaisempi on ollut, mutta vielä tarvittaisiin päivänkohtaisempaa, spontaanimpaa vuoropuhelumahdollisuutta.

Olen itsekin ajatellut, miksi meillä ei voisi olla saman kaltainen kulttuuri kuin esimerkiksi Ruotsissa, jossa tiedetään etukäteen, että tänään esimerkiksi opetusministeri ja kauppa- ja teollisuusministeri ovat eduskunnassa ja heille kansanedustajat voivat esittää kysymyksiä. Näitä ei tarvitse jättää etukäteen. Sen jälkeen voidaan käydä keskustelua päivänkohtaisista kysymyksistä, mutta sen verran voidaan valmistautua, että tiedetään, ketkä ovat paikalla.

On myöskin hyvin tarpeellista, että eduskunta itse huomaa sen, että eduskunnan työtapoja on aika paljolti eduskunnan työjärjestyksen ja ennen kaikkea valtiopäiväjärjestyksen muutosten kautta parannettu. Nyt pitäisi luoda käytäntöjä, joilla eduskunta itse ottaa aktiivisemman keskustelijan roolin eikä pelkästään tyydy muodolliseen lakien käsittelyyn, joka on tietysti meidän varsinainen päätyömme. Tässä suhteessa olemassa olevat säännöt jo siis antavat paljon mahdollisuuksia. Sääli, että eduskuntaryhmät ehkä eivät ole ihan vielä riittävästi oivaltaneet kaikkia käyttömahdollisuuksia.

Erityisen tärkeää on minun mielestäni se, miten Eta-asioiden käsittely eduskunnassa tullaan järjestämään. Toivon, että siitäkin jossakin vaiheessa voitaisiin käydä koko eduskunnan foorumilla keskustelua.

Ed. U k k o l a : Arvoisa puhemies! Ed. S-L. Anttila puuttui hyvin tärkeään asiaan elikkä siihen, miten eduskunta saa itsellensä vallan, joka sillä on. Se ei saa sitä tietenkään kuitenkaan muuten kuin ottamalla sen.

Hän puuttui myös eduskunnan menettelytapoihin ja nimenomaan kyselytuntiin. Tässä asiassa puhemiesneuvoston kannattaisi käydä opintomatkalla Englannissa. Ei riitä se, mitä ed. S-L. Anttila sanoi, että valtioneuvoston kyselytunti olisi kaksi kertaa kuukaudessa. Mielestäni sen pitäisi olla kerran viikossa ja sen pitäisi olla nimenomaan englantilaistyyppinen pääministerin nopea kyselytunti, jolloin voitaisiin puuttua ajankohtaisiin asioihin ilman, että puhemiesneuvosto valikoi ne kysymykset, mitä otetaan käsiteltäväksi.

Toinen asia, mihin eduskunnan pitäisi kiinnittää huomiota, on se, millä keinoin se voi vaikuttaa niihin asioihin, jotka tulevat hallitukselta myöhemmin lakiesityksinä. Tällä hetkellä edus-

kunnalla ei juuri ole muuta kuin lausumat, ponnet, jotka jäävät minne jäävät ja joita ei sitten noudateta.

Valiokuntien kannattaisi entistä enemmän käyttää sitä mahdollisuutta, joka meillä tällä hetkellä on mutta jota ei käsittääkseni käytetä, elikkä ne kutsuvat ministerin kuultavaksi tai vaativat asianomaiselta ministeriltä selontekoa asioista. Tässä yhteydessä eduskunta tietyllä tavalla saa etukäteen sen vaikutusvallan, joka mieleläni eduskunnalla täytyy olla, vaikka se ei ehkä olekaan niin oikeaoppisen parlamentarismin mukaista kuin miten parlamentarismi ymmärretään. Mutta parlamentarismiahan joudutaan rikkomaan jo Eta-lainsäädännössä. Eduskunnan rooli muuttuu sillä tavalla, että se ei ole enää hallitusta kohtaan suoritettavaa valvontaa, vaan se on myös etukäteen annettavia ohjeita hallitukselle.

Ed. Skinnari: Herra puhemies! Eduskunta on ollut tavattoman huono uudistamaan itseään ja työtapojaan. Siinä mielessä aikaisemmin ed. Hautala kiinnitti huomiota tähän, mihin äskeisetkin puheenvuoron käyttäjät, että eduskunnassa pitäisi pystyä paremmin puuttumaan päivänkohtaisiin asioihin. Ei kysymys ole pelkästään puuttumisesta. Keinoja kyllä on, on suullista, kirjallista kysymystä ja aloitetta, mutta ne eivät johda välittömästi tulokseen. Kun kansalaiset haluavat, että välittömästi puutut tähän epäkohtaan, se eduskunnassa ei johda välittömästi siihen, että eduskunta tekisi päätöksen ja valtioneuvosto asian valmistelisi, jolloin asia saataisiin pois päiväjärjestyksestä, vaan valtioneuvoston edustajat vastauksissaan viittaavat seuraavan vuoden budjettiin, kts:ään, valtioneuvoston suunnitelmiin.

Monissa maissa tämä asia on järjestetty niin, että eduskunta voi välittömästi asian keskustelun jälkeen tehdä siitä päätöksen ja valtioneuvosto asianomaisessa maassa valmistelee asian niin, että välittömästi eduskunta voi puuttua näihin kysymyksiin.

Sehän on juuri meidän poliittisen uskottavuutemme ongelma, koska me viittailemme pitkälle tulevaisuuteen ja kansalaisille on tullut sellainen pääosin ihan oikea kuva siitä, että mitä vaikeampi asia, sitä pidemmälle komiteaan tai muualle ongelma hautautuu.

Tämä on ihan meidän omissa käsissämme, miten me haluaisimme uudistaa eduskunnan arkityötä niin, että tänään huomattu ongelma voitaisiin parin päivän kuluessa eduskunnassa viedä päätökseen ja valtioneuvoston valmisteluun ja se saataisiin järjestykseen. Tämä toisi luottamusta poliittiseen järjestelmään.

Ed. S-L. Anttila: Herra puhemies! Ed. Ukkola kaipaili Suomeen saman tyyppistä järjestelmää, mikä Englannissa on. Tämä ajatus oli tavallaan itsellänikin mielessä, kun omaa puheenvuoroani pidin. Mutta lähden varovaisemmin liikkeelle ja pidän tärkeänä, että eduskunnalla olisi mahdollisuus täällä kyselytunnin muodossa vaikka nyt ensin kaksi kertaa kuukaudessa, ehkä tavoitteena pitäisikin olla kerran viikossa, tehdä kaikille valtioneuvoston jäsenille kysymyksiä ihan toimialan mukaan. Pelkästään se, että pääministeriä tentitään, ei välttämättä ole ihan hyvä siitä syystä, että meillä kuitenkin valtioneuvostossa on tietty sektorivastuu ja jokainen ministeri vastaa oman toimialansa asioiden valmistelusta. Tätä taustaa vasten kyllä heidän kaikkien pitäisi olla täällä paikalla tai ainakin sopia siitä, keille ministereille minäkin päivänä voidaan tehdä kysymyksiä, että he ovat täällä paikalla.

Siis pidän välttämättömänä sitä, että eduskunnan ja hallituksen vuoropuhelua saadaan aikaan enemmän. Olen myös lämpimästi kannattamassa sitä ajatusta, että luotaisiin järjestelmä, jolla eduskunnan tahdon ilmaus ja nimenomaan nopeampi puuttuminen asioihin olisi mahdollista. Nykyinen suomalainen järjestelmä, jossa tosiaan asiat haudataan kts:ään, komiteoihin ym., on erittäin monta vuotta vievä. On monta kertaa, niin kuin nytkin talouden tällaisessa lamatilanteessa, se tilanne, että asioihin pitäisi voida puuttua mahdollisimman nopeasti, ja siihen tämä suomalainen järjestelmä ei valitettavasti anna millään tavalla mahdollisuuksia.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Eduskunta ryhtyy pääluokan yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Luku 01 Kansanedustajat, luku 02 Eduskunnan kanslia, luku 09 Valtiontilintarkastajat, luku 14 Eduskunnan oikeusasiamies, luku 25 Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunta, luku 30 Eduskunnan kirjasto ja luku 99 Eduskunnan muut menot, hyväksytään.

Pääluokka 23

Yleiskeskustelua ei synny.

Puhemies: Pääluokan käsittely keskeytetään.

Pääluokka 24

Yleiskeskustelu:

Ed. Mäki-Hakola: Herra puhemies! Suomi on elänyt sodanjälkeisen ajan eli lähes 50 vuotta jonkinlaisessa jäykistetyssä, kouristuneessa tilassa. Tuota asetelmaa, taustoja ja syitä siihen on vasta viime vuosina yleisemmin alettu käsitellä ja arvioida julkisuudessa.

Tässä yhteydessä ei taustoista ole tarpeen paljon kertoa. Stalinin ja neuvostokommunismin hirmuvalta ja sen pyrkimys alistaa Suomikin ns. punaisen hämärän maaksi aiheuttivat sodan jälkeen suomalaiseen mielentilaan vaikean trauman. Kun Hertta Kuusinen vuonna 48 puhui Tshekkoslovakian tiestä, kun valvontakomissio painosti monin keinoin, kun suomalaiset isänmaan miehet joutuivat poliittisessa sotasyyllisyysoikeudenkäynnissä tuomituiksi, ei ollut ihme, että kun kommunistinen Neuvostoliitto vaati yhteistyö- ja avunantosopimusta, koko kansa eli syvän huolestuneisuuden vuodet.

Yya-sopimuksen mahdolliset tulevat tulkinnat huolestuttivat erityisesti presidentti J. K. Paasikiveä. Suomessa pelättiin ja varsin perustellusti, että uhkatilanteessa joutuisimme neuvottelemaan sotilaallisesta yhteistyöstä itänaapurin kanssa.

Nuo sodanjälkeiset vuodet menivät ohitse, tilanne vakiintui ja asiallisesti vakavien ongelmien ajan piti olla ohi. Mutta valta ja vallanhimo nostavat usein oman edun kansakunnan edun edelle. Niin kävi Suomessakin. Houkutus käyttää sisäpolitiikassa Suomen kansan alitajunnassa olevia traumoja kytkettyinä yya-sopimukseen kävi ylivoimaiseksi. Vuoden 1962 presidentinvaalien alla synnytettiin ns. pakkaskausi, jota näyttävästi selviteltiin kylmässä Novosibirskissä. Viime kuukausien historiantutkijat ovat varmistamassa asiaa, jota alun alkaen monet epäilivätkin jo tuolloin. Nootti kuului sovittuna presidentinvaalikuvioon. Sillä saavutettiin myös haettu tulos, eli vakavasti otettava presidenttiehdokas Olavi Honka joutui luopumaan ehdokkuudestaan.

Tämän asian merkitystä ei mielestäni ole vieläkään täysin tajuttu. Kun huomattiin, että jopa presidenttiehdokas saatiin luopumaan ulkopoliittisiin painostuksiin vedoten vielä liki 20 vuotta sodan jälkeen, oli helppo jatkaa yhä alemmille portaille. Näin muodostui Suomeenkin poliittinen nomenklatuura. Luonnollista oli, että se nimityspolitiikan myötä ulottui koko sisäpolitiikkaan ja yksittäisiin asioihin saakka. Tuolle ajalle johtavat jo osin juuret nykyisistäkin vaikeuksista.

Tuon jälkeisen sisäpoliittisen kauden aina vuoteen 1982 saakka me monet muistamme painajaismaisena poliittisena aikana, jolloin demokratian säännöistä ei piitattu. Vain yksi esimerkki mutta kuvaava, jota voidaan pitää eräänlaisena huippuna.

Ahti Pekkala puhuessaan 17 päivänä marraskuuta 1978 Moskovassa kertoi, suora sitaatti tehdystä selonteosta: "Gallupit ennustavat kokoomukselle muutaman paikan voittoa, joka meitä huolestuttaa." Häntä huolestutti myös: "Suomessa on ryhmiä, jotka eivät hyväksy presidentti Kekkosen harjoittamaa ulkopoliittista linjaa. Tätä todistaa muun muassa sekin, että viime talvena suoritetuissa presidentinvaaleissa Kekkosella oli neljä vastaehdokasta."

Tällaista oli demokratian taju. Selviöhän se, että tuolloin isäntänä ollut Nkp:n kansainvälisen osaston apulaisosastopäällikkö Shaposnikov teki johtopäätökset samoin kuin Pravda ja Novaja Vremja.

Viime aikoina on monissa yhteyksissä sanottu, että on hyvä, kun nyt saa puhua; on hyvä, kun saa kertoa historiastamme totuuden; on hyvä, että lapsemmekin koulukirjoissaan saavat tietää, mitä tapahtui isovanhempien aikaan. Olen todennut, että tämä on oman alistumisen syy. Me itse lopetimme puhumisen. Me itse lopetimme totuuden kertomisen. Me itse lopetimme julkaisemisen, estimme tiedon leviämisen. Ei siihen olisi tavallisella ihmisellä pakkoa ollut. Se, että näin meneteltiin, oli juuri ns. itsesensuuria, ja siitä alkoi suomettuminen, finlandisaatio.

Joka tapauksessa nyt on kommunistinen puolue itärajan takana lakkautettu ja peräti kielletty. Stalinin terrori on saanut tuomionsa. Maailmanpoliittinen tilanne on ratkaisevasti muuttunut. Virolaiset kertovat katsovansa pystypäin kohti itää. Oikea asia on päässyt vihdoinkin julkisuuteen. Vallalla ollut vääryys on ainakin tuomittu. Baltiassa sitä oikaistaan konkreettisestikin.

Ulkoministeriömme uskoisi olevan nyt tyytyväinen: Neuvostoliitto on hajonnut. Se on hävinnyt. Luulisi, että se olisi mielihyvin todennut, että pelätty yya-sopimus on rauennut. Suomi voi elää naapurin kanssa samanlaista normaalia elämää kuin hyvät naapurit normaalistikin elävät. Liturgiat ovat loppuneet ja normaalit keskuste-

lut alkaneet. Nyt on Suomikin saanut takaisin todellisen puolueettomuuden. Nyt riittäisivät, näin luulisi, sopimuksiksi kulttuurisopimukset, tieteellistä yhteistyötä koskevat, taloussopimukset jne. kuten muidenkin normaalissa kanssakäymisessä olevien maiden välillä.

Mutta, yllättävää kyllä, näin ei tapahtunutkaan. Ulkoministeriömme vannoi vielä yya-sopimuksen tarpeellisuutta viime syyskuun puolivälissä. Mutta sitten tapahtui jotakin yllättävää. Silloisen Neuvostoliiton uusi ulkoministeri Boris Pankin Tukholmassa 18 päivänä syyskuuta lehdistötilaisuudessa ilmoitti, että Neuvostoliitto on valmis harkitsemaan Suomen kanssa sovitun yya-sopimuksen ajankohtaistamista. Uudelleenarviointi sopisi hyvin Neuvostoliiton ulkopolitiikkaan, jota Pankinin mukaan "yritetään parhaillaan vapauttaa ideologisoitujen ja vanhentuneiden lähestymistapojen jäänteistä". Hän sanoi edelleen: "Tässä mielessä, kun tätä nyt niin voimakkaasti vaaditaan, olemme valmiita yhdessä palaamaan kysymykseen suomalais-neuvostoliittolaisesta sopimuksesta, ja jos tarve vaatii", sanoo Pankin, "sitä en tietenkään osaa arvioida, poistamaan sen, mikä on aikansa elänyttä eikä enää välttämätöntä."

Todettakoon, että samalla tavalla pääsihteeri Mihail Gorbatshovin oli itse tultava Suomeen toteamaan maamme mahdollisuus täyteen puolueettomuuteen.

Pankinin puheen jälkeen heräsi vasta ulkoministeriö. Kiireellä alettiin muokata uutta sopimusta ja neuvottelutkin käynnistettiin. Sopimusluonnos saatiin. Julkisuudessa sitä kehuttiin Suomen kannalta erittäin myönteiseksi. Julkiseen keskusteluun sopimuksen sisältöä ja sanamuotoa ei kunnolla koskaan alistettu, mutta silmät aukaisi Helsingin Sanomien haastattelussa 20 päivänä joulukuuta viime vuonna valtiosääntöoikeuden professori Ilkka Saraviita. Hän on varsin tunnettu valtiosääntöoikeuden asiantuntija ja kai varsin yleisesti myös perustuslakivaliokunnassa käytetty asiantuntija.

Näyttävässä uutisessa hän toteaa, ettei uusi sopimus sanottavasti eroa entisestä yya-sopimuksesta. Suora sitaatti: "Jos tarkkaan luetaan sopimusluonnos, se sisältää erittäin paljon samoja turvallisuuspoliittisia, jopa sotilaallisia aspekteja, joita on yya-sopimuksessa." Hän jatkaa: "Uusi sopimus on sellainen koukeroinen ja moniselitteinen sopimus, joka haluttiin 1948 välttää. Olennaista on, että Saksasta maininta puuttuu ja sotilaallinen yhteistyö on kätketty melko pitkälle YK:n peruskirjakiemuroihin. YK:n peruskirjassahan on sääntö, että valtiolla on oikeus puolustautumiseen yksin tai yhdessä toisen valtion kanssa." Saraviita lausuu. "Voidaan kysyä, sisältääkö viittaus myös yhteisen puolustautumisen mekanismin. Jos se sisältää, se on sama kuin yya-sopimuksen ensimmäisen artiklan säännös, jossa osapuolet viime kädessä puolustautuvat yhdessä. Neljänteen ja viidenteen artiklaan sisältyy aivan selvä konsultaatioklausuuli."

Kuten alussa totesin, presidentti Paasikivi ja asioita seuraava Suomen kansa aikoinaan pelkäsivät tavattomasti mahdollisia neuvotteluja sotilaallisesta yhteistyöstä. Nyt Saraviita sanoo: "Siellä uudessa sopimuksessa on yhteistyövelvoite, jota ei ole kirjattu niin selvästi kuin yya-sopimuksessa, mutta konsultaatiopykälä se on." Sotilaallisen hyökkäyksen uhka on todettu uudessakin sopimuksessa, tosin eri sanoilla kuin yya-sopimuksessa. Viidennen artiklan 2 momentti kuuluu näin: "Siinä tapauksessa, että Suomi tai Neuvostoliitto joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, toinen sopimuspuoli myötävaikuttaa ristiriitain selvittämiseen YK:n peruskirjan ja Etykin asiakirjojen periaatteiden ja määräysten mukaisesti ja pidättyy sotilaallisen avun antamisesta hyökkääjälle."

Saraviita on Rovaniemen korkeakoulun professori, ja kuten totesin, eduskunnassa paljon käytetty asiantuntija. Hän on julkaissut pari vuotta sitten yya-sopimuksesta laajan tutkimuksen. Hänen asiantuntemustaan tuskin voi vähätellä tai kiistää.

Suomen ulkoministeriön intoilu sopimuksen allekirjoittamisen kiirehtimisessä sai jopa omalaatuisia piirteitä. Kun jo etukäteen viikkoja ennustettiin Neuvostoliiton loppumista ja sen hajoamista itsenäisten valtioiden liitoksi, siitä huolimatta sopimusta yritettiin kaikin tavoin kiirehtiä. Vähällä kai oli, etteivät allekirjoittajat ehtineet nousta Moskovan junaan todetakseen Moskovan asemalla, että vastapuolta ei olekaan. Näinhän asiassa oli käydä.

Kiirehtiminen Venäjän kanssa tuntuu omituiselta. Kun näin asiantuntevalta taholta on esitetty epäilyjä sopimuksen vaarallisuudesta tai edullisuudesta Suomelle, luulisi, että asiaan olisi uudelleen paneuduttu. Yllättävää on se hiljaisuus, jolla professori Saraviidan lausuntoon on suhtauduttu. Minkäänlaisia kommentteja asiasta joulukuun 20 päivän jälkeen ei ole näkynyt. Äsken juuri kuulin, että tunnettu keskustalehtien ns. kolmas mies Kunto Kalpa olisi tähän asiaan myös kiinnittänyt huomiota, mutta ei poliitikko-

jen taholta. Kaikkein eniten olisi odottanut kommenttia ulkoministeriöstä. Kaikki viittaa Saraviidan olemiseen oikeassa. Onko suomalaisten puolelta osoitettu anteeksiantamatonta sinisilmäisyyttä sopimuksen valmistelussa vai onko kyseessä asenteellinen suhtautuminen?

Herra puhemies! Kysymyksessä on Suomen kannalta erittäin merkityksellinen sopimus. Siksi siihen on syytä suhtautua suurella vakavuudella, suuremmalla kuin suurella. Kyse on maan puolueettomuudesta. Olen vuosikymmenien aikana nähnyt, miten voidaan sopimuksilla vaikuttaa myös Suomen sisäpolitiikkaan. Siitä kerroin äsken vain yhden esimerkin. Näin ollen sopimusluonnos on ennen sen allekirjoittamista ja tuomista eduskuntaan syytä ottaa uuteen tarkasteluun edellä esitettyjen vakavien epäilysten ja toteamusten takia.

Herra puhemies! Professori Esa Saarinen on viime viikon Suomen Kuvalehdessä todennut: "Nyt tarvitaan uskoa itsenäisyyden voimaan siinäkin maailmassa, jossa kansallisvaltioiden merkitys näennäisesti vähenee. Nyt tarvitaan uskoa vaikeimpaan kaikista, uskoa vapauteen, sillä luovuus elää vapaudesta, ja muusta se ei elä."

Ed. Tuomioja (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! On varmaan hyvä, että ed. Mäki-Hakola nyt voi käydä purkamassa ja kertomassa kaikki niistä peloistaan ja ahdistuksistaan, joista hän on joutunut aikaisempina vuosina vaikenemaan. Sanoisinkin suoraan, että siinä, mitä hän lausui arvostelua eräistä viime vuosien ja vuosikymmenien ilmiöistä, on mielestäni ihan oikeatakin asiaa. Mutta siinä, että hän tänään tahtoo kaiken Suomessa tapahtuneen, itsesuomettumisen ja muiden ilmiöiden, pahaksi alkujuureksi asettaa yya-sopimuksen, on mielestäni täysin epähistoriallinen ja väärä käsitys.

Väärä käsitys oli myös se, jonka hän esitti yya-sopimuksen taustoista, sillä Euroopassa, jossa eri muodoissa suurvaltavastakkaisuudet ovat vaikuttaneet pienten kansojen kohtaloihin, on nimenomaan suomalaisella taholla jo viime vuosisadan puolella mietitty erilaisia tapoja, joilla Suomen ja Venäjän suhteet voitaisiin järjestää niin, että suurvaltaselkkaukset eivät heijastuisi maahamme ja vetäisi meitä sotatoimiin mukaan. Tällöin nimenomaan suomalaiset monissa yhteyksissä olivat hahmottelemassa jo yya-sopimuksen kaltaista sopimussuhdetta. Esimerkiksi vuonna 1917, kun Suomen ja Venäjän suhteita pohdittiin suomalaisilla tahoilla, sosialidemokraattien mutta myös porvarillisella taholla tällaisia pohdittiin.

Vuonna 44 Mannerheimin tultua presidentiksi nimenomaan käynnistettiin suomalaisella puolella keskustelut sellaisesta sopimusjärjestelystä, jolla molemminpuoliset turvallisuusintressit toteutettaisiin, ja se pitkälti oli vuoden 48 sopimuksen pohja, joten tuo sopimus oli aikoinaan aikansa lapsi, palveli silloin Suomen etuja. Nyt sen aika on ohitse. Eräs tapa päästä tuosta sopimuksesta on ollut neuvotella uusi sopimus, joka samalla automaattisesti merkitsisi vielä voimassa olevan yya-sopimuksen raukeamista.

Professori Saraviidan kirjoituksen luin huolella ...

Puhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. Ala-Nissilä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Mäki-Hakolan puheenvuorossa oli paljon viisautta, nimittäin jälkiviisautta. Tapahtuneita muutoksia kansainvälisessä politiikassa on tietysti ollut mahdotonta ennustaa etukäteen ajatellen, mitä viime vuonnakin on tapahtunut. Tulee mieleen kuitenkin, että kun tänään nähdään idänkaupan romahtamisen suuret merkitykset kansantaloudellemme, kannattaa muistaa sekin puoli, mikä hyvässä yhteistyössä aikoinaan aikaansaatiin.

Totean vain lyhyesti sen, että kun tänään arvostellaan monella taholla, että Suomi oli rähmällään idän suuntaan, samat henkilöt, jotka käyttävät tällaisia puheenvuoroja, tuntuvat olevan aivan rähmällään toiseen suuntaan eli EY:n edessä. Epäilen vähän, että ed. Mäki-Hakolakin kuuluu tähän ryhmään. Pitäisi katsoa tämän hetken tilannetta eikä olla uudestaan rähmällään, jos kerran arvostellaan mennyttä aikaa.

Ed. Wahlström (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minunkin mieleeni tuli vähän samanlainen ajatus kuin ed. Tuomiojalla, että on tietysti myötätunnolla annettava ed. Mäki-Hakolalle tilaisuus muistella ja lausua mielensä, jota hän on koettanut pitkään hillitä. Samaan tapaanhan viime vaalikaudella Tuure Junnila piti samassa yhteydessä kovasanaisen puheenvuoron. Minulle, joka suunnilleen melkein yhtä kauan kuin ed. Mäki-Hakola olen elänyt historiaa yya-Suomessa, kyseessä oli aivan outo kuvaus tästä yhteiskunnasta. En minä ole kokenut, että asiat olisivat yya-sopimuksen takia menneet tavattoman huonosti tässä maassa tai että meidän historiamme vuodesta 44 olisi ollut jotenkin niin

surkeata, ahdistavaa ja hirvittävää kuin kuvauksessa esitettiin. En toista sitä, mitä ed. Tuomioja sanoi, totean vain tämän.

Sen sijaan en ole kyllä lukenut tämän tyyppisiä arvioita kuin professori Saraviidan arvio tekeillä olevasta hyvien naapurisuhteiden sopimuksesta. Useimmat ovat tulkinneet sen toisin eli sillä tavoin, että sopimusluonnos ei todellakaan pidä sisällään mitään konsultaatiopykälää. Ihmettelen kovasti, että ed. Mäki-Hakola pitää jopa pahana sitä, että sopimuksessa viitattaisiin YK:n peruskirjaan ja Etykiin. Minusta ne ovat erittäin hyviä, luontevia ja vahvoja pohjia sille sopimukselle, joka tehdään. Hyvin paljon saman tyyppiset sopimuksethan ovat solmineet mm. Saksa ja eräät muut valtiot silloisen Neuvostoliiton kanssa, ja nyt niitä Venäjän kanssa suunnitellaan.

Lopuksi hän puhui lainaten Esa Saarista itsenäisyydestä ja vapaudesta. Todellakin sama kysymys ...

P u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. L a i n e (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Sellaisesta uudesta sopimuksesta, jonka tekstiä ei ole nähnyt, on tietenkin vaikea mitään arviota esittää. Sivumennen ehkä voisi ihmetellä, miksi tuota tekstiä ei ole edes tiedoksi saatettu, jotta kansanedustajat voisivat väitellä vaikkapa ed. Mäki-Hakolan kanssa.

Professori Saraviidalla tällainen teksti on ilmeisesti ollut, koska hän on kirjoittanut siten kuin ed. Mäki-Hakola kertoili, ilmeisesti on näin kirjoittanut. Haluan kuitenkin todeta, että vaikka professori Saraviita on eduskunnassa paljon käytetty valtiosääntöasiantuntija, niin kai nyt ensimmäisen kerran ed. Mäki-Hakola ainakin näyttävästi antaa arvoa professori Saraviidan mielipiteille.

Muuten Tuure Junnila ja Kullervo Rainio voivat olla huolettomia sen suhteen, että kyllä heillä on nyt ainakin Junnilan käsitysten sanansaattaja eduskunnassa.

Minun mielestäni, ed. Mäki-Hakola, sellaisen suuren kansan kuin Venäjän kanssa kannattaa olla hyvissä suhteissa, heitä on 170 miljoonaa ihmistä. Luulen, että tässä suhteessa sellaiset sopimukset, jotka Saksa, Italia ja Ranska ovat solmineet esimerkiksi Neuvostoliiton kanssa, en tiedä, ovatko nyt Venäjän kanssa, ja mm. yyasopimus sittenkin tarjoavat erinomaisen pohjan katsella eteenkinpäin kahden naapurikansan suhteita.

Ed. R i n n e (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Olen pelännyt tässä vuosien mittaan, että ed. Mäki-Hakola on muuttunut, mutta hän ei ole muuttunut, se tuli nyt selvästi kyllä käytyä läpi. Olen ihan samaa mieltä siitä, että sietääkin varoa tätä porvarillista Venäjää erilaisissa sopimuksissa. Meillähän on vallan hyviä kokemuksia siitä, mitä on merkinnyt Suomelle, että porvarit ovat olleet vallassa Venäjällä, se on merkinnyt ei-itsenäisyyttä.

Tekisin sellaisen mielenkiintoisen kysymyksen, kumpaa ed. Mäki-Hakola enemmän pelkää näissä konsultaatiosuhteissa, porvarillista Venäjää vai kommunistista Neuvostoliittoa, jotka voidaan pistää rinnakkain tässä arviossa. Nimittäin Venäjän porvarit eivät koskaan antaneet päivääkään Suomelle itsenäisyyttä. Kommunistit aikoivat sen talvisodassa ottaa pois, mutta punaorvot taistelivat kärjessä niin, että sitä ei otettu. Ei ole nähty yhtään itsenäisyyden päivää Suomessa tähän mennessä muutoin kuin silloin, kun kommunistit ovat olleet vallassa Venäjällä. Se oli Leninin ukaasi, jolla annettiin itsenäisyys. Ruotsin kuninkaat eivät sitä meille koskaan antaneet eivätkä Venäjän tsaarit. On mielenkiintoista nähdä, miten tämä asia kulkee jatkossa.

Ed. M ä k i - H a k o l a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Itse totesin moneen otteeseen, että meidän täytyy säilyttää hyvät naapurisuhteet, ja totesin moneen otteeseen, että on varsin hyvä asia, että voidaan palata tavallisiin kansainvälisiin suhteisiin myös suuren itänaapurin osalta, oli se mikä tahansa.

Sen, että olisin jälkiviisas, kiistän jyrkästi. Kyllä olen lukuisasti vuosittain jokaisessa eduskunnassa tuonut nämä huoleni esiin. Ei tämä ollut millään tavalla mielestäni poikkeava puhe.

Mitä tulee EY:hyn suhteessa itäiseen järjestelmään, joka tapauksessa Euroopan yhteisön maat ovat demokraattisia maita. Ei meidän tarvitse olla huolestuneita siinä suhteessa, että meidän demokratiallemme suurempia muutoksia tapahtuu. Tämä on aivan oleellinen ero.

Mitä tulee professori Saraviitaan ja hänen arvostamiseensa, kai niin on, että jokainen ihminen voi arvostaa sellaisia kunkin henkilön mielipiteitä, jotka itse katsoo oikeiksi. En tosiaankaan anna kaikille professori Saraviidan kannanotoille arvoa, varsinkaan niille, joissa hän on painottanut sosialistisen systeemin paremmuutta; kaikki tiedämme, mitä hän perustuslakivaliokunnassa on moneen kertaan sanonut. Mutta tässä asiassa minä katson, että hän puolustaa

suomalaisen kansan itsenäisyyttä ja Suomen valtion itsenäisyyttä.

Ed. S a a s t a m o i n e n (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minun mielestäni ed. Mäki-Hakola otti todellakin tärkeän asian esille. Itse en ota kantaa siihen, mitä yya-sopimus on ollut silloin, kun se oli meillä voimassa ja oli tärkeä, mutta olen jo syksyllä mm. eräällä kyselytunnilla esittänyt kantanani, että erityisiä sopimuksia ei minun mielestäni itsenäisten valtioiden välillä tarvittaisi. Meillä tulee olla, aivan kuten ed. Laine totesi, erittäin hyvät suhteet suureen Venäjään, suureen naapuriin, mutta meillä tulee olla samanlaiset hyvät suhteet Ruotsiin, Norjaan, Tanskaan, Yhdysvaltoihin, Japaniin ja mihin hyvänsä maahan. Minkään muun maan kanssa meillä ei tarvita mitään erityisiä sopimuksia. Vielä syksyllä uskoin ulkoministeriä, joka sanoi, että venäläiseen perinteeseen kuuluu, että tehdään sopimuksia. Hyvä on, mutta varsinkin nyt on todella mietittävä uudelleen koko sopimusproblematiikka. Oli tärkeätä, että ed. Mäki-Hakola otti esille mm. juuri Saraviidan kirjoituksen.

Ed. T u o m i o j a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kun viime syksynä lähdettiin neuvottelemaan uudesta sopimuksesta silloisen Neuvostoliiton kanssa ja saavutettiinkin neuvottelutulos, tosiasiassa tietysti yksi Suomen intressejä tuohon sopimukseen on nimenomaan se, että se on ollut se hyvä tapa, jolla molemminpuolisessa yhteisymmärryksessä samalla voitiin todeta periaatteessa vuoden 2000 tuolle puolen voimassa olevan yya-sopimuksen voimassaolon lakkaaminen. Ilman tätäkään tarvetta en näe mitään ongelmaa siinä, että suuren naapurimaan kanssa, myös Venäjän kanssa tulevaisuudessa, meillä on tämän tyyppisiä sopimuksia.

Mitä tulee professori Saraviidan huomautuksiin, ne tuntuvat aika ihmeellisiltä, koska nimenomaan keskeisiltä osilta — ja tätä on ulkoasiainvaliokunnassa käyty lävitse — tämänkin sopimuksen sisältö on hyvin analoginen vielä viime syksynä Neuvostoliiton Saksan ja eräiden muidenkin Länsi-Euroopan maiden kanssa neuvottelemien sopimusten kanssa. Kukaan ei ole esittänyt sen tyyppisiä epäilyjä, että Saksa EY:n jäsenvaltiona, Nato-maana jne. olisi tällä tavoin luopumassa itsenäisyydestään tai antamassa asiaankuulumattomia vaikutusmahdollisuuksia ulkopuolisille. Nämä periaatteet olivat näiltä osin Saksan sopimuksessa jopa pidemmälle menevät.

Ed. M ä k i - H a k o l a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Tuomiojan puheenvuoron johdosta totean, että ei kai tässä yhteydessä ole suinkaan pahitteeksi nostaa varsin näyttävä professori Saraviidan kannanotto esiin. On syytä tutkia asiaa. En minä pysty vertaamaan erilaisia sopimuksia muiden valtioitten välillä, vain Suomen ja tämän välillä. (Ed. Tuomioja: Kannattaisi tehdä se!) Mielestäni, ja sen yritin sanoa, tämä asia on nyt otettava esiin. Siitä on turha sen jälkeen enää puhua, kun asia on allekirjoitettu ja ratifioitu.

Ed. A n t v u o r i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Yya-sopimus on varmasti ollut tarpeen aikanaan. Mitä ylipäätään tulee historiaamme ja sen tarkasteluun, niin tietysti on nyt jos koskaan syytä rehellisesti tutkia ja tunnustaa myös virheitä, joita on tehty. Itse uskon, että silloiset päättäjät ovat aikanaan tehneet parhaansa maamme hyväksi. Maamme itsetunnon kannalta taas historiallinen analyysi nyt jos koskaan on tarpeen voidaksemme vahvistaa omaa identiteettiämme, jota erityisesti tarvitsemme kansainvälisillä areenoilla ja EY:ssä, sillä pienen maan vahva identiteetti takaa sen, että voimme suurtenkin maiden joukossa olla hyvin rikastuttavana voimana ja voimme olla yhtä hyvin ottamassa kuin antamassakin. Mutta identiteetin vahvistaminen ei ole mahdollista muuten kuin hyvin rehellisen itseanalyysin kautta.

Ed. P u l l i a i n e n : Arvoisa puhemies! Euroopan ulko- ja turvallisuuspoliittinen konstellaatio koki vuonna 1991 rajuimmat muutokset sitten toisen maailmansodan päättymisen. Neuvostoliiton imperiumin romahtaminen ja hajoaminen johtivat itä — länsi-suhteiden täydelliseen muutokseen. Yhdysvaltain sotilaalliselta läsnäololta Euroopassa putosi yhdysvaltalaisten veronmaksajien iloksi paljon perusteita pois. Samalla muodostui kuin itsestään tilaa Euroopan yhteisöjen EY:n yhteiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikalle. Tämä mahdollisuus otettiin jo Maastrichtin huippukokouksessa käyttöön viitoittamalla tietä Euroopan poliittiselle unionille Epu:lle. Nyt oli tilaa kaivaa lopullisesti naftaliinista Länsi-Euroopan unioni Weu, jota voidaan käyttää sotilaallisena bulvaanijärjestönä siihen saakka, kunnes EY on valmis ottamaan sotilaspoliittiset tehtävät omiin nimiinsä.

Tämän suuntainen kehitys epäilemättä nopeutuisi nyt kaavaillusta joko sillä, että Venäjällä pääsisi valtaan Zhirinovski-tyyppinen vallan-

käyttäjä, tai islamilainen vallankumousliike olisi leviämässä Välimeren etelärannikolta sen pohjoisrannalle eli EY:n alueelle.

Neuvostoliiton hajoamisella on ollut selvät ja suoranaiset vaikutuksensa myös sen läntiseen naapuriin Suomeen. Jatkosodan päättäneen välirauhansopimuksen, Pariisin rauhansopimuksen, ja yya-sopimuksen myötä käynnistynyt vaihe maamme idänsuhteissa päättyi. Hny-sopimus jäi aikeeksi, ja nyt ollaan yrittämässä samanlaista Venäjän valtion kanssa. Toivoa sopii tätä sopimusta koskeville neuvotteluille ripeää aikataulua, jotta yya-sopimuksen käytännössäkin korvaava sopimus tai sen päättävä sopimus on olemassa itäisen naapurin kanssa, kutsuttiinpa naapuria millä nimellä tahansa ja olipa itänaapurin johdossa kuka tai ketkä tahansa.

Suomen sodanjälkeistä ulkopoliittista orientoitumista on hallinnut Paasikiven — Kekkosen linjan nimellä tunnettu kurssivalinta. Sen henki on säilynyt myös Mauno Koiviston presidenttikaudella, vaikkei tämä linjavalinta ole hänen aikanaan heijastunut sisäpolitiikkaan yhtä suuressa määrin kuin Urho Kekkosen valtakaudella.

Nyt kun Neuvostoliittoa ja yya-sopimusta ei enää ole, ovat suomalaiseen ulkopoliittiseen kirjallisuuteen ilmestyneet kirjoitukset, joissa selvästi joko ehdotetaan tai suoranaisesti vaaditaan Suomen pikaista liittymistä Weu:n kaltaiseen läntiseen puolustuspoliittiseen yhteisöön. Jotta vaatimus tuntuisi hyväksyttävissä olevalta, muotoillaan tällainen sitoutuminen eräänlaiseksi puolittaiseksi sitoutumiseksi. Turvallisuustakeet saataisiin mainitunlaiselta liittoutumalta, mutta toisaalta voitaisiin itse ratkaista, mihin aktioihin osallistuttaisiin, mihin ei. Näinpä ne, jotka ovat huomautelleet toisille rusinapulla-ajattelusta integraatioprosessissa, syyllistyvät siihen huomaamattaan itse.

Näille rusinapullaleipureille on syytä huomauttaa, että maamme geopoliittisessa asemassa ei ole tapahtunut minkäänlaista muutosta viime aikoina. Vaikka Neuvostoliiton nimen sijaan on tullut Venäjä, niin ihmiset ovat täsmälleen samat kuin ennen nimenmuutosta. Samalla kun suuri ulkopoliittinen vapaus näyttäisi koittaneen, on ulkopoliittinen vastuu kasvanut vielä enemmän. Kylmän sodan aikana hyvinhoidetuilla idänsuhteilla saavutettiin mm. merkittäviä kauppapoliittisia etuja. Kun Venäjä saa asiansa taas sisäisesti kuntoon, meillä on erinomaiset mahdollisuudet käydä sen kanssa ainakin entiseen malliin kauppaa, jos se hyväksi nähdään. Muun muassa sitä varten on tullittomuustilanteen säilyttämiseksi syytä pysyä EY:n ulkopuolella.

Mutta erittäin tärkeää on säilyttää ulkopoliittinen itsenäisyys ja liittoutumattomuus kaikkiin suuntiin. Se on liittoutumisvaihtoehtoa parempi turvallisuustae omassa ajattelussani.

Erittäin mielenkiintoista on ollut mainittujen leipuritahojen suhtautuminen Etykiin. Etyk-prosessi oli heidän mielestään hyvin merkittävä ja kannatettava prosessi siihen saakka, kunnes Neuvostoliiton hajoaminen näytti ilmiselvältä. Nyt todetaan, ikään kuin Suomella ei olisi ollut mitään osaa eikä arpaa tässä prosessissa, että Etyk on ollut enemmänkin poliittisia realiteetteja kuvastava kuin niitä hallitsemaan ja muuttamaan kykenevä instituutio. Tämä on suora lainaus toistuvista lausunnoista.

Hetkessä on unohdettu, mistä valtiosta lähti aloite Etyk-prosessiin ja missä prosessin ensimmäinen huippukokous pidettiin ja missä valtiossa on jopa seuraava Etyk-kokous. Sen sijaan, että korostettaisiin Suomen roolia ja mahdollisuuksia tässä prosessissa, vedotaankin nyt Euroopan yhteisöihin ja Länsi-Euroopan unioniin länsi-eurooppalaisen turvallisuusyhteistyön vetureina. Tämähän tarkoittaa sitä, että koko Euroopan yhteinen turvallisuuskehitys halutaan korvata uudella blokkiuttamisella korostamalla länsieurooppalaista turvallisuusyhteistyötä. Tällaisilla kirjoituksilla ja puheilla lähetetään signaali, jolla halutaan stimuloida Euroopan itäinen puolisko rakentelemaan uudestaan edesmenneen Varsovan liiton kaltaista turvallisuusyhteistyöliittoa.

Suomalaiset EY-leipurit ovat kääntämässä kehityksen keulaa armottomasti taaksepäin. Nythän päinvastoin tulisi painottaa Etyk-prosessin merkitystä yli kaiken ja pyrkiä sen avulla lisäämään myös Itä-Euroopan sisäistä turvallisuutta. Nyt pitäisi tarjota Ivy-valtioille mahdollisimman paljon toimeliaisuutta Etykin piirissä ja ottaa Aasian puolella sijaitsevat Ivy-valtiot mukaan Etyk-prosessiin.

Hyvin mielenkiintoista on ollut havaita, että mainitut EY-leipurit näkevät tulevaisuudessa mahdollisina myös Suomen ja Ruotsin välisen suoranaisen puolustusyhteistyön. Meillähän oli sellaista vielä 1800-luvun alussa, mitä vaihetta seurasi vastaavanlainen jakso Venäjän kanssa. Kummastakin haluttiin aikoinansa päästä eroon. Nyt haluttaisiin näköjään kokeilla samaa uudestaan.

Asianomaisia tahoja ei kiusaa lainkaan esimerkiksi se, millä tavoin Ruotsi hoiti EY-jäse-

nyyshakemuksensa sisäänjätön. Se ei tiettävästi informoinut siitä lainkaan Suomen ulkopoliittista johtoa ennakkoon. Tästä informoimattomuudesta huolimatta Ruotsi on katsonut itsestäänselvyydeksi, että Suomi seuraa perässä ja antaa näin tulevissa EY-jäsenyysneuvotteluissa tukea Ruotsin pyrkimyksille. Kuvaavaa Ruotsin johdon asenteelle on, että kaikki tämä tapahtui Etaneuvottelujen ollessa vielä kesken. Nämä havainnot on syytä pitää kohtuullisesti ja rakentavassa mielessä kuitenkin mielessä silloin, kun keskustellaan mistä tahansa yhteistyöstä läntisen naapurin kanssa.

Arvoisa puhemies! Suomella oli merkittävä rooli Etyk-prosessin käynnistämisessä. Tänä vuonna Helsingissä pidetään Etykin seuraava kokous, jossa mm. ympäristöasioiden pitäisi olla näyttävästi esillä. Mielestäni Suomen ulkopoliittisen johdon tulisi EY-huumailun sijaan nostaa Etyk mahdollisimman näyttävästi esille julkisessa keskustelussa sekä kotimaassa että mahdollisuuksien mukaan myös kansainvälisessä keskustelussa ja tähdentää Etyk-prosessin käyttökelpoisuutta Euroopan uuden turvallisuusrakenteen luomisessa.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Näiden perusteellisesti valmisteltujen ulkopoliittisten esitysten jälkeen minun sanomani on varsin vaatimaton. Minä nimittäin ärsytän arvoisia kansanedustajia jälleen kehitysyhteistyömäärärahoja koskevilla näkemyksillä.

Jo viime eduskunnan aikana esitin sekä ulkoasiainvaliokunnassa että täällä suuren salin keskustelussa useita kertoja näkemyksiäni siihen, että Suomen maksamat kehitysyhteistyömäärärahat ovat meidän kantokykyymme nähden liian suuria ja toisaalta niiden kohdentaminen, niiden valvonta on tehotonta, nimenomaan valvonta siihen nähden, että niillä saataisiin aikaan jotakin kestävän kehityksen laatuista ja oloista niissä maissa, joihin noita varoja suunnataan. Tämä varmasti on pitänyt paikkansa.

En ole itse lukenut lehdistöstä, mutta kuulin, että mm. Ruotsissa on kiinnitetty nyt huomiota tähän asiaan, toisin sanoen siihen, minkälaista kestävää kehitystä maksetut kehitysyhteistyömäärärahat vastaanottajamaissa ovat omiaan luomaan tai sitten eivät ole, ja todettu, että ne ovat vain maksettuja maksuja ilman, että niillä saataisiin tuota kestävää kehitystä aikaan.

Tämän eduskunnan aikana olen useita kertoja täällä sekä ulkoasiainvaliokunnassa todennut, että meidän pitäisi uudelleen harkita kehitysyhteistyömäärärahamme ja kehitysyhteistyömme kohdemaat nimenomaan sillä perusteella, mitä on tapahtunut viimeisten kuukausien, viimeisen vuoden aikana meidän lähialueillamme, minkälainen, ympäristöllinen, elintarvikehuoltoon liittyvä sekä talouteen liittyvä katastrofi on ilmennyt meidän itäisessä naapurissamme, johon katastrofiin me olemme taloudellisesti joutuneet ottamaan jo osaa useilla sadoilla miljoonilla markoilla myöskin eduskunnassa tehtyjen päätösten perusteella.

Herra puhemies! Minun mielestäni asioita pitäisi maailmassa seurata ja muuttaa toimintamalleja sen mukaisesti. Jos me tähän saakka olemme maksaneet kehitysyhteistyömäärärahoja tiettyihin maihin tietyissä maanosissa, uudet suhdanteet, jotka olemme havainneet, jotka ovat tulleet esille, pitäisi ottaa huomioon ja kehitysyhteistyön kohdemaita sen mukaisesti myöskin muuttaa.

Näin ollen katson, että se apu, joka annetaan Venäjälle, Baltiaan, meidän lähialueillemme elintarvikehuollossa, ympäristökysymyksissä ja talouden kehittämisessä, myöskin maatalouden kehittämisessä, pitäisi ainakin osaksi ottaa kehitysyhteistyömäärärahoista. Tähän on perusteet. Vaikka tähän saakka olen ollut varsin yksin täällä, suorastaan naurunalaisena pidetty minun näkemyksiäni, myöskin tässä eduskunnassa on useita kansanedustajia mm. keskustasta, jotka ovat lausuneet mielipiteensä siitä, että tämän tyyppistä harkintaa tulisi uudelleen suorittaa. Myöskin tämän päivän kyselytunnilla ed. Malm ruotsalaisesta kansanpuolueesta esittää tätä koskevan kysymyksen — näin asian olen ymmärtänyt — nimenomaan maatalouden kehittämisestä itäisessä naapurissa kehitysyhteistyömäärärahoja käyttäen. Näkyy selvästi, että tämä ajattelutapa, jota olen aikaisemmin edustanut yksin, on leviämässä eduskunnassa. Me emme pysty, meillä ei ole varoja maksaa ja suorittaa niitä kehitysyhteistyömäärärahoja, jotka on suoritettu perinteisesti nykyisten kehitysyhteistyökumppaneiden suuntaan, ja auttaa Venäjää ja lähialueita niiden aikaisemmin mainituissa vaikeuksissa. Se on otettava pois kehitysyhteistyömäärärahoista muualta ainakin osaksi.

Herra puhemies! Tässä mielessä ja tässä tarkoituksessa tulen esittämään myöhemmin yksityiskohtaisessa käsittelyssä seuraavan perustelulausuman tätä asiaa koskien: "Eduskunta toteaa, että entisessä Neuvostoliitossa, erityisesti Venäjällä ja Baltian maissa, viimeaikainen ke-

hitys on johtanut siihen, että maat ovat kasvavassa määrin kehitysavun luonteisen avun tarpeessa niin ympäristökysymysten kuin myöskin elintarvikeavun ja talouden kehittämisen suuntaan. Tästä syystä eduskunta edellyttää, että hallitus välittömästi selvittää, onko olemassa riittävät edellytykset mainittujen alueiden ottamiseksi niiden kehitysmaiden piiriin, joille Suomi antaa kehitysapua, ja että myönteisessä tapauksessa osa maamme kehitysavusta suunnattaisiin mainittujen alueiden auttamiseen ja kehittämiseen."

Ed. Wahlström (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Uskon ja toivon, että täällä ei ole kovin useita edustajia, jotka ovat sitä mieltä, mitä ed. Aittoniemi oli kehitysyhteistyömäärärahojen vähentämisestä. Nythän valitettavasti ensi vuoden määrärahat ovat noin 1 000 miljoonaa pienemmät kuin viime vuoden tilinpäätös osoittaa, ja se on jo aivan ratkaiseva ja aivan liian suuri vähennys.

Kehitysyhteistyöstä eräs perusajatus minusta on hyvä. En malta olla lainaamatta sitä, mitä täällä ministeri Kankaanniemi sanoi puhuessaan kehitysyhteistyökertomuksesta. Siinä on eräs perusajatus, joka pitäisi muistaa silloin, kun näitä suuria rahoja kauhistellaan. Hän sanoi, että "ei ole perusteetonta väittää, että parasta kehitysapua olisi teollisuusmaiden talouksien hyvä hoito. Jos teollisuusmaat poistaisivat budjettivajeensa, pitäisivät korkotasonsa alhaalla ja valuuttakurssinsa vakaina, vaalisivat vapaakaupan periaatteita ja pääomamarkkinoiden rehellisyyttä, seuraisi siitä taloudellinen kasvu, joka loisi vientimarkkinoita kehitysmaiden tuotteille, sallisi niiden hoitaa velkaongelmansa ja vähitellen vakauttaa sisäiset olonsa."

Ministeri Kankaanniemi totesi, että jos vuonna 90 olisi kehitysmaiden tuotteilla ollut täysin vapaa pääsy teollisuusmaiden markkinoille, ne olisivat saaneet 55 miljardia dollaria enemmän vientituloja kuin ne tosiasiassa saivat. Sattumalta tuo summa on aivan sama, kuin mitä teollisuusmaat yhteensä antoivat kehitysmaille. Siis koko maailman kehitysapu tuona vuonna oli 55 miljardia dollaria. Tosiasiassa siis teollisuusmaat, me myös mukana, kahmimme pois yhdellä kädellä sen, minkä olemme antaneet. Silloin kun puhutaan kehitysyhteistyöstä, tämä perusasia pitäisi kyllä muistaa.

Ja kehitysmaita ovat ne maat, jotka me niiksi olemme hyväksyneet YK:n suositusten mukaisesti.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! En lähde nyt polemisoimaan ed. Aittoniemen perusnäkemyksiä vastaan. Ne ovat erittäin hyvin tiedossa tässä talossa ja salissa. Mielestäni kuitenkin on erittäin pahaenteistä se, että Suomi lähtee valmistautumaan ns. eurokuntoon ja ensimmäisenä toimenpiteenä kehitysapumäärärahoja leikkaa 27 prosentilla. Tätä voi myös tulkita euronationalistisena toimenpiteenä. Täytyy muistaa, niin kuin ed. Wahlström sanoi, että rahaa virtaa enemmän köyhistä maista teollisuusmaihin kuin päinvastoin, vaikka me puhumme niin kauniisti kehitysavusta.

Se, mikä on myös hyvin kielteistä budjetissa, on se, että rahoja on otettu pois nimenomaan köyhimmiltä mailta ja satsataan eniten bilateraaliprojekteihin, jotka hyödyttävät Suomea. On aika ihmeellistä, että tämä on voinut mennä näinkin pitkälle ilman, että se on nostattanut mitään laajempaa kansalaismielipidettä tätä vastaan. Niin kuin sanoin, on pahaenteistä, jos Eurooppaan meno merkitsee tämmöistä euronationalismia ja itsekkyyden korostamista.

Ed. Lipponen: Herra puhemies! Ulkopolitiikassa sovelletaan kahta johtavaa periaatetta: toisaalta jatkuvuutta, toisaalta joustavuutta, sopeutumisessa ympäristön muutoksiin. Jatkuvuus tarkoittaa perustavien, pysyvien kansallisten etujen ajamista johdonmukaisella politiikalla. Joustavuudessakin on ensi sijassa kysymys toimintakyvystä perusetujen ajamisessa.

Suomen sodanjälkeinen ulkopolitiikka on nojannut toisaalta hyviin naapurisuhteisiin, toisaalta puolueettomuuspolitiikan rakentamiseen. Naapurisuhteilla, etenkin itään, on pyritty vakauttamaan Suomen turvallisuuspoliittinen ympäristö. Puolueettomuuspolitiikkaa on käytetty välineenä, joka turvaa Suomen täysivaltaisen osallistumisen kansainväliseen yhteistyöhön, erityisesti osallistumisen läntiseen taloudelliseen integraatioon.

Ulkopolitiikka sai 80-luvulle tultaessa suorastaan ikiliikkujan piirteitä. Mihail Gorbatshovin virallinen vierailu 89, jolloin Neuvostoliitto yksiselitteisesti tunnusti Suomen puolueettomuuden, oli tämän seesteisen vaiheen huipentuma. Mutta puolueettomuusjuhlaa vietettiin linnassa post festum. Suomi ei enää halunnut puolueettomuutensa tunnustamista kirjattavaksi kommunikeaan, ikään kuin Neuvostoliitto olisi myöntänyt Suomelle puolueettomuusaseman, vaan Suomi ilmoitti itse yhteisessä julistuksessa olevansa puolueeton Pohjoismaa. Jos Suomen ja Neuvos-

toliiton suhteissa oli ollut suurvallan etupiiripolitiikan piirteitä, niin viimeistään tuolloin päättyi se vaihe, joka oikeastaan alkoi jo vuonna 1939 Hitlerin — Stalinin sopimuksesta. Tätä on pidettävä Mauno Koiviston suurena valtiomiestekona.

Post festum oli myös Suomen yksipuolinen puolueettomuusjulistus. Euroopan muutos oli jo vuonna 89 jättämässä puolueettomuuden historiaan. Tänäkään päivänä Suomessa, etenkään ns. poliittisissa piireissä, ei haluta nähdä tätä muutosta ja tehdä siitä asianmukaisia johtopäätöksiä.

Itä-Eurooppa on poistunut itäisestä ideologisesta imperiumista ja siirtynyt kohti demokratiaa ja markkinataloutta. Tästä on syntynyt yleinen intressi ankkuroida Itä-Euroopan maat uudelleen, vakauttaa niiden kansainvälinen asema niin turvallisuuspoliittisesti kuin myös taloudellisen integraation kannalta.

Saksa on yhdistynyt. Näin on syntynyt toisaalta länsieuroopan johtava suurvalta, toisaalta Saksa on siirtynyt pitkälle itään ja käytännössä ottaen huomioon itäeuroopan tilanteen saanut yhteisen rajan Venäjän kanssa.

Viimeksi Neuvostoliitto, ideologinen imperiumi, on hajonnut kansallisvaltioiksi. Baltian maat ovat periaatteessa täysin irrottautuneet siitäkin yhteistyöstä, jota uudet tasavallat harjoittavat Itsenäisten valtioiden yhteisön puitteissa.

Rinnan Saksan ja siitä itään sijaitsevien alueiden myllerryksen kanssa on myös Länsi-Euroopassa ollut käynnissä perustavaa laatua oleva muutos, Euroopan yhteisöjen integraation uusi vaihe vuodesta 84, johon myös Efta-maat ovat alusta alkaen kytkeytyneet. Lännen integraatioprosessi on ollut täydellinen vastakohta idän hajoamisilmiölle, mutta tässä yhtyvätkin idän ja lännen intressit.

Euroopan muutos on tosiasiassa tuonut idän ja lännen yhteen. Ennen kaikkea se on nostanut taloudellisen yhteistyön, mukaan lukien ympäristökysymykset, tärkeimmäksi ja syrjäyttänyt vastakkainasettelua. Samalla turvallisuuspoliittisen tilanteen vakauttaminen, kuten ja erityisesti ydinaseiden valvonnan varmistaminen, on noussut ylivoimaisesti tärkeimmäksi yhteiseksi intressiksi.

Nämä intressit: idän kansojen nostaminen alennustilastaan ja vakaa turvallisuus, ovat elintärkeitä myös Yhdysvalloille ja Japanille. On syntymässä uusi keskinäisriippuvuuteen perustuva maailmanjärjestys. Se ei merkitse sotien loppumista, päinvastoin. Alueellisia ja paikallisia konflikteja Jugoslavian ja Kaukasuksen tapaan esiintyy tulevaisuudessakin. Suurvaltakonfliktin vaara on kuitenkin siirtymässä taka-alalle, mikä näkyy mm. siinä, että suurvallat, viimeksi Yhdysvallat, ovat tuntuvasti vähentämässä aseistustaan ja maalittamassa strategista arsenaaliaan edelleen eräänlaisen niin kuin Ranskan puolustusdoktriinissa sanotaan tous azimut -opin mukaan osoittamatta mitään tahoa selvästi viholliseksi. Tavanomainen aseistus säilyttää tällaisessa maailmassa merkityksensä, joskin sitä vähennetään tuntuvasti ja ensi sijassa yksipuolisesti. Pienen maan kannalta huolestuttavaa on se, että suurvallat siirtyvät yhä tulivoimaisempiin ja liikkuvampiin erikoisjoukkoihin.

Uudessa maailmantilanteessa, niin yleisessä kuin eurooppalaisessakin, Suomen ulkopolitiikan vanhat opit eivät enää kelpaa. Se jakautunut Eurooppa, jossa harjoitettiin puolueettomuuspolitiikkaa ja mentiin vaikeisiin voimisteluasentoihin tasapainoisten kauppapoliittisten ratkaisujen löytämiseksi, on peruuttamattomasti siirtynyt historiaan.

Tämä ei tarkoita sitä, että Suomen ulkopolitiikan peruslinjan täytyisi kokonaan muuttua. Ulkopoliittisessa keskustelussa suurin ongelma näyttääkin olevan se, ettei Suomen perusetuja ymmärretä oikein. Sellainen käsitys, että Suomen tulisi hyvien naapurisuhteiden takia sanoa ei EY:n jäsenyydelle, on menneen ajan raiteissa kulkemista. Yhteinen pitkä raja Venäjän kanssa on erityisen painava syy liittyä Euroopan yhteisöön. Jos haluamme auttaa Venäjää ja lähialueita, voimme tehdä sen tehokkaasti vain olemalla mukana laajassa yhteistyössä, jolla on sama intressi kuin Suomella. Vain EY:n jäsenenä voimme myös vaikuttaa länsiyhteisön Baltian- ja Venäjän-politiikkaan.

EY:n jäsenyys antaisi myös Suomelle kansallisesti vakaamman ympäristön tilanteessa, jossa idän suunnalla on näkyvissä enimmäkseen epävakautta. Käsittämättömiä ovat ne ulkopoliittiset opit, joissa suhdetta Venäjään tarjotaan Suomelle vaihtoehtona taloudellisessa yhteistyössä ja vastakohtana EY-integraatiolle. Epämääräiseen asemaan jättäytyvä Suomi ei olisi käyttökelpoinen yhteistyökumppani naapureillemme idässä ja etelässä.

En ymmärrä Suomen ja Venäjän kansojen ystävyysseuran puheenjohtajan huolta siitä, että suomalaiset olisivat nyt henkisesti kääntämässä selkäänsä Venäjälle, kun ovat menossa läntisen integraation suuntaan. Nythän vasta suomalaiset monin tavoin osoittavat aitoa myötätuntoa

naapurin vaikeuksia kohtaan. Entisen järjestelmän aikana oli helppo jättäytyä välinpitämättömyyteen, kun raja oli niin jyrkkä ja järjestelmät niin erilaiset.

Suomen ja Neuvostoliiton tai Venäjän uusi poliittinen sopimus on täälläkin asetettu kyseenalaiseksi. Jonkun juristin, anteeksi arvoisat kollegat, tässä tapauksessa jo ennestään asiaa ymmärtämättömän, asiantuntemukseen viitaten sopimusluonnos on nostettu arvoon arvaamattomaan. Ensinnäkin on muistettava, että edes yyasopimuksen perusteella Suomen ja Neuvostoliiton välillä ei edes kylmän sodan kuumimpina päivinä ollut minkäänlaista sotilaallista yhteistyötä. Tämä on muuten syytä kertoa aina, kun käydään lännessä, varsinkin niille, jotka puhuvat suomettumisesta.

Toiseksi uusi sopimus ei millään oleellisella tavalla poikkea muiden länsimaiden viime vuosina Neuvostoliiton kanssa solmimista sopimuksista, niin kuin täällä on jo ansiokkaasti todettu. Me olemme siis hyvässä seurassa. On aivan selvää, että Venäjän-sopimus on käsiteltävä huolellisesti eduskunnassa. On myös saatava selkeä kuva siitä, mitä sopimuksesta ajatellaan Venäjän hallituksessa. Tästä on puhuttava poliittisella tasolla. Jos molemmat osapuolet niin katsovat, voi sopimus vakauttaa naapurisuhteita monin tavoin sekavassa Euroopassa, jossa vastoin aikaisempia arvioita ei toistaiseksi voida ankkuroitua kokonaan yleiseurooppalaiseen monenkeskiseen turvallisuusjärjestelmään. Tällaisen kahdenvälisen sopimuksen vaihtoehtonahan voitaisiin nähdä ja on nähty monenkeskiseen sopimukseen ankkuroituminen ja sitä kautta turvallisuustakeiden hakeminen, mutta tällaisia ei nyt ole tarjolla.

Euroopan yhteisön tulliliitolla ei ole merkitystä tilanteessa, jossa vapaakauppa Venäjän kanssa on puhdasta teoriaa. Venäjän kanssa joudutaan pitkään turvautumaan ensi sijassa kahdenvälisiin järjestelyihin, ja se koskee myös muita länsimaita. Emme me tarvitse sen erikoisempia järjestelyjä kuin muutkaan EY-maat, emme ainakaan lähtökohtaisesti, vaan pitää katsoa neuvotteluissa, mikä on todella tarpeen. Muutkin länsimaat haluavat käydä kauppaa Neuvostoliiton kanssa, emmekä me ole millään tavalla erikoinen tapaus muuten kuin maantieteellisen läheisyyden osalta.

Puolueettomuudesta huolta kantavat eivät ole huomanneet, ettei enää ole olemassa sitä jakautunutta Eurooppaa, johon soveltaa puolueettomuutta. Eduskunnan hyväksymässä ulkoasiainvaliokunnan mietinnössä hallituksen selonteon johdosta kesäkuussa 1990 nojattiin uskollisesti vanhaan Eurooppaan ja monet nojaavat vieläkin. Tärkeintä on tässä oivaltaa, että puolueettomuus on alusta lähtien ollut ja sen tulee olla väline Suomen etujen ajamisessa. Se ei ole itsetarkoitus, niin kuin fundamentalistit, tiettävästi etunenässä ulkoministeri Paavo Väyrynen, ovat opettaneet. Väyrysen väitöskirjassaan ilman minkäänlaista empiiristä analyysiä ja vailla lähdeviitteitäkin luomaa maailmaa ei ole koskaan ollutkaan olemassa. Ei ihme, että ulkoministeri on täysin eksyksissä Euroopan muutoksessa.

Puolueettomuuspolitiikkaa on harjoitettu juuri sitä varten, että Suomi voisi ajaa omia etujaan ja tarvittaessa vaikkapa liittyä EY:n jäseneksi. Ne, jotka näkevät puolueettomuuden esteeksi EY-jäsenyydelle, ovat kääntäneet puolueettomuuspolitiikan ylösalaisin. Helpommaksi asia tulee kuitenkin, kun hyväksytään Euroopan muutos ja katsotaan rauhallisesti, mikä EY on ja millaista sitoutumista se Suomelta edellyttää.

Puolueettomuudesta, ja tässä on kysymys jatkuvuudesta Suomen ulkopolitiikassa, varmaankin jää jäljelle yleinen varovaisuus ja pidättäytyminen suurvaltaristiriitojen ulkopuolelle. Se ei kuitenkaan välttämättä merkitse sitä, että emme voisi osallistua EY:n turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön, eikä edes välttämättä estä osallistumasta sotilaalliseen yhteistyöhön, kunhan näemme, mitä se lopulta tulee olemaan. Esimerkiksi jos se tarkoittaa rauhanturvaoperaatioita tai humanitaarisia operaatioita, miksi emme voisi sellaiseen osallistua?

EY ei ole eikä tule olemaan samantapainen liittoutuma kuin Varsovan liitto tai Nato tai ylipäänsä mikään muu liittoutuma. Siinä tässä keskustelussa ongelma onkin, että se refleksinomaisesti samaistetaan tällaisiin vanhoihin malleihin.

Uudelleenarvioinnin tarvetta on meillä myös suhtautumisessa ns. yleiseurooppalaisuuteen ja Etykiin. Niin kuin Euroopan jaosta niin myös yleiseurooppalaisuudesta muodostui Suomen ulkopolitiikan monille tulkitsijoille ja harjoittajille opinkappale, johon perustettiin laaja liturgia. Euroopassa ei koskaan ole ollutkaan tasapainoa muussa kuin sotilaallisessa mielessä. Niin sanottu kauppapoliittinen kokonaisratkaisu oli pelkkää kulissia, eikä sillä ollut käytännön taloudellista merkitystä Suomelle. Neuvostoliiton kauppahan on ollut kahdenvälistä eikä mitään yleiseurooppalaista.

Euroopan muutosten jälkeen Euroopassa on jäljellä vain yksi konkreettinen ja vahvistuva runkorakenne: Euroopan yhteisö. Sen ympärille kiinnittyvät lähiympäristön valtiot niin idässä, pohjoisessa kuin etelässäkin eriasteisin asteittain vahvistuvin sitein. EY-keskeisen Euroopan syntymisellä on myös turvallisuuspoliittista merkitystä. Integraatiosta syntyy vahva rauhan rakenne. Kun Suomi hakee EY:n jäsenyyttä, niin kuin uskon, emme tule tekemään sitä saadaksemme sotilaallista suojelua. Sen sijaan EY-jäsenyys olisi Suomelle turvallisuuspoliittisesti tärkeä antaessaan vakautta ja jäsenyyden antamat mahdollisuudet vaikuttaa ennen kaikkea omaa turvallisuuttamme sivuavissa asioissa.

Yleiseurooppalaisuus on menneisyyttä siinäkin mielessä, että Etykistä ei muodostu rakennelmaa, jonka varaan mikään valtio voisi turvallisuutensa ripustaa. Etyk on Itä-Euroopan muutosten jälkeen rakennettava uudelleen. Sitä tarvitaan edelleen yleiseurooppalaisena eri alojen yhteistyöelimenä sekä erityisesti turvallisuuden vahvistamisessa niin luottamusta lisäävien toimien kuin aseidenriisuntaprosessin sekä siihen liittyvän valvontajärjestelmän kehittämisessä. Tähän prosessiin tulee kuitenkin muutoksia siten, että yksipuoliset ja alueelliset toimet tulevat etusijalle. Suomen tulee valmistua huolellisesti Etykiin, sekä Etykin kehittämiseen että avautuvaan aseidenriisuntaprosessiin. Etyk on siis todella tärkeä, vaikka puhemiesneuvoston mielestä se ilmeisesti ei aivan niin tärkeä ole.

Aseidenriisunta tai ainakin ltl-neuvottelut olisi viimeinkin ulotettava pohjoisille merialueille. Pääprosessi edennee siten, että jonkinlaisen koordinaation tai yleisen tason puitteissa käsitellään alueellisia kysymyksiä. Suomen on valmistauduttava Itämeren ympäristön ja Pohjois-Euroopan asevalvontaprosessin käynnistymiseen.

Niin kauan kun tilanne Suomen ympäristössä on ennallaan siltä osin, että lähialueilla on varsin vahvoja asevoimia, ja muuttunut siltä osin, että tilanne on aikaisempaa epävakaampi mm. Baltiassa, ei ole mitään syytä Suomessa muuttaa puolustuspolitiikan linjaa. Jos Suomi heikentäisi ilmapuolustustaan suhteessa lähiympäristöönsä, jossa aseistusta jopa lisätään tai ainakin laadullisesti voimakkaasti kehitetään, se horjuttaisi vakautta Pohjois-Euroopassa. Yksipuolisesti ilmapuolustustaan heikentävä Suomi paljastaisi Baltian pohjoisen sivustan entistä enemmän Pohjois-Atlantilta suuntautuville ilmavoimien ja risteilyohjusten hyökkäyksille. Oman ilmatilamme valvonta on tietenkin suorastaan perustehtäviä.

Herra puhemies! Suomen ulkopolitiikan toimintatasot ovat jatkossakin moninaiset. Lähialueiden merkitys idässä ja lännessä kasvaa. Pohjoismaiden yhteistyö on tärkeää sekä itseisarvona että entistä enemmän osana Suomen Eurooppa-politiikkaa. EY:n jäsenyys, monella tavalla jo Eta, avaa Suomelle kokonaan uuden ja hallitsevan toimintakentän. Etykissä tarjoutuu edelleen tilaisuus aktiiviseen diplomatiaan. YK:ssa Suomi on Persianlahden sodan yhteydessä ottanut vahvasti kantaa ns. uuden maailmanjärjestyksen puolesta, mikä velvoittaa aktiiviseen YK-politiikkaan. Siihen kuuluu kehitysyhteistyön kehittäminen apupolitiikasta taloudellisesti yhteistyöksi ja maailmankaupan vapauttamisen aktiivinen edistäminen.

Ulkopolitiikan haasteet ovat valtaisat, varsinkin, jos otetaan myös huomioon tarve arvioida uudelleen suvereniteetin käsitettä ja uudistaa päätöksentekoa. Kaikessa tässä on oleellista se, että Suomen ulkopoliittinen toimintakyky säilyy ja vahvistuu. Siitä on nyt syytä kantaa huolta.

Hallitus horjahtelee pahasti ulkopoliittisessa päätöksenteossa. Se valmistelee ensimmäisen luokan ratkaisua eli kannanottoa EY-jäsenyyteen sotamiesneuvosto-periaatteella. Pääministeri juoksuttaa puoluettaan ja kansalaisia harhaan puhumalla poikkeusjärjestelyistä. Ulkoministeri ilmoituksensa mukaan haluaa ensin tietää, mikä EY:stä tulee ja harmaantunee odotuksessaan. Meillä ei ole ulkopoliittisesti toimintakykyistä hallitusta. (Ed. Wahlström: Entäs presidentti?) — Kun presidentin valtaoikeuksia nyt halutaan remontoida, on pidettävä kirkkaasti mielessä, että Suomen ulkopoliittiselta johdolta vaaditaan kykyä toimia päättävästi Suomen etujen puolesta. Presidentit Rytistä Koivistoon ovat siihen pystyneet. Ulkopolitiikan hoidossa vaaditaan laajaa kansalaiskeskustelua ja kansalaismielipidettä sekä parlamentaarista pohjaa. Komitea ei kuitenkaan menestyksellä voi johtaa Suomen ulkopolitiikkaa.

EY-kysymyksessä vaaditaan nyt toimintakykyä, ensin siinä, että tehdään ratkaisu jäsenyyden hakemisesta eikä pitkitetä enää hallituksen järjestämää surkeaa näytelmää. Sen jälkeen on keskusteltava neuvottelutavoitteista ja käytävä neuvotteluja päättävästi eikä sillä tavoin, että Suomen edustajat kulkisivat seiniä pitkin hakemassa erityisen erityistä kohtelua näille raukoille rajoille. Näyttää siltä, että Suomen etujen ajamiseksi maahan tarvitaan uusi hallitus.

Herra puhemies! Eilisen yleiskeskustelun yhteydessä käyttämäni puheenvuoron takia, jossa ed. Laineen puheenvuoroon viitaten käytin epäonnistuneita sanontoja, haluaisin tässä pyytää ed. Laineelta anteeksi näitä sanoja kollegiaalisuuden nimessä ja kun käsitykseni on ennenkin ollut ja tämänkin jälkeen on se, että ed. Laine on parhaita parlamentaarikkoja tässä salissa ja näinä aikoina.

Ed. S-L. Anttila (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Lipponen puheenvuorossaan minusta kyllä turhan kohtuuttomasti suomi nykyisen hallituksen ulkopolitiikkaa ja sen valmistelua. Muistutan vain ed. Lipposelle mieliin marraskuun. Vielä silloin ulkopolitiikan ylin johtaja, tasavallan presidentti, käytti ilmaisua, jossa ensin edellytetään, että Eta-sopimus syntyy, ja vasta sen jälkeen, kun se on valmis, on aika Euroopan yhteisöä koskevalle jäsenyyskeskustelulle. Eli minusta on siihen saakka edetty täysin sen tahdon mukaan, mikä valtakunnan ylimmällä ulkopolitiikan johdolla on ollut. Se tilanne, missä nyt ollaan, että jäsenyyshakemuksen jättämiselle on tullut tavattoman kiire, ei ainakaan ole hallituksen syy. Siltä pohjalta, että tätä hakemuksen aikataulua on jouduttu muuttamaan, valmistelut on käynnistetty hallituksen sisällä, niin kuin pitääkin.

Ed. Jurva: Arvoisa puhemies! Vielä valtion vuoden 1991 budjetin yleisperusteluissa hoettiin, että Suomen ulkopolitiikan keskeistä sisältöä on perinteisten ja luottamuksellisten suhteitten kehittäminen Neuvostoliiton kanssa. Jo alkaneen vuoden budjettikirjasta tuo fraasihokema on poistettu, vaikka poliittisessa päävastuussa olevaksi ulkoasiainministeriksi on palannut brezhneviläis-kekkoslaisen pysähtyneisyyden ajan keskustalainen takuumies Paavo Väyrynen. Eipä silti, onhan toki myös edellinen sosialidemokraattinen ulkoasiainministeri, nykyinen eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan herra puheenjohtaja, ed. Pertti Paasio noita pysähtyneisyyden ajan voimia, Urho Kekkosen valitsijamies ministeri Väyrysen tavoin armon vuodelta 1978.

Presidentinvaalivuotta 1978 voidaan muuten pitää eräänlaisena nyt jälkikäteen pysähtyneisyyden ajaksi nimetyn kauden taitevuotena, kun on paljastunut, että myös silloinen neuvostojohtaja Leonid Brezhnev oli yhtä lailla sairas kuin oma tasavaltamme presidentti, eräänlaisen hallitsevan juntan keulakuvia molemmat. Nimittäin nykyisestä mm. ulkoasiainministeriön hallinnonalan talousarviosta päätettäessä eduskunnassa on 36 Urho Kekkosen valitsijamiestä ed. Esko Ahosta ed. Ben Zyskowicziin. Edelleen on syytä muistuttaa, että surullisenkuuluisan Kekkos-poikkeuslain puolesta vuonna 1973 äänestäneistä seitsemän kansanedustajaa istuu nykyisessä eduskunnassa, joukossa myös vuonna 1978 Kekkosen valitsijamiesehdokkuudesta kieltäytynyt sosialidemokraattien ed. Erkki Tuomioja.

Ministeri Väyrynen ei ole Esko Ahon hallituksen ainoa brezhneviläinen, vaan pääministeri Ahon lisäksi Kekkosen valitsijamiehiä olivat vielä vuonna 1978 Paavo Väyrysen ohella ministerit Kauko Juhantalo, Ilkka Kanerva, Eeva Kuuskoski, Ole Norrback, Mauri Pekkarinen ja Pertti Salolainen. Ministeri Kuuskoski oli tuolloin, kuten muistetaan, kansallisen kokoomuksen valitsijaliitosta valittu valitsijamies. Ministeri Salolainen, kansallisen kokoomuksen uudeksi voimaksi mainostettu nykyinen puheenjohtaja, oli ministeri Väyrysen tavoin hyväksymässä vuonna 1973 Kekkos-poikkeuslakia.

Jälkiviisaastihan on vuoden 1958 ns. yöpakkashallituksen keskustalainen ulkoasiainministeri, valtioneuvos Johannes Virolainen tuominnut sekä poikkeuslain että yli-ikäisen Urho Kekkosen valinnan vielä vuonna 1978. Virolaisen jälkiviisauden jatkoksi sopinee muistuttaa ministerin arvonimellä palkitun keskustalaisen Eino Uusitalon pääministerin sijaisena vuonna 1981 tekemästä ehdotuksesta jatkaa Urho Kekkosen presidenttikautta uudella poikkeuslailla vuoden 1984 jälkeen. Ministeri Uusitalo oli tuolloin pääministerin sijaisena ja presidentti Kekkosen luottomies.

Kun nykyeduskunnasta löytyy siis vielä 56 Urho Kekkosen perässähiihtäjää viidestä suurimmasta eduskuntaryhmästä, ei ole mikään ihme, että myös eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan jäsenten enemmistö on taattuja brezhneviläisiä, kyyristelyn ja nöyristelyn voimia. Puheenjohtaja Paasio ei siis todellakaan ole yksin, ei varsinkaan, kun hänen seuraajansa SDP:n puheenjohtajana Ulf Sundqvist oli myös Urho Kekkosen valitsijamiehiä yhtä lailla kuin nykyisen hallituksen talouspolitiikkaa Suomen Pankin johtokunnassa linjaavat johtajat Ele Alenius, Harri Holkeri ja Kalevi Sorsa.

Kuten tiettyä myös ulkopolitiikkamme johdossa hallitusmuotomme mukaan oleva tasavallan presidentti Mauno Koivisto on Urho Kekkosen valitsijamies. Yksityisen kansanedustajan ei sovi arvostella tasavallan presidentin toimintaa, vaikka tämä tuolloin vuonna 1978 ei vielä ollut-

kaan presidentti. Jätän tämän arvion muiden tehtäväksi. Olen kuitenkin kiitollinen siitä, että presidentti uudenvuodenpuheessaan tavallaan tunnusti virheellisen näkemyksensä Baltian tasavaltojen Viron, Latvian ja Liettuan itsenäisyyden palautumispyrkimyksistä. Samaa uudelleenarviointia toivoisi myös presidentin käsityksiin pakkoluovutetun Karjalan kysymyksessä.

Oma puolueeni SMP mukautui hallitusvastuussa ollessaan kekkoslaiseen ulkopoliittiseen liturgiaan, joka on muuten jatkunut näihin päiviin saakka. Kuvaavaa on, että kun pari vuotta sitten esitin itsenäisiä näkemyksiäni SMP:n yksityisenä kansanedustajana pakkoluovutetun Karjalan ja Baltian maiden kysymyksistä, silloinen kokoomuslainen pääministeri Harri Holkeri kutsui SMP:n puoluejohdon puhutteluun. Puhuttelun seurauksena SMP julkisesti irtisanoutui vapaista mielipiteistäni. Puolue, joka Urho Kekkosen presidenttikaudella oli ulkopoliittiseen paitsioon julistettu, nöyristeli ja mateli siis näiden jälkikekkoslaisten edessä.

Kaksi kertaa Urho Kekkosen valitsijamiehenä toiminut pitkäaikainen kansanedustaja Veikko Vennamo totesi jo vuonna 1956, että pakkokommunistinen komentotalous romahtaa ennen pitkää. Osin tämän lausunnon seurauksena Vennamo erotettiin yöpakkaskesänä 1958 maalaisliiton eduskuntaryhmästä ja hän oli pakotettu kannattajiensa kanssa perustamaan uuden puolueen, Suomen maaseudun puolueen, josta valtaapitävät voimat levittivät vuosikymmeniä väärää ulkopoliittista todistusta. Historia on osoittanut Veikko Vennamon olleen ja olevan oikeassa. Totuus ei nimittäin pala tulessakaan.

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnankin monivuotisena jäsenenä vaikuttanut Veikko Vennamo on viime aikoina kirjoituksissaan Suomen Uutiset -nimisessä viikkosanomalehdessä tarkastellut Suomen ulkopoliittisia linjauksia hyvinkin ansiokkaasti ja perusteellisesti. Erityisesti Vennamo on kiinnittänyt huomiota Suomen ja Venäjän federaation väliseen, allekirjoitusta vailla olevaan sopimukseen hyvästä naapuruudesta ja yhteistyöstä. Eduskuntahan ei tästä sopimuksesta ole oikeastaan saanut mitään keskustella, mitä nyt aihetta on hieman sivuttu kyselytunnilla. Naapuruussopimuksessa aiotaan Suomen aloitteesta vahvistaa nykyiset sodan ja pakkorauhan tuloksena syntyneet rajamme Venäjän federaation kanssa. Kansainvälisen oikeuden asiantuntijat ovat kuitenkin todenneet, että Petsamon, Sallan, Kuusamon, Karjalan ja Suomenlahden saarten pakkoluovutus Moskovan välirauhassa vuonna 1944 ja sittemmin Pariisin rauhansopimuksella 1947 ei suinkaan ole ikuisesti sillä selvä. Stalinistisen pakkovallan romahdettua Suomen on syytä ainakin neuvotella Venäjän kanssa näiden Suomelta sodan avulla riistettyjen alueiden takaisin saamisesta. Tällaisista neuvotteluista olisi ollut hyvä saada maininta myös budjettiesitykseen samoin kuin budjettimietintöön ylimalkaisen lähialueyhteistyön osallistumisfraasien sijaan tai täydennykseksi.

Pakkoluovutettujen alueiden takaisin saamisesta ei ole syytä vaieta, ei myöskään eduskunnassa siitä huolimatta, että tasavaltamme ulkopoliittinen johto on yhä menneisyyden voimien käsissä ja että Urho Kekkosen ulkopoliittisista syistä aikoinaan hallituskelvottomaksi ja äärioikeistolaiseksi leimaama ja tuomitsema Suomen kristillinen liitto on nyt hallitusvastuussa ja myötäilemässä yhä Venäjää nöyristelevää ja nuoleskelevaa ulkopolitiikkaa. Ministeri Toimi Kankaanniemelle suon kyllä kiitosta siitä, että budjettimäärärahat suuren maailman ns. kehitysyhteistyöhön ensi kerran alenevat ja vähenevät jopa markkamääräisesti tuntuvasti. Toivottavasti ministeri Kankaanniemi jatkaa samalla linjalla ja lopettaa puheensa määrärahojen tilapäisestä alentamisesta. Tilapäisestä tulkoon pysyvä.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Pesälä.

Ed. P a l o h e i m o : Herra puhemies! Olen huoneessani ja nyt täällä salissa kuunnellut liikuttuneena sitä tavatonta ulkopoliittista rohkeutta, joka joidenkin edustajien puheista tänään heijastuu. Kuitenkaan en voi olla muistuttamatta siitä, että kun viime elokuun 19—21 päivänä silloisessa Neuvostoliitossa tapahtui vallankaappausyritys, niin kolmen päivän ajan yhtäkkiä kaikki jo siihen saakka jatkuneet rohkeat puheet vaimenivat kuin taikaiskusta, (Ed. Wahlström: Paitsi vasemmistoliitossa!) ja Suomen hallitus ja hallituspuolueet samoin kuin muistaakseni myös sosialidemokraattinen puolue rohkenivat puhua vain poikkeustilan julistamisesta ja ainoastaan vasemmistoliitto ja vihreät puhuivat näiden kolmen päivän aikana vallankaappauksesta. Sen jälkeen kun tuo vallankaappaus osoittautuikin vallankaappausyritykseksi, samat tahot, jotka kolmen päivän aikana puhuivat poikkeustilan julistamisesta, ovat kyllä ryhtyneet puhumaan

vallankaappausyrityksestä. Mielestäni heidän tulisi johdonmukaisuuden vuoksi pysyä linjallaan ja puhua edelleen vain poikkeustilan julistamisyrityksestä. Tämä eräänlaisena pienenä huomautuksena niistä suhdannevaihteluista, missä viime vuodenkin aikana on eletty, ja niistä trenditietoisista poliitikoista, jotka ovat esittäneet vuoroin rohkeita, vuoroin hieman arempia kommentteja Neuvostoliiton ja Venäjän kehityksestä.

Tämä puheenvuoro liittyy nyt ulkoministeriön osaan, ja aion puhua vain eräästä sen yksityiskohdasta, nimittäin kehitysavusta, ja keskittyä vielä tämän lisäksi erääseen kehitysavun erityispiirteeseen, väestönkasvuun. Haluan nimenomaan tehdä tämän siitä syystä, ettei ministeri Kankaanniemi pettyisi, koska hän sanoi, että minä aina puhun väestönkasvusta. Jotta hän ei sanoisi väärää todistusta, minä siis nytkin puhun väestönkasvusta.

Me puhuimme tästä kolme viikkoa sitten tässä salissa siinä yhteydessä, kun Suomen kehitysyhteistyön kertomus vuodelta 1990 julkaistiin. Sen kolmen viikon jälkeen, todettakoon nyt heti, tähän päivään mennessä maapallon väkiluku on kasvanut kuudella miljoonalla hengellä. Jos ministeri Kankaanniemi nyt olisi täällä, minä kysyisin, onko hän näitten kuuden miljoonan hengen lisäyksen aikana keksinyt jotain uusia keinoja tähän asiaan puuttumiseksi, koska hänellä ei silloin niitä vielä ollut.

Huomautettakoon samalla, että sinä aikana, kun esimerkiksi minä olen eduskunnassa ollut, vain viisi vuotta, maapallon väkiluku on kasvanut puolella miljardilla. Tästä asiasta on jatkuvasti keskusteltu ilman, että mitään tehokkaita keinoja tähän kysymykseen on pystytty esittämään.

On puhuttu aika paljon siitä, että kehitysapu pitäisi sitoa, että kehitysapu pitäisi saattaa ehdolliseksi. Olen ehdottomasti sillä kannalla, että kehitysapu pitää sitoa. Mutta mihin se pitää sitoa? Usein on puhuttu siitä, että se pitäisi sitoa esimerkiksi ihmisoikeuskysymyksiin. Tätä voi lämpimästi kannattaa. Mutta ennen ihmisoikeuskysymyksiäkin kehitysapu pitäisi sitoa asianomaisen maan väestöpolitiikkaan ja asianomaisen maan ympäristöpolitiikkaan, koska ne ovat ihmisoikeuskysymyksien rinnalla tärkeämpiä. Ministeri Kankaanniemi oli tässä suhteessa täysin neuvoton.

Ruotsi on juuri ilmoittanut, että se lähtee sitomaan kehitysapunsa, Englanti ja USA aikaisemmin. Äskettäin Lääkäriliitto on myöntänyt Äyräpää-palkinnon suomalaiselle tutkijalle Tapani Luukkaiselle siitä, että hän on kehittänyt uuden ehkäisymenetelmän. Tänään professori Lauri Saxén piti Messukeskuksessa ansiokkaan luennon nimenomaan väestönkasvusta ja lääkäreiden vastuusta tässä kysymyksessä. Näyttää siltä, että useat asiantuntijapiirit ovat jo heränneet tämän kysymyksen edessä. Poliitikkojen olisi ollut aika herätä jo kauan sitten, erityisesti kehitysapuministerin, Kankaanniemen tässä tapauksessa.

Kankaanniemi kysyi minulta tuon keskustelun aikana, mitä sitten pitäisi tehdä, kyllä mielellään tehtäisiin, jos tiedettäisiin, mitä voitaisiin tehdä. Minä vastasin silloin hänelle, että ensinnäkin pitää puuttua hallitusten toimiin eikä yksittäisten perheitten tai yksityisten ihmisten toimiin. Pitää edellyttää, että kohdemaiden hallituksilla on väestöohjelma ja että ne saavuttavat sillä myös tuloksia.

Sitten ministeri Kankaanniemi kysyi minulta yksityiskohtia. Nyt minä esitän yksityiskohtia siitä syystä, että muuten hän voi sanoa edelleen, että tämä kysymys on täysin ilmassa. — Minä huomaan juuri, että ministeri Kankaanniemi on astunut saliin. Tervetuloa! Minä puhun meidän vanhasta yhteisestä aiheestamme täällä.

Esitän nyt kahden maan perhesuunnitteluohjelman yksityiskohtia, joissa on saavutettu tuloksia. Ensimmäiset yksityiskohdat olen poiminut professori Lauri Saxénin esitelmästä, jossa hän halusi osoittaa, miten tehokkaisiin tuloksiin joissakin maissa on voitu päästä.

Etelä-Koreassa väestönkasvu on pudonnut siten, että vuodelta 60, jolloin se oli 2,9 prosenttia, se on vuoteen 85 mennessä pudonnut 1,35 prosenttiin. Se on tapahtunut mm. seuraavilla toimenpiteillä: Vuonna 1962 alkoi yleinen tiedottaminen ja valistustyö kyseisestä aiheesta. Vuonna 1974 alkoi valistus kouluissa pakollisena kouluaineena. Vuonna 1976 annettiin tuloveron vähennystä pieniperheisille. Vuonna 1977 valtion asunnot priorisoitiin steriloiduille perheille, vuonna 1982 lainaa, asumistukea ja terveydenhoitotukea annettiin steriloiduille pareille, joilla oli enintään kaksi lasta, ja 1985 vapaa lääkintähuolto annettiin steriloidun parin ainoalle lapselle. Näillä toimenpiteillä on siis Etelä-Koreassa saatu väestönkasvu putoamaan 1,35 prosenttiin hyvin lyhyessä ajassa.

Sitten Kiinan perhesuunnitteluohjelmasta. Kiinassa on avioliittolaki: naiset 20 vuoden ikäisenä, miehet 22 vuoden ikäisenä voivat mennä naimisiin, ei aikaisemmin. Suositus on kolmea

vuotta korkeampi. Yhden lapsen saa synnyttää ilman erillistä anomusta, anomuksella toinen lapsi, jolloin on toisesta lapsesta maksettava noin vuoden palkka. Toisen lapsen jälkeen annetaan kehotus sterilointiin ja hedelmällisyyden menetyksestä maksetaan noin kahden kuukauden palkka. Edelleen toimii sosiaalinen kontrolli, jossa koko yhteisö, jossa asianomainen henkilö toimii, voi menettää ns. valtion bonuksensa, jos sen perhe- tai lapsikiintiö ylitetään. Tällä tavoin Kiinassa on saatu väestönkasvu putoamaan korealaiselta tasolta noin 1,3 prosenttiin vuoden 85 paikkeilla, ja edelleen näyttää siltä, että tämä eteneminen jatkuu.

Täydellisyyden vuoksi katson asiakseni myöskin puuttua joihinkin vasta-argumentteihin, jotka esitettiin täällä edellisen keskustelun yhteydessä, siitä syystä että kaikki eivät ehkä olleet paikalla täällä.

Puhuttiin ensinnäkin käytännön vaikeuksista, mikä liittyi nähdäkseni juuri tähän ministeri Kankaanniemen esittämään kommenttiin. Äskeisillä Lääkäripäivillä esitettiin, että koko maapallon väestöohjelman laatiminen ja saaminen toimivaksi maksaisi noin 50 miljardia markkaa. Minä pidän tätä lukua erittäin pienenä ja erittäin optimistisena. En usko, että se pitää paikkansa. Mutta vaikka se olisi kaksinkertainen ja vaikka se olisi viisinkertainen, ei ole kysymyskään siitä, ettei sitä pitäisi heti lähteä toteuttamaan ennen kaikkia muita toimenpiteitä, ennen kaikkia muita kehitysavun toimenpiteitä. Meidän ehdoton velvollisuutemme on tehdä tälle asialle jotakin.

Toinen argumentti oli se, että meillä ei olisi oikeutta puuttua tapahtumien kulkuun, koska itse olemme aiheuttaneet ne ongelmat, mitä kehitysmaissa tällä hetkellä on väestönkasvun suhteen. Eihän se tietenkään merkitse sitä, että meillä ei olisi oikeutta puuttua, vaan se merkitsee sitä, että meillä on velvollisuus puuttua näihin kysymyksiin.

Kolmas ajatus, jonka esitti muistaakseni ed. Vesa Laukkanen, oli eräänlainen science fiction -ajatus lyhyen tähtäyksen maapallosta, jossa kuviteltiin, että on riittävää, jos kaksi seuraavaa sukupolvea saa elää maapallolla, lopuilla ei nyt ole niin väliä. En tiedä, onko tämä kristillisten yleinen ajatus vai onko se nimenomaan ed. Vesa Laukkasen ajatus. Minusta ajatus ei ole erikoisen eettinen, kun ajatellaan tulevia sukupolvia.

Ainoa relevantti vasta-argumentti, jota minusta kannattaa edes käsitellä, oli kysymys ihmisoikeuksista, jolloin perustana ilmeisesti on se, että olisi jonkinlainen kaikkein perustavin ihmisoikeus synnyttää enemmän kuin kaksi lasta. Minusta olisi mielenkiintoista tietää, jos maapallolla elämä vielä jatkuisi, jos maapallolla olisi vielä ihmisiä vuonna 2050, jos vielä sattumalta kävisi niin, että Suomi-niminen valtio olisi olemassa ja tämä puhujakorokekin olisi vielä tässä paikassa vuonna 2050, mitä pidän kyllä epätodennäköisenä, miten suhtauduttaisiin silloin sellaiseen henkilöön, joka tulisi tähän puhujakorokkeelle ja sanoisi, että on perustava ihmisoikeus saada enemmän kuin kaksi lasta. Minä epäilen, että sellainen henkilö toimitettaisiin mielisairaalaan pikaisesti. Näin tulisi tietysti tapahtua jo tänään siitä syystä, että tämä vasta-argumentti on mielestäni myöskin täysin päätön.

On eri kategorioiden kysymyksiä, joita ei voi käsitellä samanaikaisesti. On ensinnäkin planeetan laajuisia, pysyvästi ja vaikeasti peruttavia muutoksia. Se on oma mittakaavansa. Silloin on kysymys sen tyyppisistä asioista kuin esimerkiksi kasvihuoneilmiö ja väestönkasvu. Ne vaikuttavat koko planeetan globaalisiin luonnon olosuhteisiin. Ne liittyvät koko elämän jatkumiseen maapallolla. Sitten on näitä huomattavasti vähäisempiä kysymyksiä, esimerkiksi ihmisyhteisöjen sisäiset valtasuhteitten kysymykset, jotka ovat riippuvaisia kulttuurista ja sidottuja aikaan ja paikkaan ja vaihtelevat vuosisadasta toiseen. Nämä eivät tietenkään ole mitään absoluuttisia kysymyksiä, vaan ne ovat arvioitavissa hetkittäin uudelleen. Näihin kysymyksiin liittyvät sentapaiset asiat kuin ihmisoikeudet, sananvapaus jne. Ne liittyvät yksityisten ihmisten viihtyvyyteen lähinnä. Näiden kahden kategorian kysymyksiä ei voi asettaa vastakkain. Se on looginen mahdottomuus.

Herra puhemies! Minä toivon, että ministeri Kankaanniemi on joulun ja uudenvuoden aikana keksinyt ratkaisun maapallon väestöongelmaan ja siihen, miten Suomi aikoo siihen puuttua. Tänä aikana, kuten sanoin, väkiluku on lisääntynyt 6 miljoonalla hengellä, ja nyt olisi aika, ministeri Kankaanniemi, puuttua napakasti asioiden kulkuun.

Ed. Wahlström: Herra puhemies! On ollut hyvin mielenkiintoista seurata ulkopoliittista keskustelua, jonka useissa puheenvuoroissa on ollut historian kertaamista ja sen osoittamista, että on joskus ollut oikeassa. Erittäin virkistävää oli, että ed. Paloheimo puuttui tulevaisuuden asioihin ja erittäin keskeisiin asioihin ja hyvin ansiokkaalla tavalla.

Minäkin epäilen, että ministeri Kankaanniemi ei ole keksinyt kovinkaan paljon keinoja väestöongelmaan. Hänhän on mm. ollut sitä mieltä, että aidsiakaan ei voida parantaa kondomeilla vaan kristillisellä siveellisyydellä, ja hänellä saattaa olla samanlainen käsitys myös syntyvyyden säännöstelystä. (Välihuuto) — Niin, ehkäisystä!

Minäkin puutun lähinnä vain kehitysyhteistyöasiaan sen takia, että se on tämän budjettiesityksen eräs suuri häpeäpilkku. Samat edustajat, jotka vuosikausia hyvin suuressa yksimielisyydessä ovat olleet tavoittelemassa YK:ssa hyväksyttyä ja meidän hyväksymäämme kehitysyhteistyöosuutta, ovat nyt hyvin vähin äänin hylkäämässä tämän tavoitteen ja kääntämässä kehitysyhteistyöpolitiikan aivan toiselle uralle. Ehdottomasti tarvitaan monenlaisia laadullisia parannuksia, arvioita siitä, mitä tuloksia kehitysyhteistyö on tuonut. Mutta sen varjolla ei pidä määrärahoja vähentää.

Tällä hetkellähän tilanne on se, että vielä toissa vuonna, vuonna 90, oli määrällistä kasvua kehitysyhteistyömäärärahoissa ja ensi vuoden rahat vähenevät hyvin radikaalisti. Jos katsotaan aivan budjettikirjan lukuja, vuoden 90 tilinpäätös kertoo tuolloin käytetyn 800 miljoonaa markkaa enemmän rahaa kuin nyt esitetään ensi vuoden budjetissa.

YK:n asettamaa tavoitetta 0,7:ää prosenttia ei ole koskaan saavutettu. Maksatuksissa se on ollut 0,6:n paikkeilla ja ensi vuonna kehitysyhteistyöosaston arvion mukaan jää noin 0,57:ään. Kuten on ennenkin todettu, jos bruttokansantuoteosuutta halutaan tavoitella samalla lailla kuin aikaisemmin, luulisi olevan helpompaa saavuttaa se silloin, kun bruttokansantuote laskee. Toisin sanoen prosentuaalinen osuus nousee samalla rahamäärällä, mutta nythän on lähdetty aivan toiseen suuntaan. On todella sitä rajusti leikattu. Siinä mielessä selittelyt laadun paranemisesta eivät muuta sitä tosiasiaa, että on irtisanouduttu YK:n tavoitteesta ja tällä tavoin häpeällisesti horjutetaan Suomen uskottavuutta asiassa. Toki YK:n tavoite on poliittisesti asetettu. Ei se ole mistään matemaattisista suureista löydettävissä. Ei sille voi osoittaa mitään määräytymisperiaatetta, mutta me olemme sen hyväksyneet ja lähteneet siitä, että siitä pidettäisiin kiinni niin nousu- kuin laskukaudellakin.

On totta, mitä on mm. keskustelun yhteydessä, johon ed. Paloheimo viittasi, viime vuoden puolella todettu, että suurien ympäristö- ja erityisesti väestöongelmien ratkaiseminen onnistuu vain kehitysmaiden ja teollisuusmaiden yhteistyöllä, mutta tämä ei poista varsinaisen kehitysyhteistyön tarpeellisuutta, jolloin erityisesti tarvitaan lisäpanostusta ympäristö- ja väestöasioihin, köyhyyden poistamiseen.

Tuostakin asiasta me olemme tietysti moneen kertaan keskustelleet, mikä on syy ja mikä on seuraus. Minä pidän aika tärkeänä myös sitä huomautusta, että väestönkasvu on ainakin osittain köyhyyden seurausta, sitä että halutaan turvata tulevaisuus mahdollisimman suurella lapsimäärällä ja se tavallaan korvaa puuttuvan sosiaali- ja eläkepolitiikan. Mutta siitä ei kannata kiistellä. Tosiasia on se, että väestönkasvu on suuri ongelma niin kuin ympäristöongelmatkin ja sen vuoksi tarvitaan nimenomaan perusasioihin ruohonjuuritasolle panostusta kaikkein köyhimpien ihmisten auttamiseen.

Tässä asiassa valitettavasti meidän hallituksemme on hyväksynyt ja nyt eduskuntakin näyttää hyväksyvän linjan, jossa vastoin kaikkia aiempia lupauksia juuri kaikkein köyhimmiltä ollaan apu viemässä pois. Suomen kansan ja Suomen valtion tilanne verrattuna kaikkein köyhimpiin kehitysmaihin on todellakin sellainen, että meillä on ja meillä pitää olla varaa auttaa silloin, kun apua tarvitaan.

Minäkin haluan lainata erästä tohtoria. Nimittäin Tapio Varis puhui eduskunnassa pari kuukautta sitten kehitysyhteistyökysymyksistä. Hän esitti erään mielenkiintoisen havainnon, joka liittyy yleisperiaatteeseen, josta täälläkin on puhuttu. Hän nimittäin kertoi, että niihin aikoihin, kun Irakin hyökkäys Kuwaitiin tapahtui, julkaistiin ns. etelän komission raportti "Haaste etelälle", mutta se ei erityisen suurta mielenkiintoa herättänyt, ei saanut paljoakaan julkisuutta. Kuitenkin tohtori Variksen mielestä kysymyksessä oli yhtä oleellinen raportti kuin esimerkiksi Brandtin raportti "Pohjoinen — etelä" tai Brundtlandin komission raportti "Yhteinen tulevaisuutemme". Tuon raportin eräs lopputulema oli se, että etelän on jatkossa luotettava vain itseensä, näin siitäkin huolimatta, että etelän olosuhteiden parantuminen riippuu suuressa määrin suhteista pohjoiseen.

Tämä on mielenkiintoista sen takia, että tänäänkin puhutaan meillä, että 1970-luvulla omaksuttu kehitysyhteistyöpolitiikka on ollut kokonaan virheellistä ja että nyt erityisesti markkinatalouden ja siihen liittyvien poliittisten ym. järjestelyjen avulla voitaisiin kehittää uusi lähestymistapa. Toki uusia lähestymistapoja ja mahdollisuuksia on löydettävissä, jos ajattelemme,

että kylmän sodan päättyminen tuottaisi sen tuloksen, että myös todellisesti siirrettäisiin määrärahoja kilpavarustelusta esimerkiksi kehitysyhteistyöhön.

Mutta etelän komission raportti sen sijaan toteaa, että emme koskaan pysty antamaan vastausta siihen, olisiko 1970-luvun kehitysstrategia johtanut tuloksiin vai ei, koska 1980-luvulla tapahtunut äkillinen kriisi ja monenkeskeisen yhteistyön vastainen henki lopettivat kokeilut ennen kuin tuloksia olisi voinut ollakaan.

Pohjoinen — etelä-dialogi alkoi jo vuonna 1974 tarkoituksena nimenomaan neuvotella sellaisista muutoksista globaalissa talousjärjestyksessä, jotka olisivat tukeneet kehitystä. Nyt näyttää, että tämä dialogi on täydellisesti hävinnyt, ja minusta siitä on osoituksena sekin, että eduskunta kaikessa hiljaisuudessa hyväksyy valtavan suuren vähennyksen kehitysyhteistyömäärärahoihin ja on valmis romuttamaan koko sen ajatuksen, joka meillä on ollut. Toki ilmeisesti ei varsinaista kehitysyhteistyöstrategiaa kovin pitkälle ole pystytty toteuttamaan. Ainakin meillä taloudellisten kehitysmaasuhteiden neuvottelukunta niin väittää ja vaatii, että pitäisi rakentaa Suomelle erityinen kehitysyhteistyöstrategia, jonka mukaan toimittaisiin.

Haluan vielä kerran painottaa sitä, että pidän hyvin tärkeänä kehitysyhteistyön uudelleenarviointia. Virheellisiä lähtökohtia ja kielteisiä vaikutuksia on arvioitava kriittisesti, mutta sen perusteella ei pidä lähteä miljardikaupalla vähentämään rahoja myöskään kohteista, joihin me olemme sitoutuneet. Me olemme antaneet kansainvälisiä lupauksia, ja nimenomaan hallituksen ja nyt ilmeisesti eduskunnan hyväksymä säästölinja rohkaisee sellaista ajattelua, jossa ei etsitäkään uusia ideoita, hylätään uudet ideat, pitäydytään vain vanhassa ja säästetään. Kehitysyhteistyö on monessa suhteessa ihmisen ja ihmisyyden kasvun kannalta tärkeätä. Se on erittäin keskeinen yhteistyön ja solidaarisuuden kanava, jota kautta kansainvälisyyttä todella opitaan.

Totta kai pitää asettaa tietyt reunaehdot kehitysyhteistyölle. Jo ed. Paloheimo viittasi ehtoihin. Me olemme viime aikoina hyvin voimakkaasti puhuneet demokratiasta ja ihmisoikeuksista. Varmasti muitakin ehtoja tulee asettaa ja on asetettukin. Valitettavasti vain viime vuosien kehitysyhteistyössä on näyttänyt tärkeimmäksi ehdoksi tulleen se, että yhteistyö tuottaisi hyötyä myös suomalaiselle teollisuudelle. Sillä tavoin se on hyvin usein kytketty siihen, että meidän oma tuotantomme olisi siinä mukana.

Sen sijaan reunaehtoina äsken mainittujen lisäksi — myös väestöasia on hyvin keskeinen — tulisi olla nimenomaan ympäristövaikutukset, miten sovelletaan erilaista teknologiaa niin, että se sopii kehitysmaihin, naisten asema, josta mm. ministeri Kankaanniemi hyvin kauniisti puhui silloin, kun kehitysyhteistyökertomusta käsiteltiin jne., erityisesti paikallisten kulttuurien säilyminen ja yleiset ihmisoikeudet, jotka moneen kertaan ovat jo tulleet esiin.

Vasemmistoliiton ryhmä on jättänyt vastalauseen valiokunnan mietintöön. Toki hyvin paljon pitäisi enemmänkin tehdä esityksiä. Me olemme kuitenkin keskittyneet muutamiin ja tulemme esittämään lisämäärärahaa nimenomaan YK:n väestörahastolle, jotta voitaisiin toimia siihen suuntaan, että väestöräjähdys estettäisiin. Sen lisäksi olemme havainneet, että Kehitysyhteistyön Palvelukeskuksen työ, joka on ollut hyvin tuloksellista, ei ole saanut budjetissa arvonantoa. Olemme sitä mieltä, että tuota työtä pitäisi tukea, ja tulemme esittämään myös Kehitysyhteistyön Palvelukeskukselle lisää määrärahoja.

Toivoisin, että tämä keskustelu jatkuisi mutta ei niin, että ensimmäisenä ollaan määrärahoja vähentämässä, vaan niin, että kun 0,7 prosentin tavoitetta edelleen kunnioitetaan ja siihen pyritään, samalla myös keskusteltaisiin yhteistyön ja kehitysavun laadusta, työn sisällöstä ja tuloksellisuudesta. Ne ovat viime kädessä kuitenkin tärkeimmät, rahat ovat vain välineitä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Näkisin asian niin, että tärkeintä olisi sitoa kehitysapu sillä saavutettavan kestävän kehityksen tuloksiin. Siis jos maalle annetaan kehitysapua, täytyy olla perusteltua syytä olettaa, että huominen päivä on siellä kestävästi parempi kuin se päivä, jolloin apua annetaan. Se on se vanha teoria: anna kalastajalle ei kaloja vaan verkot. Moneen kertaan se on lausuttu, mutta siitähän on lähdettävä, jos aiomme pysyvästi auttaa kehitysmaita.

Mitä tulee varoihin, huomautan ed. Wahlströmille siitä, että kun kehitysapumme on perinteisesti sidottu tiettyyn osaan bruttokansantuotteesta, en nyt tiedä, mikä se prosentti tulee olemaan, on huomattava se, että jos me emme itsekään saa, niin emme voi toisillekaan antaa eli kun bruttokansantuotteemme laskee, emmehän me voi pitää markkamääriä samoina, vaan ne

muuttuvat sen mukaisesti kuin tietty tavoiteltu prosenttiosuus bruttokansantuotteesta on. Toki se vähenee, minä tiedän sen, muttei se vähene siinä suhteessa, kun ed. Wahlström antoi täällä ymmärtää.

Ed. Wahlström (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Aittoniemi tuossa lopussa hieman korjaili väitettään. Jos bruttokansantuote laskee ja kehitysyhteistyömäärärahat laskevat samassa suhteessa, niin silloinhan meidän pitäisi pysyä siinä 0,7:ssä, mutta valitettavasti näyttää nyt siltä, että pääsemme 0,5:een ensi vuonna eli siis rajusti enemmän vähennetään määrärahoja kuin kansantuotteemme näyttää laskevan. Se on täysin vastoin niitä päätöksiä, mitä olemme yhteisesti hyväksyneet tästä linjasta, jonka olemme asettaneet tavoitteeksi. Tässä maassa näyttää olevan niin, että hyväksymme kyllä sen, että jotkut pankinjohtajat tuhlaavat 14 miljardia tai me tuhlaamme hävittäjiin miljardeja tai annamme verohelpotuksia kaikkein rikkaimmille suomalaisille, mutta jos muutama sata miljoonaa pitäisi antaa maailman kaikkein köyhimmille ihmisille, niin siitä olemme valmiit vähentämään. Se on hirvittävää.

Ed. Paloheimo (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tämä on vastauspuheenvuoro äskeiseen ed. Aittoniemen puheenvuoroon sikäli, että on aivan ilmeistä ensinnäkin, että pitäisi pyrkiä nimenomaan kestävään kehitykseen. Pitäisi pyrkiä kehitysavun kohdemaissa siihen, että ne saavuttaisivat omavaraisen tilan, jossa ne pystyisivät sitten säilyttämään oman ympäristönsä ja omat muutkin olosuhteensa kestävällä tavalla.

Ristiriita on ilmeisesti siinä, että tällaisen tilan saavuttamiseen nykyiset kehitysapurahat eivät riitä, eivät edes ne 0,7 prosenttia, mitkä aikaisemmin on käytetty, vaan ne pitäisi luultavasti moninkertaistaa ei pelkästään Suomessa vaan kaikissa teollisissa maissa. Tämä on se kissa, joka pitää nostaa pöydälle. On ristiriitaista samanaikaisesti vaatia kehitysapurahojemme pudottamista ja ehdollistaa ne kestävään kehitykseen. Sen sijaan ei ole ristiriitaista ehdollistaminen ja samanaikainen kehitysapumäärärahojen nostaminen. (Ed. Aittoniemi: Ei kun työn valvonta!) — Ja valvonta myös. — Mutta näitä molempia täytyy toteuttaa. Kysymys ei tässä tapauksessa ole oikeastaan siitä, että halutaan olla hyviä ja oikeudenmukaisia ja moraalisesti kunnioitettavia, vaan kysymys on myös meidän olemassaolostamme pitkällä tähtäyksellä: Tämä pitäisi ymmärtää.

Ed. T. Roos: Arvoisa puhemies! Ed. Wahlström jo puheenvuoronsa alussa viittasi siihen keskusteluun, jota ulkopolitiikan osalta on täällä käyty. Sanoisin sitä kyllä viisasteluksi siitä, mitä kukin on joskus aikanaan sanonut. Mielestäni se osoittaa todeksi sen, että paitsi tulevaisuuden, myös menneisyyden ennustaminen näyttää olevan muutamille ylivoimaisen vaikeata.

Ed. Wahlström muutenkin varsinaisessa puheenvuorossaan puuttui kehitysapuun, ja siitä aion jonkin sanan minäkin sanoa. Totean vain, että näytämme ajattelevan pitkälti samalla tavalla.

Meillä Suomessa ja Suomella ei mene erityisen hyvin, siitä asiasta täällä on puhuttu ja puhutaan liki jokaisessa yhteydessä paljon, joten ei siihen tässä yhteydessä sen enempää. Viittasin siihen vain siksi, että sitäkin asiaa on pidetty verukkeena supistettaessa kansainväliseen kehitysyhteistyöhön varattavia määräahoja. Tämänkin vuosikymmenen suurimpia globaalisia haasteita ovat edelleen köyhyyden poistaminen, maailman väestönkasvun hillitseminen, ympäristökysymykset sekä kestävään kehitykseen tähtäävän taloudellisen kasvun aikaansaaminen. Budjetin vastaus tähän näkyy olevan avun supistaminen. Tuntuu kuin ei tiedettäisi meneillään olevista suurista hankkeista ja pitkälle viedyistä suunnitelmista, puhumattakaan nyt inhimillisestä hädästä, johon mekin voimme päivittäin tutustua ainakin television kuvaruudun välityksellä.

Tulemme vastalauseessamme esittämään, että välittömästi pitää laatia kehitysyhteistyön toimenpideohjelma. Määrärahojen supistuessa sellainen on välttämätön siksikin, että määrärahojen leikkaukset eivät kohdistuisi kohteisiin, joita ei sormeileman pidä.

Budjettia silmätessä joutuu toteamaan myös sen, että supistukset kohdistuvat erityisen voimallisina erityisesti sosiaalisiin kohteisiin, kuten täälläkin on todettu: YK:n lastenrahaston ja Väestörahaston määrärahoihin. Inhimillisin perustein eivät tuollaiset aikeet ainakaan ole perusteltavissa.

Kansalliseen kehitysjoukkotoimintaan määrärahoja on myös leikattu. Tämäkin aie tuntuu huonosti perustellulta, kun tietää, millainen joukko kansalaisjärjestöjä on esimerkiksi Kepan takana. Kepahan on lyhennys sanoista Kehitysyhteistyön Palvelukeskus, ja osoittaakseni väitteen todeksi, että se on todella laajojen kansalais-

järjestöjen yhteistyöelin, luen tässä sen jäsenjärjestöt. Ne ovat aakkosjärjestyksessä, lista on pitkä:

Afrikan tähti, Aiesec-Suomi, Arabikansojen Ystävyysseura, Aseistakieltäytyjäliitto, David Livingstone -seura, Emmaus Jokioinen, Emmaus Kuopio — Siilinjärvi, Emmaus Ystävät, Etraliitto, Filadelfiaförsamlingen, Filippiinit-seura, Förbundet De Utvecklingsstördas Väl, Gospel Flight, Iisalmen nuorison tukiyhdistys, Interpedia, Invalidiliitto, Jyväskylä — Jalapa ystävyysseura, Jyväskylän kehitysmaayhdistys, Järvenpään kehitysmaakauppayhdistys, Kambodzhan ystävyysseura, Kansainvälinen Kristillinen Nuorisovaihto Icye, Kansainvälinen Solidaarisuussäätiö, Kansainvälinen Solidaarisuustyö, Kansainvälinen Vapaaehtoinen Työleirijärjestö, Kansainvälisen kehitysyhteistyön seura, Kansallinen Sivistysliitto, Kansallinen Terveyskasvatusliitto, Kansan Raamattuseuran säätiön kansainvälinen osasto, Kansan Sivistystyön Liitto, Kehitysmaantieteen yhdistys, Kehitysmaaryhmä Mikrotellus, Kehitysvammaliitto, Keskustan Opiskelijaliitto, Keuhkovammaliitto, Kirkon ulkomaanapu, Kokoomuksen Naisten Liitto, Kristillinen kehitysapuyhdistys Elen, Kunnallisten työntekijäin ja viranhaltijain liitto KTV, Kuopion kehitysmaayhdistys Juutti, Kuulonhuoltoliitto, Kuurojen Liitto, Kynnys ry, Lahden kehitysmaakauppayhdistys, Lahden Tansania-seura ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Liikealan ammattiliitto, Luonto-Liitto, Lääkärin sosiaalinen vastuu, Maailmankauppa, Maaseudun Sivistysliitto, Marttaliitto, Metallityöväen Liitto, Metsäalan Toimihenkilöliitto, Mikkelin kehitysmaayhdistys, Naisjuristit, Nuoren Keskustan Liitto, Nuorten Kotkain Keskusliitto, NNKY:n Liitto, Näkövammaisten Keskusliitto, Opettajien Ammattijärjestö, Oulu — Matagalpa-ystävyysseura, Pand-Taiteilijat rauhan puolesta, Parasta Lapsille, Pehmeän kehityksen rahasto, Pelastusarmeija, Pohjois-Suomen kehitysmaayhdistys Pääskyt, Porvarillinen kansainvälisyysyhdistys, Raahen kehitysmaayhdistys, Raittiuden Ystävät, Rauhankasvatusinstituutti, Samfundet Folkhälsan, Sosialidemokraattisen Nuorison Keskusliitto, Sosialidemokraattisen Opiskelijanuorison Keskusliitto, Sosialidemokraattiset Naiset, Suomen AFS, Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK, Suomen Demokraattinen Nuorisoliitto, Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys, Suomen IPS-yhdistys, Suomen Kansanopistoyhdistys, Suomen Kauppaopiskelijain Liitto, Suomen kirjastoseura, Suomen Kristillinen Ylioppilasliitto, Suomen Kristillisen Liiton Nuoret, Suomen Lepralähetys, Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys, Suomen Lähetysseura, Suomen nuorisojärjestöjen yhteistyöjärjestö SNT, Suomen nuorten ja opiskelijoiden YK-liitto, Suomen Pakolaisapu, Suomen Partiolaiset, Suomen Perushoitajaliitto, Suomen rauhanliitto — YK-yhdistys, Suomen Rauhanpuolustajat, Suomen Sadankomitealiitto, Suomen Setlementtiliitto, Suomen Tekniikan Opiskelijoiden Liitto, Suomen Teollisuustoimihenkilöiden Liitto, Suomen Unifem, Suomen Vapaa Ulkolähetys — Lähetyksen Kehitysapu, Suomen vapaakirkko, Suomen World Vision, Suomen YK-liitto, Suomen ylioppilaskuntien liitto, Suomen 4H-liitto, Suomi — Burma-yhdistys, Suomi — Chile-seura, Suomi — Etiopia-seura, Suomi — Ghana-seura, Suomi — Kuuba-Seura, Suomi — Marokko-seura, Suomi — Mosambik-Seura, Suomi — Namibia-Seura, Suomi — Nepal-seura, Suomi — Nicaragua-seura, Suomi — Tansania-seura, Suomi — Vietnam-Seura, Taksvärkki, Tekniikka elämää palvelemaan, Teknisten Liitto, Terveydenhuoltoalan ammattijärjestö Tehy, Terveyskasvatuksen keskus, Varkauden kehitysmaayhdistys ry, Vasa U-landsbutiksförening, Vasemmistoliiton naiset, Väestöliitto, Yhteiset Lapsemme, Ympäristö ja kehitys sekä Äetsän seudun kehitysmaaseura. Sen lisäksi sillä on koko joukko kannatusjäseniä, joita tässä jo luettelon näin pitkäksi tullessa en tämän pitemmälle luettele.

Mielestäni se osoittaa vain, että Kepan takana on merkittävä osa tästä Suomen kansasta ja kuitenkin siltäkin nyt otetaan pois. Uskon, että nämä taustajärjestöt kyllä pystyvät — ja myös sen tekevät — valvomaan, että rahat ainakin sitä kautta menevät sillä tavalla kuin on luvattukin.

Tulemme esittämään kehitysjoukkotoimintaan lisää varoja 6 miljoonaa markkaa siten, että kahdenvälisen avun maittain jakamattomasta osasta varataan tarkoitukseen varattava määräraha. Emme pidä myöskään perusteltuna Unrwan avustusmäärärahan alentamista. Nykyisessä maailmantilanteessa nimenomaan Unrwan merkitys on lisääntynyt.

Herra puhemies! Sosialidemokraatit ovat huolissaan siitä suunnasta, johon kehitysyhteistyötä nyt ollaan meillä viemässä. Tässäkin suhteessa budjetin sanoma on karvas pettymys.

Ed. Riihijärvi: Herra puhemies! Ulkoministeriön hallinnonala on budjetissa varsin merkittävä. Suhteet muihin maihin ovat välttä-

mättömyys ja yhä merkittävämmiksi ne tulevat vuosi vuodelta. Ulkoministeriön toiminnassa on kuitenkin edelleenkin mielestäni vallalla asenne, jota voidaan sanoa kyyristelyksi ja vaikenemiseksi. On asioita, jotka eivät välttämättä maksa rahaa, mutta jotka vaativat kuitenkin virkamiehiltä ja poliittisilta päättäjiltä valppautta, valvomista. Lieneekö syynä ulkoministeriön tällaiseen asennoitumiseen heikko tietojen saaminen tai vielä pahempaa, jos se on tietoinen halu sulkea silmät ympärillämme tapahtuvilta tosiasioilta.

Ed. Paloheimo viittasi vallankaappaukseen viime syksynä Moskovassa ja siihen asennoitumiseen, jota meidän ulkoministeriömme tapahtumaan osoitti. Nyt tämän tapahtuman toisinto on parhaillaan Georgiassa eli Gruusiassa. Vallankaappaajat ovat viikkokausia terrorisoineet Tbilisiä. Nyt on 70 kansanedustajaa vangittu ja suuri osa ministereistä. Muun muassa parlamentin ensimmäinen varapuhemies Nemo Bursuladze on vangittu eikä tiedetä, missä hän on. Eduskunnan Georgia-ryhmä kutsui neljä Georgian eli siis Gruusian parlamentin kansanedustajaa vieraaksi. Vierailun piti alkaa eilen. Kuitenkin vieraaksemme kutsutut kansanedustajat on kaikki vangittu. Kuten tiedämme, presidentti Gamsahurdia on paennut maasta.

Olemme kuitenkin kansakuntana olleet tämän asian suhteen hiljaa, vaikka viikkokausia olemme saaneet tätä seurata mm. televisiosta. Ulkoministeriö on hiljaa, vaikka vapailla vaaleilla valitut kansanedustajat ja presidentti on syrjäytetty ja aseettomia ihmisiä ammutaan jatkuvasti. Ei voi olla valtion sisäisiin asioihin puuttumista ja väärää puuttumista, kun ihmisoikeuksien loukkaukset ja kansanvallan tuhoamiset tuomitaan.

Vetoankin Suomen kansanedustajiin, että kaikilla mahdollisilla tavoilla vaikutamme lain ja oikeuden palautumiseen myös Georgiassa, niin kuin olemme vedonneet jo Jugoslaviankin puolesta. Jos me olemme hiljaa, sillä me annamme hyväksymisen myös Georgian tapahtumille. Mikäli läntiset demokratiat ja näiden yhteisöt eivät tuomitse Georgian laitonta vallankaappausta, on se selvä näyttö eri puolilla Kaukasiaa toimiville aseellisille ryhmille siitä, että demokraattisilla vaaleilla ei ole mitään merkitystä, että pieni mutta vahvasti aseistettu ryhmä voi milloin tapansa kaapata vallan, ilman että länsi mitenkään reagoi asiaan.

Herra puhemies! Kuten sanoin, maailmassa on paljon tapahtumia ja asioita, joihin kannanmäärittely ei varsinaisesti lisää budjetin loppusummaa mutta jotka kuitenkin kansakunnan olemassaolon kannalta ovat välttämättömiä. Meidän on kaikissa tilanteissa tuomittava kansanvallan ja ihmisoikeuksien loukkaukset, tapahtuivat ne sitten lännessä tai idässä, tapahtuivat ne vanhoissa demokratioissa tai niissä, jotka vasta aloittelevat demokratiaa. Jos me vaikenemme, samalla me jo kavennamme omaa kansanvaltaamme ja samalla me annamme hiljaisen hyväksymisen myös ihmisoikeuksien loukkaamiselle.

Herra puhemies! Pidän välttämättömänä, että ulkoministeriö pitää kansanedustajat myös Georgian tapahtumien suhteen oikean tiedon tasolla, ettei jäisi niin paljon arvailujen varaan.

Ed. A l a r a n t a : Herra puhemies! On vanha sanonta, että vaikeneminen on myöntymisen merkki. Siksi joudun käyttämään lyhyen kommenttipuheenvuoron ed. Paloheimon äskeisen puheenvuoron johdosta. Jos ymmärsin oikein ed. Paloheimon puheen, hän totesi, että jo nyt pitäisi toimittaa Suomessakin mielisairaalaan sellaiset ihmiset, joilla on useampia kuin kaksi lasta. Mielestäni tällainen lausunto on järkyttävää kuultavaa Suomen eduskunnassa. Perusoikeuskomitean jäsenenä tiedän, että meillä on sananvapaus. Siksi ed. Paloheimokin saa täällä puhua näin järkyttävästi ja vapaasti.

Haluan kuitenkin tässäkin yhteydessä muistuttaa taas kerran äiti Teresasta, joka totesi, että suurinta köyhyyttä on se pelko, ettei uskalleta synnyttää lapsia maailmaan. (Ed. Riihijärvi: Montako lasta Teresalla oli?) Arvelen, että myös äiti Teresa on köyhyyden ja myös muiden kehitysyhteistyötarpeiden asiantuntija.

Ed. P a l o h e i m o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Alaranta on taas kerran ymmärtänyt täysin väärin. En sanonut, että mielisairaalaan pitäisi toimittaa henkilöitä, joilla on yli kaksi lasta. Minä sanoin, että todennäköisesti, jos vuonna 2050 puhujakorokkeelle nousee ihminen, joka sanoo, että ihmisen perusoikeutena on saada enemmän kuin kaksi lasta, hänet toimitetaan mielisairaalaan. Sitten lisäsin, että mielestäni sellaisista puheista pitäisi toimittaa mielisairaalaan jo nyt, koska ne osoittavat sitä, ettei ole minkäänlaista käsitystä maapallon tulevaisuudesta.

Ed. K o h i j o k i : Herra puhemies! Itsenäisyyden palauttaminen Baltian maille: Virolle, Latvialle ja Liettualle, joilta silloinen Neuvosto-

liitto yli 50 vuotta sitten ryöstösaaliina riisti itsenäisyyden, on osoitus Neuvostoliitossa viime aikoina tapahtuneesta valtarakenteiden ja järjestelmien perusteellisesta muutoksesta ja kommunismin romuttumisesta.

Kommunismi on maailman tuhoisin harhaoppi, se on sitä. Ei mikään muu harhaoppi maailmassa ole aiheuttanut niin paljon tuhoa, tuhonnut luontoa ja elämää kuin kommunismi. Se on nyt siellä huomattu. He kieltävät menneisyytensä, hävittävät kommunismin symbolit, lippunsa. Kommunismi on ongelmajäte, jonka jätteen loppusijoituspaikka heidän mielestään voisi olla kaukana heistä, jotka aikaisemmin sitä oppia tunnustivat.

Oli Baltian maiden kohtalo joutua sen kommunismin ja silloisen Neuvostoliiton orjuuttamaksi orjaleiriksi. Baltian maiden itsenäistymistä joudutti monien maiden aktiivisuus ja heidän omat itsenäistymisvaatimuksensa, joista niitä myös rajulla väkivallan käytöllä yritettiin saada luopumaan. Melko tuoreita ovat muistissamme ne tapahtumat Baltian maissa, kun kansalaisia, jotka vaativat itsenäisyyttä, surmattiin, tapettiin ja kukaan ei tietänyt, kuka antoi käskyn, ei tietänyt Moskovassa eikä muualla. Mutta heillä oli rohkeutta, ja se johti siihen, että vihdoin itsenäisyys näille kolmelle Baltian maalle palautettiin. Peräänantamattomuus oli heillä siinä johtotähtenä, ja sitä he noudattivat.

Myöntäessään itsenäisyyden Virolle, Latvialle ja Liettualle silloisen Neuvostoliiton voidaan katsoa samalla myöntäneen sen vääryyden, mikä tapahtui viikkoa ennen toisen maailmansodan syttymistä Stalinin johtaman Neuvostoliiton Hitlerin johtaman Saksan kanssa tekemän etupiirijakoa koskevan sopimuksen seurauksena. Siinä sopimuksessa sopijapuolet mm. katsoivat koko Baltian ja myös Suomen kuuluvan Neuvostoliiton etupiiriin. Toisin kuin Baltian maat Suomi ei taipunut Stalinin johtaman Neuvostoliiton esittämiin aluevaatimuksiin, joihin suostuminen käytännössä olisi merkinnyt samaa, mitä tapahtui Baltiassa. Se olisi merkinnyt myös Suomen miehitystä ja itsenäisyytemme menettämistä.

Talvi- ja jatkosodan vuosina taisteleva Suomi pystyi säilyttämään maamme itsenäisenä. Se oli koko kansan taistelua maahamme valheen varjossa hyökänneitä valtavia venäläisiä voimia vastaan. Me saavutimme torjuntavoiton. On väärin puhua hävityistä sodista. Jos me olisimme hävinneet, ei meillä olisi itsenäisen Suomen parlamenttia. Meillä ei olisi itsenäisyyttä. Mutta ryöstösaaliina Neuvostoliitto otti meiltä Suomelta Karjalan, Sallan, Kuusamon ja Petsamon alueet sekä Suomenlahden saaria. Aluemenetykset, suunnattoman suuret sotakorvaukset sekä yli 400 000 kotiseutunsa ja kotinsa menettänyttä sekä noin 86 000 kaatunutta ja 200 000 haavoittunutta isänmaamme puolustajaa oli vapautemme hinta.

Aluemenetykset ja sotakorvaukset, jotka Suomen kansa on kokenut ja kokee kansaamme kohdistuneeksi vääryydeksi, olisivat vielä jollain tavalla korjattavissa, jos Neuvostoliitto — tai mitä nimitystä nyt tulisi käyttää: Itsenäisten valtioiden liitto — siihen suostuisi eli hyvittämään kärsimiämme vääryyksiä. Jos se nykytilanteessaan ei vielä haluaisi palauttaa maksamiamme sotakorvauksia, niin ainakin menettämämme alueet se voisi Suomelle palauttaa. Sitä tarkoittava selkeä ehdotus Suomen taholta tulisi mielestäni tehdä nyt, kun oikeudenmukaisuutta jollain tavalla muistuttava hallintotapa ja menettely monissa asioissa näyttää itänaapurissa vähitellen saavan jalansijaa ja toivottavasti myös siellä vakiintuu.

Tässä ei ole kysymys siitä ja tätä ei pidä tulkita siten, että joku edustaja tässä on esittämässä vaatimuksia. Tässä on kysymys ehdotuksen tekemisestä neuvottelujen aloittamiseksi. Puheena olevien alueiden palauttaminen Suomelle tulisi nähdäkseni hyvin merkittävällä tavalla vahvistamaan muiden valtioiden ja koko maailmankin luottamusta entiseen Neuvostoliittoon, nykyiseen Itsenäisten valtioiden liittoon, jota nimeä he käyttävät. (Ed. Laine: Yhteisö!) — No, olkoonpa näin.

Suomelle ja suomalaisille Karjalan ja Sallan sekä Petsamon eli kaikkien menettämiemme alueiden palauttaminen tulisi merkitsemään alkuvaiheessa työtä, työtä ja toimeliaisuutta sekä taloudellisia uhrauksia, mutta meidän on muistettava, että kaikkea sitä, mitä mainituilla alueilla lähes ja osittain ylikin 50 vuoden aikana on tuhottu ja rappeutunut, ei meidän tarvitse uudesti rakentaa hetkessä, sitä mitä ryöstäjä aikanaan tuhosi ja rappeutti. Kuitenkin paljon nopeammin kuin moni nyt ajattelee ja kauhistelee, paljon nopeammin me pystyisimme rakentamaan esimerkiksi vaikkapa Karjalan uuteen kukoistukseensa ja Viipurin, silloisen maamme toiseksi suurimman kaupungin, suureksi suomalaiseksi kulttuurin, yritys- ja liike-elämän keskukseksi vaurastuttamaan kansamme henkisiä ja aineellisia arvoja.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Ed. Kohijoki taisi lausua jotenkin siihen suuntaan, että kommunismi on maailman tuhoisin harhaoppi. Ed. Kohijoki, en usko, että kommunismi on päässyt läheskään niihin saavutuksiin, joita uskonnon varjolla on tässä maailmassa onnistuttu useamman tuhannen vuoden aikana aikaansaamaan. Kommunistit olivat vallassa sentään vain seitsemisenkymmentä vuotta pisimmillääkään.

En sanonut, että uskonnot ovat aiheuttaneet sotia, vaan uskonnon varjolla on aiheutettu sotia ja tuhoa, ja valitettavasti näin tapahtuu edelleen tänäkin päivänä. Eräs alue, missä näin joka päivä tapahtuu, on Lähi-idän kriisialue ja erityisesti Palestiinan alue, jonne Israelin valtio on perustettu ja palestiinalaiset häädettiin siinä vaiheessa kotiseuduiltaan. Tätä palestiinalaisten ongelmaa ei ole ratkaistu. Viisimiljoonainen kansa on edelleen ilman kotimaata, ilman omaa valtiota.

Tämä kysymys on juuri tänä päivänä jälleen entistä ajankohtaisempi, kun neuvottelut rauhan aikaansaamiseksi ovat käynnistymässä. Mutta niitä on taas ollut haittaamassa ikävät tapahtumat. Israelin hallitus päätti karkottaa 12 palestiinalaista kostona siitä, että Gazassa oli surmattu israelilainen siirtokuntalainen. (Ed. Aittoniemi: Eikö se ollut ihan oikein?) — Ei ollut oikein, että tämä Gazasta kotoisin oleva siirtokuntalainen surmattiin, mutta oikein ei myöskään ole se, että nämä palestiinalaiset karkotettiin. Gazassa tapahtunut siirtokuntalaisen murha oli ensimmäinen intifadan aikana. Tämä on tieto, minkä jostain lehdestä olen nyt juuri lukenut. Mutta joka tapauksessa lukumäärä on murto-osa siitä, mitä israelilaisten toimesta on palestiinalaisia surmattu. Mielestäni meidän ei kannatta ruveta kiistelemään, kumpia on tapettu enemmän. Ongelma pitäisi saada ratkaistua niin, että niin palestiinalaisilla kuin israelilaisillakin olisi oikeus rauhanomaiseen elämään.

Kuitenkin Israelin kansainvälistä oikeutta rikkova karkotuspäätös on niin merkittävä, että tähän olisi Suomen hallituksenkin ollut syytä ottaa kantaa, mutta tällaista kannanottoa ei ole näkynyt. Uskon kyllä, että kysyttäessä ministeri Väyrynen ulkoministerinä toteaisi, että Suomi ei hyväksy näitä karkoituksia. Onhan nyt YK:n turvallisuusneuvostokin ensimmäisen kerran yksimielisesti hyväksynyt karkoitukset tuomitsevan kannanoton, siis siten, että myös Yhdysvallat oli tämän lausuman kannalla.

Karkotuspäätös oli Israelilta puhdas provokaatio, jolla on haluttu häiritä rauhanprosessin etenemistä. On ikävää, että tiedotusvälineissä on hyvin pitkälti puhuttu Israelin terroristeina pitämistä palestiinalaisista. On päivänselvää, että Israel pitää näitä henkilöitä terroristeina, mutta jos ruvettaisiin tutkimaan näiden henkilöiden taustaa, niin uskon, että tästäkin eduskunnasta löytyisi useita, jotka ovat toista mieltä siitä, että nämä henkilöt olisivat terroristeja. Joukossa on mm. Unicefin työntekijä ja islamilainen pappi. Varmaan melkein kaikki heistä ovat perheellisiä ja heillä on pieniä lapsia. Pidättekö te oikeana sitä, että näiden perheiden isät karkotetaan? He eivät suinkaan ole ensimmäiset, joille näin on tapahtunut.

Koko elämä Israelin miehittämillä alueilla on sietämätöntä. Juuri vajaa kaksi viikkoa sitten viimeksi soitin Jerusalemiin ja puhuin palestiinalaisen lääkärin kanssa, ja hän kertoi, että tilanne on pahempi kuin Persianlahden sodan aikaan, vaikka ulkonaliikkumiskielto intifadan vuosipäivän jälkeen, jolloin se muistaakseni viimeksi aloitettiin, oli siinä vaiheessa jo muutettu niin, että se oli voimassa ei ympäri vuorokauden eikä ympäri viikon. Esimerkiksi Persianlahden sodan aikana oli 45 vuorokauden yhtämittainen ulkonaliikkumiskielto. Nyt ulkonaliikkumiskielto alkoi kello 17 ja jatkui aamuneljään. Mutta tästä huolimatta hän sanoi, että tilanne on pahempi kuin Persianlahden sodan aikana, koska Israelin viranomaisten ja sotilaiden otteet ovat niin paljon tiukemmat.

Koko tähän tragediaan, joka Lähi-idässä on, pitää saada rauhanomainen ratkaisu. Meillä on myös omalta osaltamme vastuu siitä, että tämä rauhanprosessi päättyy lopputulokseen. Emme me kaikkea väkivaltaa sieltä pois saa. Se ei ole meidän vallassamme. Sen me kaikki varsin hyvin tiedämme. Mutta ratkaisu, joka mahdollistaa rauhanomaisen olon ja nimenomaan tavallisten palestiinalaisten ja israelilaisten perheiden jokapäiväisen elämän mahdollisuudet, lasten koulunkäynnin ja opiskelun esimerkiksi yliopistoissa, on mahdollinen.

Kansainvälisten vaatimusten seurauksena yliopistoista, joita on yhteensä kuusi miehitetyillä alueilla, viisi on avattu. Mutta näiden ulkonaliikkumiskieltojen aikanahan esimerkiksi yliopistojen ja koulujen toiminta on täysin mahdotonta. Tärkein yliopisto, Bir Zeitin yliopisto, on edelleen suljettu. Kovasti odotettiin, että myös se olisi joulukuussa avattu, mutta näin ei tapahtunut, vaan Israelin hallitus jatkoi tätä yliopiston toimintakieltoa vielä kolmella kuukaudella.

Suomen hallitus teki päätöksen siitä, että 40 palestiinalaiselle, nimenomaan Länsirannalta ja Gazasta kotoisin olevalle, annetaan stipendi korkeakouluopiskelua varten ulkomailla. Yhtenä vuonna nämä stipendit ennätettiin myöntää, mutta ministeri Kankaanniemi joulun alla päätti, että tätä ei jatketa. Me edelleen olemme sitä mieltä — puhun nyt eduskunnan Arabikansojen ystävyysryhmän jäsenten nimissä, koska uskon, että me kaikki olemme, vaikka emme ole juuri tästä keskustelleet, samalla kannalla — että näitä stipendejä tulisi jatkaa. Kun herra ministeri Kankaanniemi ei tätä päätöstä ole ollut valmis tekemään, niin vetoamme koko hallitukseen. Tämä on pieni rahasumma. On kysymys 250 000 markasta. Mutta tällä on tärkeä periaatteellinen merkitys. Nimenomaan tällä hetkellä, kun rauhanprosessia yritetään viedä eteenpäin, sitä pitäisi tukea kaikilla sellaisilla tavoilla, jotka voidaan tulkita siten, että niillä nimenomaan tuetaan rauhanomaista ratkaisua.

Nuorten opiskeluoikeus on yksi tärkeimpiä kysymyksiä, jolta kannalta pitäisi katsoa, mitä tällainen miehitys merkitsee. Se merkitsee usealle ikäluokalle, koko nuorten sukupolvelle, käytännössä huomattavaa yhden heidän perusoikeutensa loukkaamista. Se tulee vaikuttamaan heidän elämäänsä koko heidän loppuikänsä. Sen takia mielestäni juuri Suomen kaltaisten valtioiden tulisi tämän tyyppisiin asioihin voimakkaasti kiinnittää huomiota ja vaatia oikeutta opiskeluun ja myös omalta pieneltä osaltaan auttaa konkreettisesti.

Arvoisa puhemies! Olen ainoana puhujana käyttänyt puheenvuoron Lähi-idän kysymyksestä useissa ulkopoliittisissa keskusteluissa. Yleensä ainoastaan vastauspuheenvuoroja onnistuu aikaansaamaan, mutta vakavaa keskustelua tästä asiasta ei ole käyty. Tämmöistä väittelyä puolesta ja vastaan, niin että Israelin puolustajat pitävät palestiinalaisten oikeuksien puolustajia Israelin vastustajina, en pidä järkevänä. Aion käyttää puheenvuoroja varmasti jatkossakin siitä huolimatta, että yksinään näistä asioista saa puhua. Me emme ratkaise maailman ongelmia, mutta meillä on vastuu myös ottaa kantaa. Meidänkin mielipiteellämme on merkitystä siihen, minkälaisissa oloissa ihmiset ympäri maailman elävät.

Olen pahoillani, että ministeri Rehn poistui salista. Uskon, että hän olisi voinut hallituksen tai ainakin omasta puolestaan esittää kannanoton näihin karkotuksiin. Valitettavasti en usko — tai ehkä ei ole syytä olla liian pessimistinen, siis toivon — että ministeri Kankaanniemi ottaisi kantaa tähän asiaan.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Haluan todeta, että kyllä ed. Stenius-Kaukonen palestiinalaiskysymyksistä antaa kovin yksipuolisen kuvan nimenomaan siitä syystä, että hän käsittelee asiaa vain siltä toiselta puolelta. Ei se lasten leikkiä ole tietysti palestiinalaisten osalta, ja se on säälittävä tilanne, mutta kyllä heidän otteensa israelilaisia vastaan ovat vähintäin yhtä raakoja kuin israelilaisten heitä kohtaan. (Ed. Stenius-Kaukonen: Ed. Aittoniemi ei kuunnellut tarkkaan, mitä sanoin!) Ei heitä voida asettaa millään tavalla eri viivalle.

Kaiken lisäksi on huomattava, että — oliko se 1948 vai milloin, kun juutalaisasutus tuli Israeliin — hehän tarjosivat palestiinalaisille sopimusta asumisesta ja hallinnosta. Palestiinalaiset eivät silloin suostuneet mihinkään esitykseen, joka tuli israelilaisten, siis juutalaisten, taholta. Käsitykseni mukaan, tämä on hämärä muistikuva, tämä olisi kuitenkin ollut varsin kohtuullinen kompromissi. Sen jälkeen he ovat nämä vuosikymmenet joutuneet sitten elämään sillä tavalla kuin ovat. Mutta niin kuin sanottu pyysin puheenvuoron ihan siitä syystä, että ei tämä ole näin tämä asia, ed. Stenius-Kaukonen. Tämä on yksipuolinen kuvaus, ja ymmärrän, että eihän teidän tarkoituksenne ollut tietysti juutalaisten puolesta puhuakaan, vaan mustamaalata heidät ja puhua pelkästään palestiinalaisten puolesta.

Ed. Kohijoki (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Edellisen puheenvuoron käyttäjä, ed. Stenius-Kaukonen sanoi, että kommunismi oli vallassa vain 70 vuotta. Mielestäni siinä oli 70 vuotta liikaa. Myös ajattelen näin, että luulisi nyt olevan tuskallista tietää itse olleensa edesauttamassa kommunismia ja levittämässä sitä maailman tuhoisinta harhaoppia Suomessakin. Maailman tuhoisimmaksi harhaopiksi noteeraan edelleen kommunismin ja se noteerataan laajalti. Siihen kuuluivat karkotukset, pakkosiirrot, kidutukset ja teloitukset. Kiinan kommunismiin kuului se, kun he omiaan teloittivat, murhasivat, surmasivat panssareillaan, että he antoivat lausunnon, että se kuuluu ohjelmaan, se kuuluu koulutusohjelmaan, myös nuo teloitukset. Tällaista on kommunismi.

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Niin kuin puheenvuorossani jo totesin, niin puheenvuoroni toden-

näköisesti tulee johtamaan vastauspuheenvuoroihin, joissa vain tätä vastakkainasettelua palestiinalaiset — israelilaiset yritetään luoda. Ed. Aittoniemi ei nytkään niin kuin ei yleensäkään, kuuntele tarkkaan, mitä toinen edustaja sanoo, koska hänellä on omat laput silmillään.

Ed. Kohijoki, uskonnon ja kommunismin varjolla, molempien varjolla, on tehty paljon vääryyttä, mutta uskon, että uskonnon varjolla kuitenkin enemmän.

Ed. L a i n e : Herra puhemies! Olen ed. Stenius-Kaukosen kanssa täsmälleen samaa mieltä siitä, mitä hän puhui Lähi-idän kysymyksestä. Minusta hän hyvin tasapainoisella tavalla tarkasteli kysymystä, viittasi YK:n päätöksiin ja toivoi Suomen hallitukseltakin aktiivisuutta samaan suuntaan kuin YK:n turvallisuusneuvoston tuoreet päätökset.

Sen sijaan ed. Aittoniemi minusta oli kovin yksisilmäinen ja yksipuolinen puheenvuorossaan, jolla hän kritisoi ed. Stenius-Kaukosen puheenvuoroa. Mutta ed. Aittoniemi voi tietysti vielä jatkuvissa puheenvuoroissaan asettua vaikkapa YK:n turvallisuusneuvoston kannalle. Kyllä minäkin toivon, että ministeri Kankaanniemelläkin olisi jotain sanottavaa asiassa, josta YK:n turvallisuusneuvostokin on mielipiteensä lausunut.

Ed. Kohijoki, te olette jotenkin jossakin poterossa. Nouskaa sieltä ylös ja arvioikaa asioita hieman laajemmin. Jos te haluatte Suomen eduskuntaa käyttää naapurimaiden tilanteen arviointiin, niin katsokaa sitten Keski-Eurooppaa Hitlerin aikaan, natsismin aikaan, siihen aikaan, jolloin juuri nämä voimat uhkasivat Baltian maiden itsenäisyyttä, elämää ja kohtaloa.

Ed. K o h i j o k i : Herra puhemies! Edellisen ed. Laineen puheenvuoron johdosta: Siinäkin näkyy kommunismin kauheus, kun se liittoutui fasismin kanssa, niin kuin se teki toisen maailmansodan kynnyksellä. Me saamme vain ihmetellä sitä, että Suomi on siitä kurimuksesta säilynyt, siitä kurimuksesta, joka meidän ylitsemme levittäytyi silloin, kun kommunismi ja fasismi liittoutuivat. Tästä on kysymys.

Ministeri K a n k a a n n i e m i : Herra puhemies! Tehtäväalueeseeni luonnollisesti kuuluu kehitysyhteistyöasiat hallituksessa, mutta aluksi sanon jonkin sanan Lähi-idän tilanteesta. Näkemykseni on se, että meidän on etsittävä kaikki ne keinot ja mahdollisuudet, joilla rauhanomaista ratkaisua noiden ihmisten kärsimyksien lopettamiseksi edistetään. Niiden ratkaisujen etsiminen näyttää olevan tavattoman vaikeaa. Tilanne on monen vuosikymmenen ajan ollut kipeä, eikä se hetkessä ratkea niin kuin eivät monet muutkaan ongelmat.

Mitä tulee puheena olleisiin 12 palestiinalaisen karkoituksiin, niin satuin tänään juuri lukemaan siitä asiasta raportin ja sain selvityksen siitä. Siellä on tapahtunut aivan vastikään pienen ajan kuluessa näiden 12 toimesta neljän israelilaisen surmaaminen eli orpoja ja leskiä on syntynyt sitä kautta. Karkotus on ehkä hieman eri asia kuin surma. Näitä tosiasioita emme voi sivuuttaa, kun tätä asiaa mietitään, emmekä kummankaan osapuolen toimenpiteitä. Minä en hyväksy väkivaltaa kummaltakaan puolelta. (Ed. Stenius-Kaukonen: Saisinko tämän raportin myöskin nähdäkseni!) — Valitettavasti minulla ei ole oikeutta sitä raporttia näyttää. (Ed. Stenius-Kaukonen: Kenen tekemä se on?) — Ne ovat ulkoministeriön sisäisiä asiakirjoja, joita ei ole oikeutta ilman salaisuuden säilyttämistä tietystikään julkaista. Tällaiset tiedot ovat kuitenkin tosiasioita, ja ne on syytä ottaa huomioon. Toisaalta muistutan siitä asettumatta ketään vastaan tai kenenkään puolelle, että palestiinalaiset valitettavasti ovat intifadan aikana surmanneet toisiaan paljon enemmän kuin Israel palestiinalaisia. (Ed. Stenius-Kaukonen: Ei pidä paikkaansa!) — Satoja, jossakin vaiheessa oli 750, kun eri järjestöt taistelevat toisiaan vastaan. — Pitäisi myös saada lopetetuksi niin kuin monella muullakin alueella lasten käyttäminen sotatoimissa. (Ed. Laine: Entä YK:n turvallisuusneuvoston kanta!) — YK tekee omat päätöksensä.

Siirryn kehitysyhteistyöasioihin, joista täällä hieman keskusteltiin. Ensimmäisenä kun saliin tulin, ed. Paloheimo käytti puheenvuoron ja toi mallimaita esille väestöpolitiikan osalta. Hän mainitsi kaksi maata. Etelä-Korean, jossa on päästy kyllä hyvään tulokseen väestönkasvun osalta, jos ajatellaan, että pieni kasvuprosentti on hyvä tulos, niin kuin tässä yhteydessä on tietysti katsottava. Toinen maa oli Kiina.

Valitettavasti sen enempää Etelä-Korea kuin Kiinakaan eivät ole varsinaisia kehitysmaita. Kiinasta meillä oli viimeksi puhetta, että siellä on pääasiassa ankarat kepit käytössä. Etelä-Korea oli nyt uusi maa, jossa on löytynyt porkkanoita ja niillä on päästy tulokseen. Näillä molemmilla, sekä porkkanoilla että kepeillä, varsinaisissa kehitysmaissa, joissa ongelma on

kaikkein pahin ja hallitsemattomin, ei ehkä päästä eteenpäin. Ainakaan en vielä itse ole löytänyt sellaista asiantuntijalausuntoa, että niillä päästäisiin todella tehokkaaseen toimintaan. Tämä ongelma ei joulun ylin elettäessä ole vielä ratkennut ainakaan minun osaltani. En kyllä näe kovin hyviä mahdollisuuksia en enempää Etelä-Korean kuin Kiinankaan käyttämillä keinoilla tai Suomen toimesta ja Suomen kehitysyhteistyön piiriin otettavilla uusilla ja vanhoilla keinoilla hoitaa tätä ongelmaa.

Haluan nostaa yhden uuden maan kuvaan mukaan eli Indonesian, joka on asiaan viime vuosina voimakkaasti panostanut ja saanut myös hyvät tulokset aikaan. Siellä on mielestäni hyväksyttävin keinoin, tästäkin voidaan olla eri mieltä, nimenomaan terveyskasvatus- ja äitiysneuvoloin ja tämän tyyppisellä toiminnalla sekä ehkäisymenetelmin ja niitä kehittämällä päästy väestönkasvussa todella kohtuullisen hyviin tuloksiin. Indonesia on hieman enemmän kehitysmaa kuin esimerkiksi Etelä-Korea tänä päivänä.

Mutta nämä ovat sittenkin poikkeuksellisia maita. Viittaan edelleen siihen, mihin viimeksikin, että kulttuuritekijät, uskonnolliset tekijät ja köyhyys ovat sellaisia asioita, joita ei kepeillä ja porkkanoilla kaikkein köyhimmissä ja väestönkasvun kannalta ongelmallisimmissa maissa kovin helposti ratkaista. En usko minäkään, että 50:llä miljardilla markalla tuota ongelmaa ratkaistaisiin koko maailmassa. Se ei yksinkertaisesti ole rahalla ratkaistavissa. Ehkä paljon on saatavissa aikaan, mutta meillä ei todellakaan ole 50 miljardia edes käytettävissä. Jos katsotaan tilannetta ja kehitystä siitä näkökulmasta, mistä ed. Paloheimo näissä asioissa katsoo ja mitä sinänsä en kiistä, niin tulevaisuus näyttää todella synkältä. Kun se on näin synkän näköinen, niin meidän on edelleen jatkettava tämän asian pohdintaa ja etsittävä tähän lääkkeitä. Korostan kyllä ihmisarvo-, ihmisoikeus- ja elämänoikeuskysymyksiä myös. En voi ajatella, että keinolla millä hyvänsä lähdetään tällaisissa asioissa toimimaan.

Ed. Wahlström puhui määrärahaleikkauksista ja puhui aivan niin kuin asia on. Muistutan mieliin kuitenkin tässä yhteydessä, että edellinen hallitus leikkasi, vasemmistoliitto ei ollut siinä mukana, mutta sosialidemokraatit olivat, rajusti kehitysyhteistyömäärärahoja. He aloittivat toissa vuonna leikkaamisen, ja voin nyt ed. T. Roosille todeta, että aivan niin yksiselitteisesti ei asia ole kuin ed. T. Roos väitti Kehitysyhteistyön Palvelukeskuksen osalta olevan. Nimittäin vuosi sitten silloinen kehitysyhteistyöasioita hoitanut ulkoministeri Paasio leikkasi 5 miljoonaa markkaa pois Kepan kehitysjoukkomäärärahoista. Viime vuonna siihen oli käytettävissä 20 miljoonaa eli juuri sama summa kuin käsiteltävänä olevassa tämän vuoden budjetissa. Hän leikkasi samalla myös kansalais- ja lähetysjärjestöjen kehitysyhteistyövaroja muistaakseni 15 miljoonalla markalla, ja kun tulin tähän tehtävään, niin ensi töikseni palautin sen. En kyllä palauttanut Kepan rahaa, siihen ei ollut sellaisia paineita ainakaan silloin. Nyt tietysti on mahdollisuus, niin kuin Paasio teki sen oman valtuutuksensa puitteissa, nyt on ministerillä mahdollisuus käyttösuunnitelman muutoksella tarkkailla ja seurata Kehitysyhteistyön Palvelukeskuksen tilannetta ja mahdollisesti, jos muut järjestöt saavat oikeuden ja mahdollisuuden kehitysjoukkotoimintaan, myös siihen ohjata lisävaroja.

Toisaalta vielä asiaan liittyy se, että kansalais- ja lähetysjärjestöjen määräraha nyt käsiteltävänä olevassa budjetissa nousee suhteellisen tuntuvasti, ja ed. T. Roosin luettelemista järjestöistä pääosa tai ainakin erittäin suuri osa, kaikki merkittävät järjestöt, tekevät näillä varoilla kehitysyhteistyötä ja voivat sitä tehdä tänä vuonna entistä enemmän, kun varoja on siihen osoitettavissa entistä enemmän. Eli ihan niin yksioikoisesti ei voida budjettia selittää kuin nyt täällä tapahtui.

Vielä palaan ed. Wahlströmin puheenvuoroon, jossa hän totesi, että nykyisen hallituksen linja — joka minun mielestäni on sitä linjaa, minkä edellinen hallitus aloitti — rohkaisee siihen, että ei etsitä uusia arviointeja ja linjauksia kehitysyhteistyöhön. Minä näen, että asia on aivan päinvastoin. Kaikki kannanotot ovat tähän asti olleet niinpäin, että nimenomaan tämä rohkaisee etsimään uusia linjauksia, tehostamaan työtä, arvioimaan sitä ja etsimään niitä virheitä, joita on mahdollisesti tehty, ei niin, että etsittäisiin syyllisiä vaan niin, että voitaisiin kehittää ja tehdä parempaa kehitysyhteistyötä jatkossa.

Mitä tulee tähän suomalaiseen itsekkyyteen, niin siitä olen hieman huolissani, että meillä paineet tuntuvat kasvavan siihen suuntaan, että meidän on kehitysyhteistyövaroja käytettävä niin, että niillä työllistetään ja rakennetaan omaa maata ensi sijassa ja vasta toissijaisesti tehdään kehitysyhteistyötä. On ikävä, jos tämä pääsee pääpainoksi. Toisaalta näen, että hätä on niilläkin suomalaisilla työmiehillä, jotka ovat työpaikkansa menettäneet tai menettämässä. Heitä-

kin meidän on ajateltava, mutta ilmeisesti ensi sijassa muilla toimenpiteillä kuin kehitysyhteistyörahoilla. Sama koskee myös Itä-Euroopan ja entisen Neuvostoliiton alueiden auttamista. Se on syytä ainakin vielä pitää erillään varsinaisesta kehitysyhteistyöstä ja on pidettäväkin, koska se ei tähän luokitukseen kuulu. Eri asia on, että Oecd saattaa luokitusta muuttaa niin, että näistä maista tulee kehitysmaita, joita käytännössä varmasti ainakin osa niistä on.

Vielä puutun ed. Wahlströmin mainitsemaan prosenttiosuuteen bruttokansantuotteesta ja viittaan presidentti Koiviston uudenvuodenpuheeseen, jossa hän puhui ulkomaisista avustusmäärärahoista ja niiden määrän laskemisesta. Hän otti esille, että ne pitäisikin ehkä laskea vaihtotaseeseen verraten eikä bruttokansantuotteeseen. Tästä on viime aikoina keskusteltu, ja tätä keskustelua on tietysti syytä hieman syvällisemminkin harkita. Älköön se keskustelu johtako siihen, että me leikkaamme kehitysyhteistyömäärärahamme sen mukaisesti alas. Mutta nimenomaan niillä mailla, joilla on hyvä vaihtosuhde, on todellinen mahdollisuus tehdä kehitysyhteistyötä. Suomi ei tällainen maa tällä hetkellä ole. Tosiasiat ovat ikäviä siinä suhteessa.

Herra puhemies! Ei minun muistiinpanoistani muuta tähän yhteyteen löydykään, joten kiitän.

Ed. Paloheimo: Herra puhemies! En halua tätä keskustelua tällä kertaa paljon pitkittää, mutta sanon vain ministeri Kankaanniemelle, että ne yksityiskohtaiset keinot, jotka perhesuunnittelussa tulisivat sovellettaviksi meidän kehitysapumme kohdemaissa, eivät minusta kuulu Suomen hallituksen eivätkä Suomen ulkoministeriön mandaattiin eivätkä tehtäväkenttään laisinkaan, vaan ne kuuluisivat sen asianomaisen maan hallitukselle. Minusta tästä pitäisi pitää kiinni. Sen sijaan Suomella on mielestäni oikeus ja velvollisuus asettaa ehdoksi kohdemailleen, että ne harjoittavat jonkinlaista perhesuunnittelua ja että niillä on väestöohjelma, joka myöskin ajan mittaan pitää saada toimivaksi.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Ministeri Kankaanniemi otti kantaa karkotuksiin ja hänen puheenvuorostaan voi vetää vain yhden johtopäätöksen: Hän hyväksyy Israelin suorittamat karkotukset. On erittäin ikävä, että kehitysyhteistyöministeri tällaisen julkisen kannanoton esittää. Toin esille nimenomaan ne olosuhteet, missä tavalliset kansalaiset elävät, tavalliset perheet ja lapset, jotka varmasti eivät ole syyllistyneet mihinkään, ei kummallakaan puolella, mutta ei myöskään palestiinalaisten puolella. Tämä valitettava tilanne, joka siellä on vuosikymmeniä jatkunut, on johtanut molemmin puolin väkivaltaan, jonka me kaikki tiedämme. Ymmärsin niin, että kuten minä myöskin ministeri Kankaanniemi väkivallan tuomitsi ja totesi, että emme hyväksy sitä. Mutta kannoin huolta nimenomaan tavallisten perheiden, lasten ja nuorten arkielämän mahdollisuuksista, koulunkäynnistä ja muusta. Näihin ministeri Kankaanniemi ei uhrannut ajatustakaan. Hän vain silmä silmästä ja hammas hampaasta -periaatteella hyväksyi karkotukset. Tämä oli se yhteenveto, minkä hänen puheestaan joutui valitettavasti tekemään. Ehkä hän korjaa käsitystäni. Toivon, että ministeri Väyrynen ilmaisee hallituksen kannan näihin kysymyksiin.

Mitä tulee kansalaisjärjestöjen määrärahoihin, niin niissä on ollut ongelmia, joita olen esittänyt korjattavaksi juuri ennen joulua käydyssä keskustelussa. Toivon, että saadaan tuloksia, koska on ollut tosiasia, että näitäkin määrärahoja on jäänyt käyttämättä. Hyvä oli se, että ennen joulua ministeriössä kerättiin kaikki käyttämättömät varat vuodelta 1991 ja ne on kohdennettu uudelleen mm. Unrwalle. Tämä oli hyvä päätös.

Ed. Laine: Herra puhemies! Minusta ministeri Kankaanniemi oli oikeassa siinä, kun hän arvosteli edellisen, Holkerin hallituksen toimenpiteitä kehitysmäärärahojen leikkaamisen osalta. Mutta kun olen tottunut pitämään ministeri Kankaanniemeä suoraselkäisenä, rehtinä ja rehellisenä, täytyy sanoa, että nyt pikkuisen käsitykseni muuttui. Kun ministeri käyttää Holkerin hallituksen väärää toimenpidettä perusteluna sille, että hän vielä lisää näitä leikkauksia, ja puolustelee sillä, että Paasio jo aloitti edellisessä hallituksessa, minusta se ei ole oikein rehtiä, reilua ja rehellistä.

Toinenkin ongelma tuli esiin ministerin äskeisessä puheenvuorossa. Hän tosin sanoi olevansa Lähi-idässä rauhanratkaisujen kannalla, mutta hänellä ei ole mitään mielipidettä YK:n turvallisuusneuvoston tuomitsevaan kantaan; hän viittaa vain siihen, että se on YK:n asia. Aivan varmaan, ministeri Kankaanniemi, YK:lla oli kaikki raportit, ehkä vielä täydellisemmät raportit Lähi-idän tilanteesta tehdessään päätöksen, johon viittasin. Tuohon päätökseen USA:kin nyt ensimmäisen kerran yhtyi. Se oli yksimielinen päätös, mutta te, ministeri Kankaanniemi,

suhtauduitte siihen ikään kuin se oli ollut väärä päätös. Tällaisen tulkinnan tein teidän puheenvuorostanne.

Ed. T. Roos: Herra puhemies! Kiinnitin huomiota samaan kuin ed. Lainekin. Ministeri Kankaanniemi puolusteli tämän hallituksen karsintaa vetoamalla edellisen hallituksen toimenpiteisiin, kun nimenomaan kehitysyhteistyössä pitäisi tähytä eteenpäin eikä taaksepäin. Me opposition puolelle olemme kyllä jonkin verran pettyneitä myös siksi, että kun meillä nyt on ensimmäistä kertaa erityinen kehitysyhteistyöministeri ja kun hän on vielä puolueensa puheenjohtaja ja nimenomaan kristillisen liiton puheenjohtaja, olisi perusteltua syytä odottaa ja olla optimisti. Olemme valitettavasti siinä pettyneet. En väitäkään, että tässä budjetissa ja sen karsinnassa olisi toteutunut nimenomaan ministeri Kankaanniemen tahto, vaan siinä on isompien voimien tahto, johon ilmeisesti hänen on ollut alistuttava.

Annan kyllä myös tunnustusta ministerille siitä, kun ennen joulua hän kävi hallintojaostossa kuultavana ja meidän kanssamme keskustelemassa. Sen käynnin tuloksena saimme oikaistua muutaman asian, ja se näkyy kyllä budjetissa. Keskustelu, joka siellä käytiin, oli erittäin hyvähenkinen ja johti hyviin tuloksiin. Siinä mielessä tietysti täytyy antaa välillä tunnustustakin, kun tässä moititaan. Moitteen kohteita olisi tietysti toivonut tänne saliin vähän useammankin eikä vain yhtä ministeriä syöttinä pidetä.

Ministeri Kankaanniemi: Herra puhemies! Ed. Paloheimolle vastaan, kun hän mainitsi, että asianomaisen maan asia on hoitaa oma väestöpolitiikkansa ja meidän vain on määrättävä, miten se on hoidettava tai että se on hoidettava. Meidän on tietysti helppo täällä sanoa näin, mutta kun menemme neuvotteluihin heidän kanssaan, on tietty itsenäisen valtion päätäntäelinten kunnioituskin oltava mukana ja yhteistyö pyrittävä luomaan rakentavalle pohjalle. Siksi monenlaiset ehdot, joita meidän on helppo asettaa, ja myönnän, että itsekin olen niitä heitellyt esille — ympäristö- ja naisasioita ja nyt ovat uutena tulleet varusteluasiat, kaikki hyvin tärkeitä asioita, väestöpolitiikka siinä mukana — ovat aika iso kysymys sittenkin, eikä ole ihan helppo saada hallituksia siellä muuttamaan politiikkaansa.

Toisaalta, niin kuin edellisessä keskustelussa joulun edellä totesin, sellainen hallitus, joka näihin asioihin jossakin kehitysmaassa voimallisesti puuttuu, lienee aika nopeasti entinen hallitus. Siellä ovat esimerkiksi kulttuuritekijät sellaisia. Tämä ei ole ihan yksinkertainen asia ehdollistamisen kauttakaan saada hoidettua, vaikka miljardejakin olisi käytettävissä.

Tämä tästä, mutta toivon, että jatkamme keskustelua vielä eri tavoin, kun se on hyvin tärkeä.

Ed. Stenius-Kaukosen ja ed. Laineen johtopäätökset äskeisestä puheenvuorostani olivat heidän johtopäätöksiään. Kukin saa lukea puheenvuoroni tekstin ja vetää siitä ne johtopäätökset, jotka siitä ovat oikein vedettävissä. (Ed. Stenius-Kaukonen: Eikö ministeri voisi selventää, lausua uudelleen asiat?) — Ei tarvinne toistaa.

Ed. Laine ja ed. T. Roos puhuivat, että puolustin nykyisen hallituksen leikkaustoimenpiteitä edellisen hallituksen tekemisillä. En puolustanut vaan toin esille sen, mitä edellinen hallitus teki, tosiasiana nimenomaan siksi, että ed. Roos, joka on sosialidemokraatti, oman puolueensa silloisen puheenjohtajan politiikkaa samalla arvostelee, kun arvostelee meidän politiikkaamme nyt. Tämäkin on hyvä muistaa.

Mitä tulee määrärahakysymykseen, Ahon hallitus sai valitettavasti lähes konkurssikypsän kansantalouden hoitaakseen. Sen tähden meidän on ollut pakko puuttua kaikkiin määrärahoihin, etsiä säästöjä joka paikasta. Minä väitän, että tämä on huonoin kohta, mistä on säästetty näin paljon, kehitysyhteistyö, koska se kohdistuu kaikkein köyhimpiin maailman ihmisiin, mutta se on yksi kohta monien joukossa. Tässä, olkoon ilkeyttä, sanon, että edellinen hallitus ei leikannut mistään muusta kuin kehitysyhteistyömäärärahoista.

Ed. Mäkipää: Herra puhemies! On suorastaan järkyttävää todeta, että ed. Laine ja ed. Stenius-Kaukonen niin yksipuolisesti käsittelevät Lähi-idän asioita. Pitäisikö meidän ja myös ministeri Kankaanniemen olla tuomitsemassa Israelin karkotuspäätöksiä? Tämä on hyvin yksipuolista ajattelutapaa, koska tiedämme, että lehdistö ja muu maailma hyvin yksipuolisesti antaa uutisia siitä, mitä tapahtuu todella Israelissa ja Lähi-idässä. (Ed. Stenius-Kaukonen: Lähdemmekö yhdessä käymään ja katsomaan?) — Kyllä tiedän sen.

Sen verran voin sanoa, että olen hyvin surullinen, että myös USA meni ensimmäistä kertaa Israelin vastaiseen toimenpiteeseen. En halua

monta kertaa lainata Raamattua, koska se on hyvin arka asia ja siellä on niin suurta viisautta, mutta loppujen lopuksi käy niin, että kaikki ovat Israelia vastaan. Tiedämme myös hyvin sen, mikä on Plo:n Jasser Arafatin tarkoitus: Se on Israelin tuhoaminen. Minä ainakin olen saanut lapsesta lähtien niin suuret eväät, että meidän ei sovi olla Israelia vastaan ajatuksilla. Joka haluaa Israelia vastaan olla, se on tuhon oma. Se on Suomen eduskunnan ja hallituksen tuho. Eli nämä ovat niitä asioita, joista ainakaan minä en koskaan tule luopumaan.

Pitäisi tasapuolisuuden nimessä käsitellä näitä asioita eikä yksistään aina mainita, että Israel on joka asiaan syyllinen. Tämä ei valitettavasti pidä paikkaansa.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Pääluokan käsittely keskeytetään.

Pääluokka 25

Yleiskeskustelu:

Ed. Niinistö: Herra puhemies! Ottaisin suhteellisen lyhyesti erään oikeushallinnon varsin keskeisen tulevaisuuden kysymyksen tässä esille. On nimittäin niin, että yhdentyvä Eurooppa merkitsee Suomessa väistämättä, riippumatta mahdollisten jäsenyyksiemme laadusta, hyvin tiivistä oppiaikaa eurooppalaisen oikeuskäsityksen omaksumisessa myös täällä.

Euroopan yhteisöissä, niin myös Etan piirissä, selvästi sopimusluonnoksen mukaan, tunnustetaan nimittäin tuomioistuimelle varsin laaja rooli myös poliittisen päätöksenteon laillisuuden valvojana. Siitä saatiin Suomessakin käytännön esimerkkejä jo vähän kantapään kautta, kun nimittäin saattoi olla täysin mahdollista, että EY-tuomioistuin olisi, mikäli näin olisi asianlaita ollut, todennut suurella vaivalla laaditun Etasopimuksen kertaheitolla Rooman sopimuksen vastaiseksi ja mitättömäksi tilanteessa, jossa varmastikaan kukaan Eta-neuvottelija ei tullut tällaista mahdollisuutta etukäteen edes harkinneeksi.

Tämä ehkä johtui siitä, että meillä Suomessa on opittu varsin laajaan poliittiseen kentän itsemääräämisoikeuteen likipitäen mielivaltaan asti. On ymmärretty, että poliittisesti tarkoituksenmukainen ratkaisu on aina oikea ratkaisu, vaikka se sitten olisikin epäoikeudenmukainen, mahdollisesti jopa mielivaltainen. (Ed. Stenius-Kaukonen: Suoraan laiton!)

Annan erään esimerkin, joka varmasti on tuttu vasemmistoliitolle, kun muistan heidän aktiivisesti siitä asiasta keskustelleen: 80-luvun alusta, jolloin ns. kunnallisista ilmoituslehdistä tuli varsin paljon keskustelua Suomessa sen vuoksi, että korkein hallinto-oikeus luki kunnallislakia ja totesi, että eräiden kuntien ratkaisut, joilla jaettiin poliittista tukea lehdistötukena ilmoituslehtien muodossa eri puoluelehdille, olivatkin laittomia ja kunnallislain vastaisia. Silloin erityisesti vasemmiston taholta katsottiin, että korkein hallinto-oikeus tällä ratkaisullaan astui sille pyhälle kentälle, joka kuuluisi vain poliittiselle päätöksentekijälle. Ymmärrettiin siis eräällä tavalla niin asia, että jos poliittinen kenttä, eduskunta, on jonkun lain säätänyt, niin sitä sopii sitten melkein miten tahansa saman poliittisen päätöksentekijän myöhemmin tulkita, ettei lain kirjain välttämättä tarkoittanutkaan silloin, kun soveltajana oli politiikka, ihan välttämättä sitä, mitä oli tullut kirjoitettua ja hyväksyttyä.

Me olemme väistämättä jo Euroopan neuvostoon liittymisen myötä tulleet uuteen tilanteeseen. Strasbourgin ihmisoikeustuomioistuin on ylivertainen elin Suomen eduskuntaankin päin, jos täällä lähdetään säätämään lakeja, jotka loukkaavat meidän tekemiämme ihmisoikeussopimuksia. Paljon, paljon laajemmaksi tuo kenttä tulee Eta-sopimuksen ja tietysti mahdollisen EY-jäsenyyden myötä.

Tässä tilanteessa tietysti suomalainen tuomioistuinlaitos joutuu aika kovalle koetukselle. Siellä on ensinnäkin opittava ymmärtämään eurooppalainen oikeuskulttuuri ja kaiken lisäksi saatava sen sisällöstäkin selkoa.

Olen vähän huolestunut siitä, että tämä budjetti ei kovinkaan paljoa, joku voisi sanoa alkuunkaan, anna lääkkeitä meidän tuomioistuinlaitoksellemme tuohon valmistautumiseen. Minä luulen, että tämä keskustelukin tulee osoittamaan — sikäli kuin tiedän, olen nimittäin ainoa puhuja asiasta — sen että täällä mielenkiinto oikeuslaitosta kohtaan on suhteellisen vähäinen. Se mielenkiinto kyllä pitäisi saada pikkuhiljaa heräämään. Todella, ellei se herää itsestään, se kyllä tulee herätetyksi nimenomaan kansainvälisten sopimusten valvonnan puitteissa.

Arvoisa puhemies! Voi olla, että meillä Suomessa oikeastaan vain sosialidemokraatit ovat tajunneet sen, että tuomioistuinlaitoksella tulee olemaan hyvin paljon oleellisempi rooli kuin

perinteisesti on ymmärretty. Valitettavasti vain se sosialidemokraattienkin mielenkiinto on rajoittunut oikeushallinnon virkanimityksiin, joissa sosialidemokraatit ovat olleet silmin nähden aktiivisia jo vuosikausia.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Ed. Niinistö toivoi, että kiinnostus oikeuslaitokseen lisääntyisi eduskunnassa, ja tämän keskustelun tyngän pohjalta voi yhtyä ed. Niinistön toivomukseen. Eräs tärkeä peruste on juuri se, että kaikki integraatioratkaisut eri tasoillaan merkitsevät juuri oikeuslaitoksen entistä suurempaa valtaa.

Lyhyessä puheenvuorossani kiinnitän huomiota yhteen asiaan, josta olen eri yhteyksissä jo puhunut, ja se liittyy juuri Euroopan neuvoston Suomelle aiheuttamiin velvoitteisiin. Euroopan neuvosto edellyttää suullista käsittelyä tuomioistuimissa, ja tämä uudistus on vireillä. Itse olen tuonut esille, että erityisesti erityistuomioistuimissa kuten vakuutusoikeudessa, jossa ratkaistaan kansalaisten sosiaaliturvaa koskevia valituksia, suullinen käsittely olisi saatava nopeasti aikaan. Haluan tämän asian tuoda esille tässäkin keskustelussa siinä toivossa, että joku ministeri edes pöytäkirjasta lukisi, mitä täällä sanotaan.

On erittäin valitettavaa, että hallituksen ministeritkin melkein kintaalla viittaavat tälle budjetin palautekeskustelulle. Aikaisemmissa pääluokkakeskusteluissa ministerit ovat olleet paikalla. Tietysti ehkä voi syyttää eduskuntaa siitä, että olemme olleet liian vähäpuheisia, että ministerit eivät ole osanneet aikatauluansa ajoittaa oikein, että voisivat olla paikalla.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Eduskunta ryhtyy pääluokan yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Luku 01 Oikeusministeriö, luku 10 Ylimmät tuomioistuimet, luku 20 Hovioikeudet, luku 25 Lääninoikeudet, luku 30 Alioikeudet, luku 40 Erityistuomioistuimet, luku 45 Eräät oikeudenhoitomenot, luku 46 Syyttäjänvirastot, luku 47 Ulosottovirastot, luku 50 Vankeinhoitolaitos, luku 60 Eräät virastot, luku 70 Vaalit ja luku 99 Oikeusministeriön hallinnonalan muut menot, hyväksytään.

Toinen varapuhemies: Täysistunto keskeytetään kyselytunnin vuoksi ja sitä jatketaan heti kyselytunnin päätyttyä. Kyselytunti on kello 17.

Täysistunto keskeytetään kello 16.47.